

HET GENTSE MARTYROLOGIUM

(1530-1595)

Dr. A. L. E. VERHEYDEN

WERKEN UITGEGEVEN DOOR DE FACULTEIT VAN DE WIJSBEGEERTE EN
LETTEREN RIJKSUNIVERSITEIT TE GENT
96^E AFLEVERING

1945
„DE TEMPEL"
TEMPELHOF 51,
BRUGGE (BELGIË)

**Toegevoegd getuigenissen van ca 15 Martelaren voorkomend in het
Martelarenboek van A. van Haamstede, die terechtgesteld werden in Gent**

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2008

UITTREKSEL UIT HET REGLEMENT

De werken van de professoren en docenten, oud-professoren en oud-docenten worden uitgegeven onder de persoonlijke verantwoordelijkheid van de schrijvers. De andere, krachtens een beslissing van de Faculteit.

INHOUD

INLEIDING IX-XIX

BIBLIOGRAFIE XX-XXIII

LIJST DER MARTELAREN TE GENT IN DE XVIe EEUW (tabel) - XXIV

PROTESTANTSCHE MARTELAREN EN TERECHTSTELLINGEN VAN
BEELDSTORMERS TE GENT IN DE XVIe EEUW 1-72

PERSONENREGISTER OP DE INLEIDING EN DE MARTELAARSLIJST
73-82

PLAATSNAMENREGISTER OP DE INLEIDING EN DE MARTELAARS-
LIJST 83-84

INLEIDING

Archivalisch onderzoek nopens de Hervorming- te Gent — meer speciaal de studie van het Mennisme — bracht ons niet zelden in conflict met de martelaarslijst van deze stad, gelijk deze werd gepubliceerd in 1899 door F. en V. Vander Haeghen (1).

Reeds scherp gekritiseerd door J. Meyhoffer in 1907 voor wat de getrokken besluiten en de gevolgde methode betrof (2), bleek het werk ook ons weldra allesbehalve een getrouwe weerspiegeling van hetgeen zich de facto heeft voorgedaan in zake repressie der heresie.

Daar de lezer evenwel van ons stellig, binnen dit bestek, niet verwacht dat we hier een complete recensie zullen houden over vermelde publicatie, zijn we zoo vrij ons te beperken tot het aanstippen van de hinderlijkste tekortkomingen.

Opvallend is vooreerst de geringe chronologische nauwgezetheid (3), daar meermalen de omzetting in nieuwen stijl over het hoofd gekeken werd, terwijl anderdeels het percentage anoniem gebleven martelaars zich vrij hoog handhaafde: op 207 terechtgestelden bleven er 26 naamloos, t.t.z. ruim 13 % van het aantal slachtoffers (4).

(1) FERD. VANDER HAEGHEN, TH. J. I. ARNOLD en R. VANDEN BERGEE, *La Bibliographie des martyrologes protestants néerlandais: I, Monographies. II, recueils.* de Haag, 1890, 2 deden in -8°. Wat de lijst der Gentse martelaren betreft, deze was het werk van Ferd. en Vict. Vander Haeghen: de eerste nam de litteraire, de tweede de archivalische bronnen voor zijn rekening (I, blz. LXXvi-CI).

(2) MEYHOFFER, *Le Martyrologe protestant des Pays-Bas (1523-1597)*, blz. 123-145.

(3) Volgende nummers van de huidige lijst lijden aan deze tijdrekenkundige dwalingen in de publicatie der Vander Haeghens: 2, 8, 55, 56, 67, 68, 69, 70, 71, 81, 82; 83, 92 en 191.

(4) Niet 208 martelaars (opgegeven cijfer in de besproken lijst), maar 207 worden door de auteurs geciteerd (immers, onder de nummers 110 à 114 schuilen slechts 4, niet 5 slachtoffers): de anoniem gebleven terechtgestelden.

Persoonlijk mochten we er in slagen het cijfer der ter dood gebrachten tot 252 op te voeren, met slechts 5 % mensen, wier naam niet kon teruggevonden worden.

Dit resultaat lag binnen ons bereik van het ogenblik af, dat wij het onderzoek op een breder opgevatte documentatie lieten berusten.

Vanzelfsprekend geldt dit in mindere mate voor de litteraire bronnen: we werden weliswaar tot zeker elimineren verplicht wegens een slechte of onvolledige uitgave der oorspronkelijke kronieken.

Zoo ruimde Frans de Potter's publicatie van het „Dagboek" van Cornelis en Philip van Campene de plaats voor het origineel Latijnse manuscript door Philip na 1585 eigenhandig opgesteld (1).

De uitgave van Philippe Blommaert verviel eveneens, daar deze historicus niets anders deed dan - natuurlijk onbewust - een kopij van een vertaling uit de XVIIIe eeuw van van Campene's manuscript als nieuwe kroniek te publiceren onder de volgende titel: „Vlaemsche Kronyk of Dagregister van al hetgene gedenkwaardig voorgevallen is binnen de stad Gent, sedert de 15 july 1566 tot 15 juny 1585, onderhouden in 't Latijn door Pk. de Kempenare, overgezet door J. P. van Mak, thans voor de eerste maal uitgegeven door Ph. B." (2).

We hielden ons evenmin aan de editie van Jan van de Vivere' s

vindt de lezer in Vander Haeghen's lijst terug onder de nummers 26, 29, 30, 86 (110), 87, 101, 124, 126 (153), 127, r3o (157), 131 (158), 132, 143 (170) 144, (171), 145, 155, 160, 168, 169, 172, 178, 179, 180o, 181, 182, 197 en 198. De cijfers tussen haakjes geplaatst geven de corresponderende nummers aan uit onze lijst, waarvan de dragers evenmin voor ons bekend geraakten: in hetzelfde geval verkeren de martelaars, door ons aangetekend onder de nummering 37, 160-162, 175-176 en 183.

(1) Het oorspronkelijke eerste deel (Vlaamse tekst) viel ons niet onder de hand: het geïnteresseerd privaat archief liet ieder ingediend verzoek volkomen onbeantwoord.

De Latijnse vertaling van Philip van Campene voorziet grotendeels in de aldus ontstane leemte: deze overtuiging deden we op bij de confrontatie van de Latijnse tekst met de uitgave van Frans de Potter, die de origineler Vlaamse tekst in handen kreeg. Voor wie de kroniek gebruiken moet, is het raadplegen van het Latijnse manuscript een absolute vereiste, gezien het tweede deel van het Vlaamse handschrift nooit teruggevonden werd.

(2) V. Fris, Bibliographie de l' Histoire de Gand, dl. II, blz. 54-55. „Chronycke van Ghendt", gelijk deze bezorgd werd door Frans de Potter.

BLZ. X

Heel speciaal willen we hier onze oprechtste dank betuigen aan het adres van graaf Robert de Meeus en Mevrouw J. Jacob Smits, door hun voor ons uiterst vererende tussenkomst mochten we het handschrift der vermelde kroniek in de beste voorwaarden en gedurende geruime tijd ter inzage krijgen.

Wanneer dus het letterkundig bronnenmateriaal van Ferd. Van-der Haeghen op de zo-even vermelde restricties na, in de grote lijnen behouden bleef, zagen we ons daarentegen genoodzaakt een gans ander standpunt in te nemen op gebied van archivalisch onderzoek.

De leemten in de registers der Criminele zaken (1) aanvullen met gegevens uit gepubliceerde kronieken valt immers geenszins te rechtvaardigen, indien er andere documenten voorhanden zijn. In de bibliographie op deze publicatie hebben we getracht de lezer hiervan te overtuigen: de lectuur der martelaarslijst zelve zal daarenboven onze grote belangstelling verraden voor de registers der rekeningen.

Hoe laconisch deze laatste soms ook klinken mogen, toch vindt de geschiedvorser er menigvuldige namen van tot hier toe anoniem gebleven martelaars, niet zelden vergezeld van uiterst sprekende gegevens omtrent de aard en de datum der executie.

Deze bredere archivalische bases verrijkerwijze onze kennis betreffende de terechtgestelden, dat we in de meeste gevallen inlichtingen verkregen omtrent het eigenlijk beleden geloof der gevangenen, de activiteit der martelaars vóór hun aanhouding, soms zelfs bijzonder nauwkeurige aanduidingen nopens hun sociale conditie.

Merkwaardige vaststellingen zijn de historicus bovendien voorbehouden, waar hij zijn aandacht concentreert op de vertegenwoordiging der onderscheiden sekten in deze martelaarslijst. Is het immers niet uiterst kenschetsend, dat we onder de 252 geëxecuteerden om des geloofs wille 146 Doopsgezinden, 50 Beeldstormers, (hierbij

(1) Het „Bouc van de Crime" (.Stadsarchief Gent, serie 214) vertoont inderdaad de volgende leemten voor de xvie eeuw: 1524-1537, 1541-1554, 1568-1571, 1584.

BLZ. xi

werden 4 heiligschenders gerekend), 30 Calvinisten en 2 Lutheranen terugvinden (aangaande de resterende 23 terechtgestelden werd geen aanduiding aangetroffen betreffende de beleden leer)? Deze cijfers spreken een duidelijke taal!

Het getal 146 vestigt eens te meer de aandacht van de historicus op het Mennisme, dat gedurende de XVIe eeuw veel bijval heeft gekend onder de Gentse bevolking: de

tientallen Doopsgezinden, die in deze stad onmeedogend uit hun milieu getrokken werden om het schavot of de brandstapel te beklimmen, blijven sprekende getuigen van een geloofsrichting, die ook na 1535 meer is gebleken dan een uitterende Reformatorische stroming (1).

De beul moet voor het eerst zijn ambt op Doopers uitoefenen in 1535: de Mennonieten zullen in de loop dezer eeuw de meeste slachtoffers leveren, daar noch de kerkelijke noch de wereldlijke overheid ooit de gruwelijke tragedie van Münster vergeten willen. In deze houding blijven ze volharden, zelfs wanneer ze door de verhoren der Doopsgezinde gevangenen heen kunnen vaststellen dat, na de terechtstelling van Mahieu Waghens (nummer 10) in 1538, het tot dan toe overheersende revolutionaire element in de broederschap de plaats heeft moeten ruimen voor de fractie der vreedzamen.

Het stille werk van deze laatsten stelt het stadsbestuur en de inquisiteurs omstreeks het midden der eeuw voor het feit dat de eerste onderdrukkingsmaatregelen hun doel niet hebben bereikt: ze hebben wel een tijdelijke verstrooiing verwekt, maar de eigenlijke grondvesten van de gestichten kring bleven onaangetaast voortbestaan. Nauwelijks heeft men de sporen van nieuw leven ontdekt of daar dringt het zoeklicht der inquisiteurs rusteloos door tot iedere stadswijk. Resultaten blijven dan ook niet uit, daar van 1551 tot en met 1565 niet minder dan 76 discipelen van Menno Simons terechtgesteld worden.

Hierop volgt slechts een korte verpozing gedurende de jaren 1566-1567. Twee grote partijen — de Calvinistische en de

(1) Dr. A. L. E. VERHEYDEN, *Menisme in Vlaanderen*. In: *Société d' Histoire du Protestantisme Beige, troisième série, cinquième \ livraison* (oct. 1942), blz. 202-212. Cfr. *Doopsgezinden te Gent*. In de publicaties der: *Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde*. Gent (1643).

Blz. XII

Katholieke — beheersen volledig het stadsleven: de bevolking wordt meegesleurd in de bitsige strijd die thans losbreekt. In de schaduw van deze ongenadige kamp zetten de Mennonieten onverstoord hun reconstructiewerk voort: hun actie kan zich des te gemakkelijker ontwikkelen, daar de gouverneur Egmont niet overgaat tot drastische maatregelen om de bestaande wantoestanden uit te roeien, terwijl het stedelijk garnizoen allesbehalve betrouwbaar blijkt in de beteugeling der incidenten — Artus Bousse (1)! — en ten slotte de magistraat zelf mank loopt aan verdeeldheid.

Alva's komst scheidt algehele kentering: het bevreesde stadsbestuur tezamen met de door de hertog gerugsteunde geestelijkheid zetten thans alle zeilen bij om hun nieuwe meester zo secuur mogelijk te dienen bij de verwezenlijking van zijn fantastische doeleinden.

Zes jaar (1568-1573) volstaan om 51 nieuwe slachtoffers op de martelaarslijst der „weerloze christenen" te brengen; de publieke opinie heeft inderdaad in de afzijdigheid der Mennisten tijdens de Beeldenstorm niets anders willen zien dan snode berekening. Voor velen blijven zij nog immer de onruststokers bij uitstek, die nu wel onderdanig en gedwee zijn, maar eens de macht in handen niet aarzelen zouden om van Gent een tweede Münster te maken.

Deze redenering past zoowel in de mond van hun Katholieke als van hun Calvinistische medeburgers: beide partijen voelen zich — of ze stellen het ten minste zo voor — even erg bedreigd! Ook zal het terugroepen van de beruchte Spaanse landvoogd door Philips II (28 November 1573) het Protestantisme, in Zuid-Nederland nieuwe mogelijkheden schenken, behalve voor het Mennisme.

Sedert de ondertekening van de akte der Pacificatie van Gent op 8 November 1576 is het Katholicisme te Gent een zekere nederlaag tegemoet getreden; het ruimt steeds meer het veld voor een zegevierend Calvinisme, dat zich middelerwijl oriënteerde naar een politieke hegemonie, volkomen ingegeven door egocentrische belangen. De magistraat — op 14 Januari 1578 volgens de wens

(1) Over zijn dubbelzinnige houding, raadplege de lezer onze nota's, Bousse betreffende, onder de nummering 165.

XIII

van prins Willem van Oranje samengesteld — wordt volledig beheerst door de particularistische drijfveren van de eerste schepenen Jan van Hembyze en Gillis Borluut; op kerkelijk gebied heeft slechts één godsdienstige strekking recht op leven nl. de Calvinistische! Ondertussen moeten de Katholieken, Lutheranen en Doopsgezinden zich vergenoegen met de bijkomstige rollen, op straf van verbanning of andere moeilijkheden.

Slechts bij uitzondering wordt er echter onder het Calvinistisch Regime bloed vergoten. De terechtstelling der vijf monniken in 1578 dient beschouwd in het licht der machtsverschuiving; te lang hebben de naar vrijheid — zowel kerkelijke als politieke — hunkerende Calvinisten moeten zwijgen, te zwaar heeft het juk der moorddadige repressie op hen gewogen, opdat de reactie van meet af de wegen zou verkiezen van een vreedzame oplossing.

Wat de executie van Loys Cocle en Christiaan de Scheemaeker betreft, deze worden in 1582 veeleer terechtgesteld op grond van baldadigheden. Deze rechtsplegingen buiten beschouwing gelaten, komt er verder geen enkel bloedig vonnis meer voor, zelfs niet tegenover de gehate Doopsgezinden; het is de enige onderbreking in de martelaarslijst gedurende de tweede helft der XVIe eeuw!

Ander voordeel heeft het Calvinistisch Regime voor de Doopsgezinden niet gebracht; hun activiteit ontsnapt inderdaad geenszins aan een bestendige controle, nooit kent de magistraat hun het bezit van een kerkgebouw toe!

Doch zelfs deze betrekkelijke bewegingsvrijheid wordt door Alexander Farnese vernietigd; de nieuwe landvoogd treedt evenwel omzichtiger op dan de voorgaande creaturen van de Spaanse koning. Krachtens het traktaat der overgave van de stad staat de niet-Katholieke bevolking voor de keus binnen de twee jaren ofwel tot de Roomse Kerk terug te keren ofwel het graafschap definitief te verlaten.

Hier is het precies dat de kink in de kabel zit voor de Mennonieten; noch de ene, noch de andere oplossing kunnen zij aanvaarden; ongestoord zetten zij hun prediking voort alsof er nooit een Alexander Farnese gekomen ware.

Voor deze laatste was echter toegevendheid hoegenaamd geen

XIV

synoniem van lauw optreden; nochtans, zelfs wanneer de Spaanse veldheer tegen hen tot ingrijpen genoopt wordt, blijft zijn houding uiterst kenschetsend.

Wie de processen van deze periode aandachtig naslaat, merkt onmiddellijk dat de doodstraf slechts in één enkel geval uitgesproken wordt, nl. tegen diegenen die een leidende functie hebben bekleed (1). Al de andere Doopsgezinde gevangenen worden tot vijftigjarige of levenslange verbanning veroordeeld; deze methode is dé nekslag gebleken voor het Mennisme te Gent.

Het Gentse martyrologium zal een levende getuige blijven van de bloei der

Doopsgezinde leer in deze stad; het is aldus een uiterst dankbare bron voor de kerkhistoricus.

Noch het Lutheranisme, noch het Calvinisme hebben dergelijke sporen nagelaten; de sporadische vertegenwoordiging hunner martelaars in de huidige lijst moet evenwel verschillend geïnterpreteerd voor ieder der vermelde Hervormingsbewegingen.

Luthers leer mocht nooit een bijzonder hoge vlucht bereiken in de Gentse sfeer en is vooral sedert het drastisch optreden der regering in 1545 verwezen geweest tot de rol van onderstroming in de Reformatie.

Heel snel — van 1530 af — werd het Lutheranisme in deze stad beïnvloed door het revolutionair anabaptisme; allebei vergroerden ze in de opstandigen geest, die heersende was onder de arbeidersbevolking der stad. Spreekt de anoniem gebleven kroniekschrijver der Gentse troebelen van 1539-1540 niet van Lutheranen „lesquelz ne tendoient pareillement que a mectre toute commotion en iceulx, affin en faire toutes choses communes" (2)?

Alhoewel deze communistische ideologie veeleer strookt met de zienswijze van de omwentelingsgezinde herdopers, dan met de kalme predicatie der van huize uit pacifistisch georiënteerde Lutheranen, dient nochtans toegegeven dat ook onder deze laatsten

(1) Op 13 April 1589 worden de diaken-leraars Joos de Tollenaere en Michiel Buesse, alsook de uiterst bedrijvige Joosyne Swynts gehangen. Op 15 September 1592 komt de beurt aan de leiders Bartholomeus Pantyn en Michiel de Clercq.

De executie van Jan Binst geschiedde op grond van gepleegde heiligschennis (15 September 1592) dus geenszins om wille van zuiver dogmatische redenen!

(2) L. P. GACHARD, Relation des troubles de Gand sous Charles-Quint par un anonyme, blz. 5, 23, 33, 40, 216.

XV

velen een sterken drang moeten aangevoeld hebben om tot de beslissende daad over te gaan.

.Na deze woelige periode, tijdens dewelke de scheiding tussen het Lutheranisme en het Anabaptisme zich geleidelijk beter aftekenen gaat, trekt de Lutherse groepering nog zelden de aandacht van de magistraat op zich; geen wonder dus dat slechts 2 Lutheranen in de loop der XVIIe eeuw in de greep zijn gevallen van hun vervolgers (1).

Het theocratisch Calvinisme was tenslotte de enige hervormingsbeweging, die de samenspannende krachten van Kerk en Staat zegevierend heeft kunnen weerstaan.

De tol van die overwinning is hoog geweest; 30 volgelingen van Calvijn bekochten hun geloofsovertuiging met de dood.

Toch doorstreden zij in de grond maar één enkele moeilijke periode, nl. de jaren die onmiddellijk volgden op de Beeldenstorm. Al te zeer betrokken in de vernietigende golf die over Vlaanderen — en niet het minst over Gent — neerkwam, wordt hun de verwoesting rechtstreeks aangerekend; de kerkvernieling wordt een wapen in de hand der regering om met de instemming der ganse Katholieke bevolking de plakkaat drastisch toe te passen; van 1568 tot 1573 vallen 26 Calvinisten ten slachtoffer aan de onverbidde onderdrukkingszucht van de hertog van Alva.

Geleidelijk echter richt het Calvinisme zich op tot de uiteindelijke overwinning is bereikt; na 1573 valt er nog slechts één martelaar Jan van Haute in 1577 terechtgesteld — te vermelden.

Daar waar dus het Lutheranisme slechts onbeduidende offers heeft moeten brengen

aan de Inquisitie wegens een geringe betekenis van zijn kerkgenootschap, heeft het Calvinisme door eigenhandig optreden zijn bestaan zoodanig verzekerd, dat zijn tot in de duizenden lopend ledenaantal iedere vervolging heeft uitgeschakeld tot de komst van Alexander Farnese, die ook hun meester is gebleken!

(1) Zelfs wanneer we de kring van Maarten Huerblocq nog beschouwen als Luthers, dan verhoogt hun martelaarslijst slechts met zes eenheden; over onze stelling nopens de geloofsrichtingen dezer slachtoffers van de Hervorming, zij het ons veroorloofd de welwillende lezer te verwijzen naar de uiteenzetting die voorkomt onder nummer 12 in onze lijst.

XVI

Tot slot enkele statistische beschouwingen!

Betreffende de Doopsgezinden wordt slechts zelden melding gemaakt van de sociale bezigheden hunner martelaren.

Wanneer wij ons houden aan de bestaande aanduidingen, dan worden er onder de Mennonietische slachtoffers 17 textielarbeiders, 3 hoedenmakers, 2 kleermakers, 2 schoenmakers, 2 houtbewerkers, 2 molenaars, oudkleerkoper, 1 brouwer, 1 barbier en 2 handelaars aangetroffen.

Hierop steunend zou de historicus geneigd kunnen zijn het Mennisme de godsdienst der lagere volksklasse hét Protestantisme der armen — te noemen; het ware een ernstige dwaling!

Alhoewel het ons geenszins te doen is om dit vraagstuk hier uit te diepen, mag er nochtans niet over het hoofd gezien worden dat onder de volgelingen van Menno Simons eveneens welgestelde lieden voorkomen.

Het in stand houden der broederschap vergt immers tal van financiële inspanningen; de steun die hun toegezegd werd vanuit Holland en Friesland was niet bij machte het geldelijk vraagstuk meteen volkomen op te lossen.

Reeds tijdens de opkomstjaren van het Zuid-Nederlandse Anabaptisme heerste er stoffelijke welvaart onder de broeders. In 1541 stelt Willem van Stoelwijk vast dat menigvuldige „valsche christenen" al te gemakkelijk tot de gemeente toetreden; „niet dat sy liefde hebben tot de waerheid, maar dat sy van de Christelijke gemeente geholpen en gevoedt mogen worden" (1).

Die armensteun is altijd het voorwerp gebleven van bijzondere zorg; de diaken bezit dan ook de volledige lijst met de namen der gemeenteleden, die het hun bijdragen tot de hulpverlening aan de behoeftigen der broederschap.

Deze financiële autonomie is hun immer bijgebleven; in de XVIIe eeuw stellen we zelfs vast dat de Lovendegemse kring merendeels uit handelaars bestaat, die niet aarzelden, gezien de expansie der gemeente, twee gebouwen op te richten ten einde de cultusmogelijkheden te vergemakkelijken (2).

(1) T. J. VAN BRACHT, Het bloedig tooneel of Martelaars spiegel der doopsgezinde of weerloose christenen, dl. II, f0 52.

(2) Messenger des Sciences, 1886, blz. 232-238. Staatsarchief Gent, Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 140. Stadsarchief Gent, varia nr. 1.088.

XVII

Wat de twee Lutherse martelaars betreft, deze stamden uit de leidende standen; Joos de Backere was ridder van het Heilig Graf en Sanders Huybrechts een boekverkoper. Degenen die in 1545 terechtgesteld werden—indien het werkelijk Lutheranen waren, - gelijk wij het vermoeden - beschikten doorgaans over een goed inkomen; dit komt

heel duidelijk tot uiting in de rekeningen der confiscatie van hun goederen. Vooral de verbeurdverklaring der bezittingen van Marten Huerbloq is sprekend! De opbrengst der onmiddellijk verkoopbare goederen bracht 194 pond 16 s. en 6 d. op, maar daarbuiten bezat Marten nog een landgoed, een lijfrente, een huis in de Sint-Jacobswijk, verscheidene goederen te Destelbergen, Evergem en Belsele, naast tal van andere renten.

Onder de 30 Calvinistische slachtoffers der Inquisitie treffen we aan; 2 ammans, 1 procureur, 1 schoolmeester, 1 rederijker, 1 beeldhouwer, 1 schilder, 1 predikant, 1 lakenhandelaar, 1 kruidenier, 4 textielarbeiders, 1 brouwer en 1 metselaar.

Eens te meer blijkt hieruit dat het Calvinisme aanvaard werd door de eenvoudigste werklieden zoowel als door de best aangeschreven vertegenwoordigers der zestiende eeuwse Gentse bevolking.

Een ander statistisch aspect, dat we de lezer willen voorhouden, betreft de aard der executies.

Eet zwaarste doodvonnis de brandstapel — werd het meest uitgesproken tegen de Doopsgezinden; van de 146 Mennonietische martelaars komen er 105 in aanmerking voor deze gruwelijke executie (t.t.z. 72 % van het volledig aantal slachtoffers), terwijl de Calvinisten slechts 7 maal (op 30 martelaars of 23 %) en de beeldstormers (met inbegrip der heiligschenders) 1 maal (op 51 geëxecuteerden (of 2 %) datzelfde vonnis opliepen.

De Lutheranen kunnen hier buiten bespreking blijven omdat ze slechts twee der hunnen aan de Inquisitie moesten offeren (1) en dit cijfer geenszins de basis uitmaakt voor breedopgezette gevolgtrekkingen. Bovendien vielen zij — respectievelijk in 1530 en 1536 verbrand — als slachtoffers van de eerste golf der drastische regeringsreacties tegenover de Hervorming.

Het verwijzen naar de galg werd het courante vonnis voor de

(1) We namen hier de terechtgestelden van 1545 niet in aanmerking, gezien er geen absolute zekerheid bestaat nopens de beleden leer.

XVIII

beeldstormers; 33 van de 51 (1) terechtgestelden (t.t.z. 64 % der ter dood veroordeelden) stierven op deze wijze, tegen 5 Doopsgezinden (3 %) en 5 Calvinisten (17 %). De geciteerde Mennisten werden trouwens terechtgesteld in 1589 en 1592, dus tijdens het bestuur van Alexander Farnese.

De Spaanse landvoogd is bijgevolg ook hier bijzonder diplomatisch opgetreden door het sensationele element in de bestraffing te elimineren. De verbrandingen onder zijn voorgangers hadden maar al te dikwijls aanleiding gegeven tot spontane manifestaties onder het publiek; in stede van alles te dienen voor de aanwezigen, bereikte de executie niet zelden het tegenovergestelde effect. Waarlijk geen toeval dat Joos de Tollenaere, Michiel Buesse,

Joosyne Swijnts reeds vooraf gewurgd werden en Bartholomeus Pantyn met Michiel de Clercq zelfs geëxecuteerd werd in het Gravenkasteel!

Van één der twee gehangen Calvinisten dient verder nog in aanmerking genomen dat de zeventigjarige Lievin de Smedt actief deelgenomen had aan de beeldstormerij en misschien wel om deze reden terechtgesteld werd met de strop.

De doodstraf bij onthoofding komt daarentegen het meest voor onder de Calvinistische martelaars; 53 % dezer laatsten kwamen. aldus aan hun einde, terwijl het percentage tot 28 % voor de beeldstormers en tot 16 % voor de Doopsgezinden

afdaalt.

Met deze nieuwe uitgave van het Gentse martyrologium hebben wij slechts één doel beoogd, nl. de kennis omtrent de Hervorming in deze Vlaamse stad verrijken.

Mocht dit resultaat bereikt zijn, dan kunnen wij niet anders dan in dit succes onze Weledelzeergeleerde Heren Professoren P. Ganshof en H. van Werveke betrekken, die met hun raadgevingen mij de taak hebben vergemakkelijkt.

Een woord van oprechte dank ten slotte aan de Heren Archivarissen J. Desmet en L. van Werveke te Brugge, alsook aan de Heer Archivaris J. Boes te Gent, zonder hierbij de Heer Dr. F. Lyna, Conservator van het Handschriftenkabinet te Brussel, te vergeten voor de grote bereidwilligheid die mij van hunnentwege te beurt viel in de respectieve archieven.

(1) In dit cijfer werden 4 heiligschenders begrepen.

XIX

I. - DE BRONNEN

A. - ARCHIEFBRONNEN

I. - Ongedrukte

1. BRUGGE.

a) Staatsarchief.

1. Crim-Bouck (Brugsche Vrije); 1561-1568; 1569-1573 573-1583 1581-1609.
2. Crimineel Informatie bouck (1532-1538).
3. Examinatie bouck (1568-1598).

b) Stadsarchief.

1. Bouc van de Steene.
- a) 18 Maart 1554 - 23 Februari 1557.
- b) 1 Mei 1558 - 31 Mei 1559.
2. Verluysdt boeken; 1490-1537; 1537-1555.

2. BRUSSEL.

Rijksarchief.

1. Comptes des exploits des Conseils de Justice, Conseil de Flandre. In : Chambre des Comptes, nrs. 21.901-21.976.
2. Confiscations. In : Chambre des Comptes, nrs. 1163-1202.
3. Confiscations pour cause des troubles au XVIe siècle., In : Chambre des Comptes, nrs. 48.999-49.904 (1).
4. Etat et Audience; Documents relatifs à l'Inquisition dans les Pays-Bas, nrs. 1177, 1177.1, 1177.2, 1177.3, 1177.7.
5. Geheime Raad (Spaans bewind), nrs. 1074 en 1117; Heresie.
6. Manuscrits divers, nrs. 182-184; 3 recueils sur l'histoire du XVIe et XVIIe siècles (1533-1699).
7. Raad van Beroerte; dit fonds maakte vroeger deel uit van de „Etat et Audience" (nrs. 495-549e); in 1942 werd er echter

(1) In dit bibliografisch gedeelte citeerden we slechts de drie reeksen rekeningen, die de menigvuldigste gegevens bevatten.

XX

door de Heer Archivaris Jamees een speciaal inventaris over opgesteld

3 GENT.

- a) Staatsarchief.
- a) Raad van Vlaanderen, Briefwisseling (1530-1600); 68 registers.
- b) Raad van Vlaanderen, Secrete Camere (1525-1600); 15 registers.
- c) Raad van Vlaanderen, serie F., nr. 21; „Régistre sur l'hérésie, anabaptistes, causes possessoires des ecclésiastiques”.
- d) Raad van Vlaanderen, serie K.; Register van Criminele sententiën, Maart 1585-September 1641 (1 register).
- b) Stadsarchief.
- a) Bouc van de Crime (serie 214). Er bestaan voor de XVIe eeuw 14 registers; 1521-1523; 1538-1540; 1545-1561; 1561-1563; 1563-1565; 1566-1567; 1572-1574; 1574-1578; 1578-1581; 1581-1583; 1585-1589; 1588-1591; 1591-1594; 1593-1599.
- b) Examinatien en Sententien door de bailliu in 't quartier van Gend, 1573-1574; serie 206.
- c) Gereformeerden te Gent (1566-1592); serie 94bis (doos nr. 22).
- d) Stadsrekeningen (1520-1600).
- e) De 47 registers; serie 93.

II. - Gedrukte

1. ED. DE COUSSEMAKER, Troubles religieux du XVIe siècle dans let Flandre maritime, 1560-1570. Brugge, 1877, 4 delen, in-4°.
  2. P. GENARD, Antwerpsch archievenblad. Verscheen vanaf 1864 in-8°; wij raadpleegden de deden II t/m IV, VII t/m XVIII en XXIV.
  3. KERVYN DE VOLKAERSBEKE, Verslag van 't Magistraat van Gent nopens de godsdienstige beroerten (30 Juni 1566-April 1567). Gent, 1859 I deel in-80.
  4. MARCUS JACOB, Sententien en indagingen van de Hertog van Alba, uitgesproken en geslagen in zijnen Bloedtraedt (1567-1572). Amsterdam 1735, 1 deel in-80.
- XXI

B. -- LITTERAIRE BRONNEN

I. - Ongedrukte

1. Diarium rerum Gandavensium, ab anno 1556 ad annum 1585, per magistrum Philippum Campenaem, regii provincialis Flandriae Concilii quodam causarum patronum (Handschriften; cabinet der Koninklijke bibliotheek, ms. 6336).
2. Chronique Gantoise de 1525-1585 (Handschriftencabinet der Stadsbibliotheek te Kortrijk, codex 163).

II. - Gedrukte

- s. Historie van B. Cornelis Adriaensen van Dordrecht, Minnebroeder binnen die stad van Brugghe. 1576, 1 deel in -12°.
2. G. BERTRIJN, Chronyck der stad Antwerpen. Antwerpen, 1879, I deel in -80.
3. T. J. VAN BRACHT, Het bloedig tooneel of Martelaars spiegel der doopsgezinde of weerloose christenen die, om 't getuigenis van Jesus haren salighmaker, geleden hebben, ende gedood zijn, van Christi tijd af, tot dezen tijd toe. Amsterdam 1685 (26 editie), 1 deel in-f0.
4. GODEVAERT VAN HAECHE, Kroniek over de troebelen van 1565 tot 1574 te Antwerpen en elders. Antwerpen, 1929, 1 deel in -40.

5. B. DE JONGHE, Gendtsche geschiedenissen ofte Kronyke van de beroerten en ketterije binnen en omtrent de stad Gend sedert het jaer 1566 tot het jaer 1585. Gent, 1572, 2 delen in-8°.
6. P. C. VANDER MEERSCH, Memorieboek der stad Ghent (1301-1793). Gent, 1852-1861, 4 delen in-811.
7. E. C. V. ULLENS, Antwerpsch Chronykje (1500-1574). Leiden, 1743, 1 deel in -8°.
8. M. VAN VAERNEWIJCK, Van die Beroerlicke Tijden in die Nederlanden en voornamelijk in Ghendt (1566-1568). Gent, 1874, 5 deden in -8°. Uitgave der Maatschappij der Vlaamse bibliofielen, 4° reeks, nr. I.

II. - MODERNE WERKEN EN PUBLICATIES

- B. CANNAERT, Bijdragen tot de kennis van het oude strafrecht in Vlaanderen. Gent, 1835 (3° uitgave), 1 deel in-8°.
- V. FRIS, Histoire de Gand. Gent, 1930 (20 uitgave), 1 deel in-8°.
3. V. FRIS, Notes pour servir a l'histoire des Iconoclastes et des Calvinistes Gand de 1566 a. 1568 (An. de la Soc. d'hist. de Gand, dl. IX 1909), XXII
4. F. VANDER HAEGHEN TH. J. ARNOLD en R. VAN de BERGHE, Bibliographie des martyrologes Néerlandais, dl. I; Monographies, dl. II; Recueils; Den Haag, 1890, I deel in-8°.
5. A. HENNE, Histoire du règne de 'Charles V en Belgique. Brussel, 1858-1860, 10 delen in -8°.
6. I. M. J. Hooc, De martelaren der Hervorming in Nederland tot 1566. Schiedam, 1885, 1 deel in -8°.
7. Euc. HUBERT, Table chronologique, du Registre sur le fait des Heresie; et Inquisition. r deel in -8°. (Verschenen in; P. FREDERICQ, Travaux du Cours pratique d'Histoire Nationale).
8. H. Q. JANSSEN, De Kerkhervorming in Vlaanderen. Arnhem, 1868, 2 delen in -8°.
9. N. C. KIST en H. J. ROYAARDS, Archief voor kerkgeschiedenis. Leiden; 1829-1848, 20 delen in -8°.
10. W. J. KÜHLER, Geschiedenis der Nederlandsche Doopsgezinden in de zestiende eeuw. Haarlem, 1932, 1 deel in -80.
11. J. MEYHOFFER, Le martyrologe protestant des Pays-Bas, 1523-1597. Nessonvaux, 1907, 1 deel in -80.
12. RAHLENBECK, Les bannis du Duc d' Albe à Cologne. Brussel, 1 deel in-8°.
13. CH. RAHLENBECK, Les Refugiés Belges du XVIe siècle en Angleterre. Brussel, 1865, 1 deel in-80.
14. R. VAN. ROOSBROEK, Hervorming in Vlaanderen. In: Geschiedenis van Vlaanderen, dl. IV, blz. 257-277.
15. A. C. DE SCHREVEL, Recueil de documents relatifs aux troubles religieux en Flandre, 1577-1584 In; Société d'Emulation de Bruges, Mélanges, dl. VIII, 1921, in -8°.
16. W. TE WATER, Historie der Hervormde Kerke te Gent sedert de jaere 1578 tot het jaer 1584. Utrecht, 1756, I deel in -8°.

LIJST DER GEBRUIKTE AFKORTINGEN

A. (Staat) B.; Staatsarchief Brugge.

A. (Stad) B.; Stadsarchief Brugge.

A. (Staat) G. Staatsarchief Gent.

A. (Stad) G.; Stadsarchief Gent.

B.R.N.; Bibliotheca reformatoria Neerlandica.

C.C. ; Chambre des Comptes.

K.B.B.; Koninklijke Bibliotheek Brussel.

Stadsb. K.; Stadsbibliotheek Kortrijk.

Ra. B. ; Rijksarchief Brussel.

XXIII

Lijst der Martelaren te Gent in de XVIe eeuw

	Beeldstormers		CALVINISTEN G E Z I N D E N		DOOPS- gezinden	KETTERS			LUTHERANEN		Total
	geexceuteerden	gevangenen	geexecuteerden	gevangenen							
1530											1
1531											3
1532	i				1						3
1533	:										4
1534	1										1
1535											6
1536											13
1537											3
1538											3
1539	i										e
1540											3
1541											3
1542											3
1543											3
1544											3
1545											3
1546											3
1547											3
1548											3
1549											3
1550											3
1551											3
1552											3
1553											3
1554											3
1555											3
1556											3
1557											3
1558											3
1559											3
1560											3
1561											3
1562											3
1563											3
1564											3
1565											3
1566											3
1567											3
1568											3
1569											3
1570											3
1571											3
1572											3
1573											3
1574											3
1575											3
1576											3
1577											3
1578											3
1579											3
1580											3
1581											3
1582											3
1583											3
1584											3
1585											3
1586											3
1587											3
1588											3
1589											3
1590											3
1591											3
1592											3
1593											3
1594											3
1595											3
1596											3
1597											3
1598											3
1599											3
1600											3

(1) Het geld hier 2 heiligschenders.

(2) Deze werd onthoofd wegens heiligschennis.

(3) Deze werd gehangen wegens heiligschennis.

PROTESTANTSCHЕ MARTELAREN EN TERECHTSTELLINGEN VAN BEELDSTORMERS TE GENT IN DE XVIe EEUW

1530; 29 November.

1. [1]*. **Joos de BACKERE**, ridder van het H. Graf, Lutheraan, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Het Kortrijksche manuscript paraphraseert deze gebeurtenis met de volgende versregels;

*„Op Sinte Andries avont zach men tvoLc loopen wackere,
syen bernen de ruddere Joos de Backere”.*

Ra. B., C.C., nr. 14.721, a° r520-1531, f0 5- VAN DE VIVERE, fc` go. Stadsb. K., codex 163, blz. z. Memorieboek, dl. II, blz. 79-80. DE JONGDE, dl. I, blz. 2. CANNAERT, blz. 323-324. V. FRIS, Hist. de Gand, blz.. .187.

1535; 15 Juli.

2. [2]. **Willem MULAER** (Mulier), Doopsgezinde, vóór het Gravenkasteel onthoofd. Tot hiertoe werd deze martelaar steeds onder het jaar 1534 vermeld; dit is echter in strijd met de werkelijkheid, zoals blijkt uit de baljuwsrekeningen der stad. Stippen we in dat verband aan dat het manuscript nr. 2548 der Universiteitsbibliotheek te Gent Willem Mulaer twee maal citeert, eerst in 1534, vervolgens in 1535.

Ra. B., C.C., nr. 14.121, a° 1535-1536, f° 34°. Stadsb. K., codex 163, blz.. 7. Memorieboek, dl. II, blz. 97.

(1) A. (stad) G., Bouc van de Crime, 1538-7539, f° 46-46v°.

(*) De nummering tussen haakjes verwijst de lezer naar de nummers der corresponderende martelaars in Vander Haeghen's lijst; wanneer die cijfers vet gedrukt werden geldt het de speciale nummering door de zo-even vermelde auteur gebruikt voor martelaars, wier naam voorkomt in de martelaarsboeken

Blz. 1

1535; 19 Juli.

3 [3]. **Arnoud** (Arendt, Arent) **JAEGHERE** (de Jaghere), Doopsgezinde, vóór het Gravenkasteel onthoofd.

In 1536 kan Lievin de Jaghere, mogelijk een verwant van Arnoud, nog tijdig aan zijn vervoIgers ontsnappen; vóór zijn vlucht vertrouwt hij vrouw en kinderen aan Jan van Loo toe (1).

Ra. B., Cr., nr. 54.I21, a° 1535-1536, f° 3zo. Stadsb. K., codex 163, blz. g. Memorieboek, dl. II, blz.. 97-98. DE JONGHE, dl. I, blz. z.

1535; 19 Juli.

4 [4]. **Jan (Jehan) van GENDTBRUGGHE**, Doopsgezinde, vóór het Gravenkasteel onthoofd.

Ra. .8., C.C., nr. 14.121, a° 1535-1536, f° 4. Stadsb. K., codex 163, blz. g. Memorieboek, dl. II, blz. 97-98. DE JONGHE, dl. I, blz. 2.

1536; 5 Juni,

5 [5]. **Lieven (Lievin) van de WALLE**, barbier, Doopsgezinde, vóór het

Gravenkasteel onthoofd.

Volgens de baljuwsrekening zou hij Lutheraan zijn, maar het verhoor van Jan van Loo laat geen twijfel bestaan nopens de Doopsgezinde geloofsovertuiging van Lieven „Zeght ten tyde als ghevanghen waeren Lievin van de Walle ende Reechove, herdoopten...” (2).

Voegen we hier nog aan toe dat Willem van de Walle (zijn broeder ?) reeds op 4 Augustus 1535, eveneens om wille van zijn Doopers gezindheid verbannen werd (3). Ra. B., CC., nr. 14.121, a° 1536-1537, f° 45°-5. Stadsb. K., codex 163, blz. 9. Memorieboek, dl. II, blz. 107. DE JONGHE, dl. I, blz. 2.

1536; 12 Juni.

6 [6]. **Jenyn (Viviaen) REECHOVE** (van Redichove), Doopsgezinde (4), vóór het Gravenkasteel onthoofd.

(1) A. (stad) C., Bouc van de Crime, 1538-1539, f° 46v° vermeld verhoor is van 3 Februari 1539.

(2) A. (stad) G., Belle van de Crime, 1538-1530, f° 46 v°

(3) Universiteitsbibliotheek te Gent, ms. 2548; onder vermelde datum.

(4) Viviaen van Redichove werd in één adem geciteerd en voorgesteld als Doopsgezinde met Lievin van de Walk (cfr. voetnota betreffende de laatstgenoemd e).

Blz. 2

Ra. 8., C.C., nr. 14.121, a0 1536-1537, f° 5. Stadsb. K., codex 163, blz.. 9. DE Jowuum, dl. I, blz.. 2. Memorieboek, dl. II, blz. 107.

1536; 16 Juni.

7 [7]. **Sanders (Alexander) HUBERT** (Huubert, Huybrechts), „bouck vercoopere an de Crane", Lutheraan, op het Veerleplein verbrand.

Ra. B., C.C., nr. 14421, a° 1536-1537, f° 6v°-7. Stadsb. K codex 163, blz. 9. VAN DE VIVERE, f° 99. Memorieboek, dl. II, blz.. 107.

1537 (1) of 1538.

8. **Jacob de CELLIER**, filius sheer Niclaus, Brugs poorter, wegens heresie onthoofd. Hij behoorde reeds in 1536 tot de Lutherse groepering te Brugge en speelde er een vooraanstaande rol in de verspreiding van haar geloofsleer (2).

Deze martelaar werd geciteerd door de magistraat van Brugge in een brief van 8 Januari 1554 aan het adres van de Raad van Vlaanderen; deze laatste had de lijst gevraagd der wegens ketterij terechtgestelde Brugse poorters, bewerende dat de erfgenamen — in strijd met de keizerlijke plakaten — het nagelaten bezit onderling hadden verdeeld.

(1) Afgezien van de executie in 437 van Jacob de Cellier, moest Willem vander Blommen, alias Poelgier, op 27 Februari van datzelfde jaar voor de magistraat verschijnen wegens antikatholieke bedrijvigheid. Hij werd veroordeeld ons in het openbaar boete te doen, omdat „hij een spel hadde ghemaéct van drij sotten; de advocaet, de medecijn ende tgheestelicke ende dedet up eenen waghén ten diveerache plaetsen vertooghen te weten dese drie ghinghen dansen ende songhen een liedeken beghinnénde aldus;

*De soffen en synder noch niet al
die capproenen draghen
zy gaen gheschoren al waeren zij mal
al naer ghewin zy vraghen
men siet se van duere te duere loopen*

*donnoosele die sij wel afstroopen
 onder haerlieder schijn van deuchden
 zy cryghent al wat baetet gherelt hingen,
 boven ende daer toe ghelt
 daer leven zij op met vreuchden".*

(VAN DE VIVERE, f° 94)

(2) A. (staat) B., Informatie Bouck, 1534-1538, f° 130.
 Blz. 3

Ra. B., Fiat et Audience, nr. 1911z5 (Affaires fiscales de Flandre; Documents concernant la ville de et Franc de Bruges); los stuk op datum van 8 Januari 1553 (1554 11. st).

1538 (2).

9- 10. **Jan STYAERTSZ en Pieter**, neven, Doopsgezinden, te Vinderhoute (2) onthoofd.

Reeds vroeger trokken ze naar Duitsland op zoek naar een milieu (tevens om er de doop te ontvangen), waar ze beter hun ideaal kunnen nastreven.

Toen ze daar in hun verwachtingen teleurgesteld werden, keerden ze naar Vlaanderen terug om er evenwel kort daarop de martelaarsdood te kennen (3).

Hun gevangenschap verliep onder de afschuwelijkste voorwaarden; een put werd hun verblijfplaats. Aan de zuster van een der twee kristenen, die hun ondergoed bracht, gaven ze ten antwoord; „dat ze die niet konden verbergen voor de wormen, dewelke in haer spijs, om die te eten, en in haer klederen en hemden in haer lichaem saten" .

VAN BRACHT, dl. II, blz. 44.

1538; 15 Augustus.

11. **Mahieu WAGHENS**, gehuwd met Maijken Maris, voorganger der herdoperse gemeente, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Gedurende zijn publieke marteling droeg Mahieu Waghens een schandbord (4), waarop te lezen stond; „aartsdyake onder die doopers".

Dit feit wordt alleen maar kenbaar gemaakt door het reeds herhaalde malen aangehaalde manuscript nr. 163 der Stadsbibliotheek te Kortrijk.

Ra. B., C.C., nr. 14.122, 50 4538-1539, f° 4-4v°. Stadsb. K., codex, blz. 12.

(1) Buiten de terechtgestelden verschenen nog volgende verdachten vóór de onderzoekrechters; Maykin Maris, Anna Pillaerts, Gillis Damman, Stevin de Munck, Andries van de Berghe en Martin Hebbrecht (Boek van de Criminele zaecke, 1538-1539, f° 3v° Rv°, 20, 71-73, 76v° en 83).

(2) N. W. van Gent (op 7,5 km. van de stad).

(3) VAN BRACHT, dl. II, blz.. 44; „En alsoo sy met ernst na God yverden ende de heilige Schrift ondersoekende waren, hebben se haest gemerkt dat de geloovigen wedergeborenen (volgens de leere christi tot een teken der begraving de voorleden sonden en met christi opstaan, wandelende in een nieuw leven) de christelijcken doop in het water toebehoorde en nadien sy sulks begeerende waren sijnse gereyst na Duytsland".

(4) Toen zijn verkoold lichaam buiten de Muidepoort aan de galg gehangen werd, haakte men het schandbord er eveneens bij.

1545 27 Maart. (1)

12. Josse de VOS, als ketter onthoofd.

Josse de Vos zat reeds gevangen op 3t December 1544; na de verkoop zijner goederen en de uitbetaling der proceskosten; werd er nog de volgende som naar de keizerlijke schatkist overgebracht: L. 13 s. 7 d.

Onder de verbannenen na de troebelen van 1566 komt de naam voor van de welgestelden Jehan de Vos; deze laatste bezat immers

5

(1) Men schijnt hier in voeling te treden met de eerste Calvinistische martelaren (stippen we echter aan dat tot hiertoe slechts vier martelaren genoemd werden en er geen vermelding bestond nopens Josse de Vos en Josse de Pape) steunend op de volgende gegevens; 1° de enorme bijval van het Calvinisme in het Rijselse en het Doornikse kan ook de Gentse middens beïnvloed hebben, (in hetzelfde jaar 1545 werd te Doornik Pierre Bruly terechtgesteld); 2° het relaas van van Haemstede nopens Marten Huerblocq vestigt onze aandacht op twee niet te verwaarlozen aanduidingen; allereerst de geloofsbelijdenis, die niet de minste twijfel overlaat betreffende de Calvinistische overtuiging en in tweede instantie het feit dat Marten Huerblocq (steeds volgens van Haemstede) de stad verlaten zou hebben om een nieuw leven te beginnen. Dat hij in de tijdspanne van drie maanden het Calvinistische milieu van Doornik en omliggende bezocht heeft, lijkt waarschijnlijk. Volgens de kroniek van J. van de Vivere wordt Marten Huerblocq op 18 Februari 1540 tot „hueverdeken" verkozen ter vervanging van Lieven Dherde, die men aangehouden had (Vermelde kroniek, fo 99); het is dus heel waarschijnlijk dat hij op dat ogenblik nog Katholiek is om slechts enkele jaren nadien de Calvinistische leer aan te kleven (het is niet uitgesloten dat dit moment samenvalt met de door van Haemstede vermelde reis). Toch is het mij onmogelijk de interpretatie als zouden het allen (t.t.z. de martelaren die voorkomen onder de nummers 12, 13, 14, 16 en 17) Calvinisten zijn te deden zonder voorbehoud, mij steunend op de volgende argumenten: 1ste er is geen concreet bewijs ten gunste van de werkelijke wisselwerking tusschen de Calvinistische sfeer uit het Zuiden en het godsdienstige milieu te Gent; 2° dat, indien de reis van Marten Huerblocq zelve in de rij der waarschijnlijkheden ligt, de betrekkingen met Pieter Bruly toch zuiver hypothetisch blijven; 3° wat nu de geloofsbelijdenis van Marten Huerblocq betreft, zou het m.i. metterdaad onmogelijk zijn, dat van Haemstede (ondanks al zijn gekende verdraagzaamheid) in zijn martelaarsboek een andere dan de Calvinistische zou dulden; 4° dat men tot hiertoe slechts de aandacht op de terechtstellingen vestigde, alhoewel er naast deze nog een lange lijst van beboeten en verbannenen bestaat, eveneens op hetzelfde tijdstip wegens 'heresie' veroordeeld.

We nemen een ogenblik aan dat de schrijver der baljuwsrekeningen — door gemis aan kennis op het terrein der kerkelijke dogmatiek — maar steeds blijft volharden in zijn onwetendheid, waar hij zonder één uitzondering hen allen als Lutheranen voorstelt.

Maar dan blijft het een vreemd verschijnsel dat al de kronieken van Gent als verstomd zwijgen over het reeds bloeiende bestaan der Calvinistische gemeenschap. Of zou het mogelijk zijn dat onder de talrijke verhoorden er geen enkele zou opgekomen zijn tegen de Lutheranen, daar waar o.i. een broederlijk samengaan der beide leerstelsels — vooral bij hun verschijning — uitgesloten schijnt? Ook is het onder het allergrootste voorbehoud dat we de zienswijze van V. Fris (Histoire de Gand, blz. 188) willen delen.

Daarom achtten we het al te voorbarig ze in onze lijst als Calvinistische martelaren te rangschikken en verkiezen we Marten Huerblocq en zijn geloofsgenoten nog immer voor te stellen als geëxecuteerd zijnde „wegens heresie".

4

een paar huizen en een groot domein te Saffelaere (16 km. N.O. van Gent) (1). Hij was tevens een vooraanstaande figuur gedurende de onderhandelingen die vóór het losbreken der beeldstormerij plaats grepen; hij treedt herhaalde malen op het voorplan en bevond zich onder de delegatie die het recht der Calvinisten verdedigde tegenover de magistraat van Gent (2).

Verder wordt nog een Lievin de Vos vernield op de lijst der aangetekende goederen (ao, 1588) te Gent (3). Dezelfde Lievin moest reeds in 1567 zijn heil in de vlucht zoeken na de troebelen te Eeklo (4).

Ra. B C.C., nr. 21.915, a° 1545, f° 7-7v°, 70v°-73. Ra. B., C.C., nr. 21.915, a° 1547, a° 44.

1545; 27 Maart.

13. **Josse de PAPE**, als ketter onthoofd.

Deze martelaar zat al op 27 Januari 1545 gevangen.

Op 4 Augustus 1535 werd reeds Heindric de Pape uit Gent verbannen wegens Doopsgezinde geloofsovertuiging (5).

Het verslag betreffende de opbrengst van de verkoop der goederen was verre van schitterend; slechts 7 schellingen werden naar de keizerlijke schatkist verstuurd.

Ra. B., C.C., nr. 21.915, a° 1545, f° 7, 53v°, 73.

1545; 8 Mei.

14 [8]. **Martin (Maerten) HUERBLOCQ** (Huerblok, Hueriblocq), „deken van de viscopers", als ketter op het Veerleplein verbrand.

(1) Ra. B., C. C., nr. 18881, f° 53v°-58.

(2) GACHARD, Notice historique et descriptive des archives de la vitte de Gand, blz. 131.

(3) Ra. B. C.C. nr. 1185 f° 37.

(4) Ra. B., Raad van Beroerte, nr 76, f° 82v°, 86,

(5) Onder vermelden datum in hs. 2548 der Universiteitsb. te Gent terug te vinden.

In 1540 is hij hoogstwaarschijnlijk nog immer de Katholieke kerk getrouw, vermits hij op 18 Februari van ditzelfde jaar tot „hueverdeken" verkozen wordt ter vervanging van de aangehouden Lieven Dherde. Hij wordt op 17 April gevangen genomen met de priester Joos Dhauwe (2).

Het handschrift 163 der Stadsbibliotheek te Kortrijk, luistert zijn relaas, over deze gebeurtenis op met een paar versregels;

*„Syt paesyelyek verblit hu en syt niet verwerrent. –
Al es Martin Huereblock tot asschen verberrent".*

De opbrengst der verkochte goederen bedroeg 194 L..16 s. 6 d.

Martin Hueribloc bezat ook nog een landgoed en een lijfrente; het omzetten daarvan kon niet aanstonds geschieden, wegens daarop rustende cijnsrechten (3).

Men trachtte eveneens een huis te bemachtigen in het gehucht onder het gezag der St.-Jacobskerk geplaatst, maar deze poging liep spaak wegens het protest van Jacques Hueriblocq, broeder van het slachtoffer (4).

Verder zullen in 1547 nog andere goederen van Maerten verkocht worden (5), gelegen te Destelbergen (6), Evergem (7), en Belsele (8).

We vinden eveneens talrijke vermeldingen van de renten die op zijn goederen geheven werden (1).

Dezelfde familie zou 23 jaar later nogmaals getroffen worden; op 29 December 1568 nl. wordt Franchois Hueriblocq te Vilvoorde op de markt onthoofd (2). Zijn goederen werden eveneens verbeurd verklaard (3).

Hij maakte deel uit van het Gentse consistorie, dat niet zelden te zijnen huize vergaderde. Francois nam tevens de leiding op van de constructie van de

Calvinistische tempel te Gent (hij steunde de

- (1) VAN DE VIVERE, f° 99.
- (2) Ra. B., C. C., nr. 21.915, f° 11-1 1v°.
- (3) Ra. B., C. C., nr. 21.915, a° 1545, f° 46.
- (d) Ra. B., C. C., nr. 21.917, a° 1547, f° 50.
- (5) O. van Gent.
- (6) N. van Gent.
- (7) N. W. van St. Niklaas.
- (8) (1)Ra. B., C. C. nr. 21.926, f° 16v°, nr. 21.927, f°224v°, nr. 21.928, f° 34, nr., 21.930, f° 38, nr. 21.931, f° 23, nr. 21.933, f° 25v°, nr. 21.934, f° 25, nr. 21.935, f° 30, nr. 21.938, f°41v°, nr. 21.939, f° 40v°, nr. 21.941, f° 29.
- (2) Ra. B., Etat et Audience, reg. 53o, f° 296, 299, 304, 305; verder wordt hij nog vermeld als, gevangen te Brussel in C. C., nr. 21.933, a° 1567, f° 43v°.
- (3) Ra. a, C. C., nr. 18.881, f° 14v°-22v°.

7

onderneming zelfs financieel). Daar zijn dochter te opvallend pro-Calvinistisch was opgetreden, hielp hij haar in de vlucht naar Wezel, waar haar echtgenoot reeds vertoefde. Dit alles was meer dan voldoende om hem vóór de Raad van Beroerte te doen verschijnen (1).

Vergeefs stuurde Francois Hueriblocq in April 1568 een rekest aan de Hertog om zijn vrijlating te bekomen. De Gentse poorter wijst er uitvoerig op de getrouwheid zijner voorouders in de dienst van de natuurlijke vorst; hij zoekt zijn bewijzen in een ganse eeuw, maar drukt er voornamelijk op dat zijn ouders en hij zelve circa 8.000 dukaten besteed hebben aan het bewaren der kerken.

Hij smeekt dan ook de Hertog hem genade te schenken gezien vooral zijn minieme deelneming aan de Gentse troebelen van 1566, daar het grotendeels gebeurde onder de invloed van næester Pieter de Rijcke, vermits hij sindsdien reeds akte van berouw tekende en zich verzoende met de Katholieke kerk (de attestaties der door hem genoemde pastoors bevinden er zich inderdaad bij) (2).

Deze uitvoerige uiteenzetting heeft hem echter niet kunnen onttrekken aan de gruwelijke rechtspraktijken van de beruchten Raad van Beroerte.

(1) Ra. 13., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 266, 306.

(2) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. s, f° 207-208;

A sun Excellence. Remonstrent en toute humilité Franchois Hueriblock, prisonnier, sa femme, enfans et parents bourgeois de la ville de Cand. Comme passé cent ans ses fcuz parents ont continuellement esté et perseveré au service des Comtes de Flandres, prédecesseurs de sa majesté, memes feu Pierre Hueriblock, grand père du suppliant, en qualité de conseiller du dec Philippe, Comte de Flandres, quy pour avoir maintenu comme leal subject et conseiller la jaste querelle de son Prince a esté en l'an quatorze eens cinquante ung par turnulte et revolte du commun en la vink de Gand banny et ses biens ooeupez et depuis executé par l'espee. Etc.

Volgende attestaties werden bij dit rekest gevoegd (zelfde register, f° 210, 211):

1° uit Gent, van broeder Johannes en broeder Joannes Wittoyck (in het Fransch).

2° uit Brussel, van Gistorius en Hermannus van der Heyen (beide in het Latijn).

9

Gilles Huereblocq, hoogstwaarschijnlijk zijn broeder, werd eveneens wegens deelneming aan de troebelen van 1566 verbannen (1). We vinden hem dan terug te Londen, waar hij in /588 aan het hoofd staat van 'n grote onderneming (2).

Onder de verbannen na de overgave van Gent in handen van Alexander Farnese vinden we de volgende Huerehloc's vermeld: Jacques Huereblocq „le jeusne" (3),

Loys Huerebloq en zijn vrouw Catherine Decherf (3).

A. (staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, a° 1544-1549, f° 82: bevat de tekst van het vonnis.

Ra. B., C. C., nr. 21.915, f° 43v°, 64, 70v°-71, 73v°.

Stadst.: K., codex 163, blz. 79-80.

Haemstede, blz, 95a.

VAN DE VIVERE, 99.

MEULMAN, nr 148, bl. 15.

1545: 9 Mei.

15 [9]. **Jan de BUCQ** (de Buck, de Bock), als ketter onthoofd. Hij zat reeds gevangen op 20 April 1545.

De verkoop der goederen van Jan de Bock en z'n vrouw (4) leverde de som op van 12 L. 10 s. 2 d. (5). Evenals de familie Huerebloq zullen de de Bucq's in het verloop der XVIe eeuw nog verschillende malen ten slachtoffer vallen aan de inquisitie.

Op 5 April 1569 werd Fredericq de Bucq als Calvinist terechtgesteld; zijn huis „appelé le grand loup (6) assiz au grand marchiet de vendredi" viel onder de hamer (7).

Wegens deelneming aan de troebelen van 1566, werd nog Henri de Bucq verbannen: zijn huis op „de leertouwersgracht" viel onder de hamer (8).

WESENBEKE, blz. 79.

Memorieboek, dl. II, blz. 145, 150, 176, 239.

(1) Ra. B., C. C., nr. /8.881, f0 176: hij bezat een huis „a l'apposite le cloistre des cordeliers".

(2) Ca. RAHLENEEK, Refugiés belges du XVIe siècle en Angleterre, p. 31.

(3) Ra. .8., C. C., nr. 1184, f° 7-8v0; nr. 1185, f° 65-66.

(4) Ra. B., C. C., nr. 1184, f° 3v°-7.

(5) D.i. Anna van de Velde.

(6) Ra. .B., C. C., nr. 21.915, a° 1545, C 15, 64v°.

(7) Op de plaats van het huidige Lakenmetershuis.

(8) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 348, 349; Ra. .8., C. C., nr. 18.877, fo 24; zelfde fonds, nr. 18.879, f° 25; Ra. B., C. C., nr. 18.880, f° 26v°-27v°; Ra. B., C. C., er. 18.881, f°30-30vo; Ra. .B., CC, nr. 18.882, f° 16; Ra. B., C. C., nr. 18.883, f° ,v°; Ra. B., C. C., nr. 18.884, f° 1v°; Ra. B., C. C., nr. 18.885, f° 1v°; Ra. B., C. C., nr. 18.886, f° 20.

(g) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 69-69v°.

10

Onder de aangetekende goederen der verbannenenen, na de overgave van Gent, treffen we die aan van Loys en Josse de Bucq (2).

A. (staat) G.; Raad van Vlaanderen, Secrete Camere; 1544-1549, f° 83v°: bevat de tekst van het vonnis. Ra. B., C.C., nr. 21.915, a° 1545, f° 70v°, 702P-71, 72, 73v°. Stadsb. K., codex 163, blz. 80. FIAEMSTEDE, blz. 95a. VAN DE VIVERE, f° 99. WESENBEKE, blz. 79. Memorieboek, dl. II, blz. 239. MEULMAN, nr. 148, blz. 15.

1545: 9 Mei.

16 [u]. **Anna (Tanneken) van de VELDE**, vrouw van Jan de Bucq, wegens ketterse gedachten levend te Mariakerke begraven. Zij zat met haar echtgenoot reeds op 20 April gevangen.

De gegevens betreffende de opbrengst van hun aangeslagen bezit, vindt men terug onder vorig nummer.

Onder de aangeslagen goederen te Oudenaarde, na de troebelen van 1566, vinden we ook die van Josse en Michiel van de Velde aangetekend (2).

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, a° 1544-1549, f° 83v°. Ra. B., C.C., nr. 21.915, a° 1545, f° T5, 70v°-71, 72, 73v°-74.

Stadsb. K., codex 163, blz. 80.

HAEMSTEDE, blz. 95a. VAN DE VIVERE, f° 99. Memorieboek, dl. II, blz. 239. WESENBEKE, blz. 79.

1545: 9 Mei.

17 [10] **Nicolas (Clayes) van BAMPOELE** (van der Poele), als ketter onthoofd.

Hij zat reeds gevangen op 20 April 1545.

Volgens het verslag van Aydrop Oste, leverde het onderzoek naar de nagelaten goederen niets op (3).

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, 1544-1549, f° 83v°: bevat de tekst van zijn vonnis. Ra. B., CC., nr. 21.915, a° 1545, f° 70v°-71, 72, 74-74v°. Stadsb. K., Codex, 163 (VII, 2)

blz. 80. HAEMSTEDE, blz. 95a. Memorieboek, dl. II; blz. 239. WESENBEKE, blz. 79. MEULMAN, nr. 148, blz. 15.

1549: 27 September.

18 [5]. **Mattheus** (Mattheeus, Matheux) **de la BECQUE** (de le Becque, vander Becque),

(1) Ra. B., C. C., nr. 1185, nr. 76 en 169.

(2) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 266v°-267 men vermeldt een huis op de Vismarkt te Oudenaarde.

(3) Ra. B., C. (7., nr. 21-915, a° 1545, f0 14-1413°, 47v°-48.

11

van Doornik, schoolmeester te Gent, Calvinist, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Deze familie bleef evenmin vrij van vervolging in het verder verloop der eeuw: Christoffel de la Becque en zijn vrouw Anna Weykins, werden op 21 Juni 1567 voor 50 jaar verbannen, wegens deelneming aan de troebelen van 1566 (1).

Hun bezittingen werden te Oudenaarde opgespoord (2). Christoffel had deel uitgemaakt van de delegatie der Calvinisten die opkwamen voor de vrijheid van godsdienstuitoefening (3)

Verder werd Gillis vander Becque eveneens uit het graafschap verbannen en zijn huizen in Gent verbeurdverklaard, waaronder: „une malson et brasserie et ce qu'en depend appele le saulmon" (4).

A. (Stad) G., Rekeningen, a° 1549-1550, f° 202-215. HAEMSTEDE, blz. 1142. WESENBEKE, blz. 68.

1549: 27 September.

19 [12] -20. **Lievin CLAUS** (Claes) (5) en **Josse COCKUUT**, kettters, de eerste werd onthoofd, de tweede verbrand.

Het handschrift 163 der Stadsb. te Kortrijk luistert het relaas dezer gebeurtenissen met de volgende versregels op:

*„Lievin Claes was onthoofd, Joos Cockuut verbrant,
Op Cosmus dach hoort des jaers verstant".*

Josse Cockuut, alhoewel ons reeds vroeger bekend, werd door geen enkel der bekende bronnen met zekerheid als ketter vermeld.

We merkten wel op dat hij steeds in zeer nauw verband met Matteus de la Becque en Lievin Claus geciteerd werd, zonder dat er een mogelijkheid bestond om ze alle drie als Hervormingsgezinden voor te stellen. Het vernoemde handschrift voorzag in die leemte, tevens een stipte datum aangevend.

A. (Stad) G., Rekeningen, a° 1549-1550, f° 212. Ra. B., C.C., nr. 14.122, a° 1549-1550, f° 4v°-5, (6). Stadsb. K., codex 163, blz. 84. De Jonge, dl. 1, blz. 216.

(1) Ra. B., C. C., nr. 11.933, f° 15; Ra. B., C. C., nr. 1. 184, f° 29 Ra. B. C. C., nr. 18.881, f° 149-161.

(2) Ra. B., C. C., nr. 21.933, f° 43v°.

(3) GACHARD, Not. Hist. des Archives de Gand, blz. 130.

(4) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 8-9.

(5) Lieven Claes werd foutief door F. van der Haeghen in 1548 al terechtgesteld aangegeven.

(6) De baljuwsrekening maakt verder nog gewag van de terechtstelling van **Joozyne Hannaerts**, die gehangen werd. Ze wordt met Matteus de la Becque, Lievin Claus en Joosse Cockuut vermeld in hetzelfde verband en onder dezelfde formulering; mochten wij voor de eerste 3 ons vermoeden (dat zij kettters waren) bewaarheid zien, voor Joozyne Hannaerts was dit het geval niet. Door gemis aan objectieve bewijsbronnen, zien wij ons dan ook genoodzaakt haar buiten bespreking te laten.

12

1551: 11 April.

[11]. **Margriete van de BERGHE**, van Lier, Doopsgezinde, verbrand.

Zij bekende herdoopt geweest te zijn door Gillis de Dooper.

Herhaalde malen vielen de van de Berghe's onder Titelman's handen: Pierre werd in 1561; Jehan en Antoine van de Berghe in 1564 beboet (1).

In 1563 vermeldt Titelman Bertse van de Berghe als terechtgesteld (2). Dit geschiedde hoogstwaarschijnlijk te Rijsel, waar Rogier le Bloucq betaald werd voor haar bewaring (3).

Ten slotte wordt in 1565 Jehan van de Berghe (voor de tweede maal) met zijn vrouw door de Inquisiteur beboet (4).

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, a° 1549-1554, f° 137-138. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 103. Ra. B., C.C., nr. 21.918, a° 1551, f° 57-57v°, 71v°, 73v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 106.

1551 11 April.

22-24 [12-14]. **Gooris (Goris) COOMAN**, Naentkin (Naenkin, Adrienne) BORNALGE, Wouter (Gaultier) vander WEYDEN (van Weyeren, van de Weyere, van Lier, schilder, Doopsgezinden, verbrand.

Onder de druk der vervolging waren ze Lier ontvlucht en hadden getracht zich in Gent te verschuilen; weldra werden ze uit hun verblijfplaats gehaald en in het Gravenkasteel ondergebracht met nog vier andere slachtoffers.

Deze laatsten echter bleken niet zoo overtuigd te zijn door de nieuwe leer en keerden terug tot de Katholieke kerk (5).

(1) Ra. B., C. C., nr. 21.927, 23v°-25v° nr, 21.930, f° 29-30.

(2) Ra. .73, C. C., nr. 21.929, fo 32v°.

(3) Ra. B., C. C., nr. 21.929, f° 4700.

(4) Ra. B., C. C., nr. 24931, f° 33.

(5) Op 23 April 1551 brengt Francois de Melande verslag uit over de besluiten getroffen op

een bijeenkomst van theologanten te Leuven: deze laatsten zijn de meerling toegedaan de vier „twijfelaars” — met name Jehan Loher (geboren te Hessen, 21 jaar oud), Barbele (geboren te Mechelen, 19 jaar oud), Hanskin Gauderie (geboren te Mechelen, 18 jaar oud) en Margriete Kiekens — nog twee a drie maanden gevangen te houden om hen tijd tot bekering te geven. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 20, f° 37).

In dezelfde geest schrijft de Raad van Vlaanderen op 29 April 1551 aan de landvoogdes Margareta, vooral de indruk leggend op de jeugdige leeftijd der eerste drie gevangenen; omtrent Margriete Kiekens neemt het geciteerde bestuursorganisme haar verklaring over, wanneer ze beweert tot de Doopsgezinde leer overgegaan te zijn „par rude tractement dicelluy son mariz (d.i. Jacques Leerse, sinds de aanhouding zijner vrouw voortvluchtig) des coups de poing er bastons, la poussant des piedz et autrement maltreictant” (Zelfde fonds; reg. 20, f° 40).

De vier gevangenen beantwoordden aan de gestelde verwachtingen: én voor de Raad, én voor de Gentse bevolking herriepen ze hun leer (Zelfde fonds, reg. 20, f° 50 en 51) W. J. KUILER, Geschiedenis der Nederlandsche Doopsgezinden, blz. 255-256).

13

Men zal verder (nr. 108) nadere inlichtingen verkrijgen over de Coomansen onder de vermelding: Jan Cooman (gehangen op 7 September 1566),

A. (Staat) a, Raad van Vlaanderen, Secrete Gamere, a° 1549-1554, a° 1370°-138. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 19, f0 103. Ra. B., C.C., nr. 21.918, a° 1551, f° 57-57v°, 71v°, 73v°, 75, 77v°.

VAN BRAGHT, dl. II, blz. 106. B.R.N., dl. II, blz. 516-521.

1551:19 April.

24 [8]. **Catharina, van Lier**, Doopsgezinde, verbrand.

Nochtans nemen wij ze slechts op mits het grootste voorbehoud: Hans van Overdam, die aanwezig was bij de terechtstelling der vier voorgaanden spreekt verder slechts van drie geloofsgenoten, die hem bitter ontgoochelden, daar ze hun geloof afzwoeren. Het waren Jehan Lober, Barbele en Hanskin Gaudarie (a).

Nergens spreekt hij echter over Catharina van Lier, zodat haar niet zonder enig bezwaar in de lijst der Gentse martelaars vermelden.

VAN BRAGHT, dl. II, blz. 106. B.R.N., dl. II, blz. 516-521; alwaar ze opgenomen wordt in het lied op Gooris Cooman en zijn medemartelaars van 1551, eveneens van Lier.

1551: 9 Juli.

26 [13]. **Hanskin BUEFKIN** of Hans Keeskooper, van Wervik, ongehuwd, Doopsgezinde (door een „Christiaen” in 1547 herdoopt), verbrand.

(1) A. (Staat) C., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, 1549-1554, f° 149v°-150.

14

Het onderzoek te Wervik zelve naar de achtergelaten goederen van Hanskin Buefkin leverde niets op (1). Evenals van Overdam was hij nog jongman en zou hij bij het afsterven zijner ouders niets geërfd hebben (2).

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, a° 1549-1554, f° 160. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 20, f° 64 t/m 83, 93. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Serie F., reg. 21, stuk nr. 3. Ra. B., C.C., nr. 21,918, f° 72-72v°, 73v°, 75, 79.. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 94-96. OFFER DES HEEREN (uitg. 1566), f° 52 t/m 54.

1551: 9 Juli.

27 [14]. **Hans van OVERDAM**, van Gent, ongehuwd, Doopsgezinde (herdoopt door Gillis van Aken), verbrand.

Aydrop Oste, belast met de verkoop der nagelaten goederen, verklaart: „más n'a sceu trouver aucuns biens" (3).

Als reden gold dat Hans ongehuwd was en geen erfenis had opgedaan noch bij het afsterven van zijn vader, noch bij het overlijden van zijn moeder (4).

In 1545 (het jaar der 6 terechtstellingen, met o.a. Martin Huerblocq) werd Hans van Overdam reeds vervolgd: toen hij, als voortvluchtige, verbannen werd (na de 4de opvordering), had men tevens een onderzoek naar de aangeslagen goederen gedaan. Het besluit luidde identisch, met dat van 1551 „... que ledict Jehan van Overdam n'a nuelz biens".

Na de troebelen van 1566 vinden we onder de verbannen nog de naam van Willem van Overdam, wiens huis verkocht werd (5).

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Carnere, a° 1549-1554, f° 60. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 20, f° 84. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Serie F., nr. 21. stuk nr. 3. Ra. B., C.C., nr. 21.918, a° 1551, f° 72-72v°, 736°, 75, 79. VAN BRACHT, dl. II, blz. 86-94: Op blz. 89, vindt men een gravure, zijn aanhouding in het bos van Merelbeke voorstellend. OFFER DES HEEREN (uitg. 1566), f° 54v°.

1551: juli.

28-29 [15-16]. **Pieter van de HENDE**, geboren te Steken, te Gent verblijvend, schrijnwerker, en **Willem (Guillaume) de CAMP**

(1) Ra. B., C. C., nr. 21.920, a° 1552-1553, f° 82v°-83.

(2) Ra. B., C. C., nr. 21.918, a° 1551, f° 14v°.

(3) Ra. B., C. C., nr. 21.920, a° 1552-1553, f° 82v°-83.

(4) Ra. B., C. C., nr. 21.918, a° 1551, f° 14v°.

(5) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 75: zijn huis bevond zich: „en la rue appellé onderberch".

15

(des champs, van Ackere), geboren te Kortrijk, Doopsgezinden (beiden herdoopt door Gillis van Aken), verbrand te Merelbeke (plaats hunner aanhouding).

Het onderzoek te Kortrijk naar de achtergelaten goederen van Willem van Ackere, leverde niets op.

Hij kwam tot hetzelfde resultaat te Stekene (N. W. van St.-Niklaas) bij het zoeken naar het nagelaten bezit van Pieter van de Hende.

Te Gent zelve leverde het onderzoek betreffende het bezit van laatstgenoemde meer op: het nagelaten bezit — per opbod verkocht — bracht de som op van 2 L. 15 s. 6 d. (1).

Deze abnormalltelt kreeg weldra haar uitleg: men vernam dat Pieter van de Hende, een half jaar vóór zijn aanhouding, al zijn goederen te Stekene verkocht had (enkele werktuigen uitgezonderd) (2).

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, a° 1549-1554, f° 160v°-161. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 20, 84 t/m 87, 93. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Serie F., nr. 21, stuk nr. 3. Ra. B., Cf., nr. 21.918, a° 1551, f° 14v°-15, 41-41v°, 47v°-48, 72-72v°, 73v°, 75, 79.

1551: 11 Juli.

30-31 [17-18]. **Jacob CURICK** (3) (Currick, Curricq), van Kleef, en **Willem de BROUWERE** (Brauwere), van Leiden, Doopsgezinden, onthoofd te Merelbeke (plaats hunner gevangenneming).

Jacob Currick ontving de bejaarddoop van Gillis van Aken, terwijl Willem de Brouwere, bij zijn aanhouding nog niet herdoopt was, alhoewel hij zich daartoe helemaal bereid verklaard had. Ze zouden echter, onder de druk der inquisiteurs hun geloof afgezworen hebben en door deze afvalligheid de brandstapel ontkomen zijn: in de baljuws rekeningen staan ze inderdaad als „anabaptistes penitens" vermeld (4).

Na de overgave der stad in handen van Alexander Farnese, vindt men nog de aangeslagen goederen aangetekend van Gillis de Brauwere (5).

(1) Ra. B., C. C., nr. 21.920, a° 1552-1553, f° 83.

(2) Ra. B., C. C., nr. 21.918, a° 1551, fo 14v°-15.

(3) Jacob Curick werd door B. van der Haeghen niet vermeld, maar wel Jan van der Heye: d.i. echter foutief, daar laatstgenoemde niet terechtgesteld, maar met 50 Carolus gulden beboet werd.

(4) Ra. B., C. C., nr. 24.918, a° 1551, f° 72-72v°.

(5) Ra. B. C., C., nr. 1184, f° 144v°; het geldt het huis nommé le pot destain estant brasserie".

16

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, a° 1549-5554, f" r6r. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 20, f° 84 t/m 87, 93. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Serie F., nr. 24, stuk nr. 3. Ra. B., C.C., nr. 21.918, a° 1551, f° 41-41v°, 72-72v°, 73v°, 75, 79.

1551: 21Juli.

32-33 [19-20]. **Gillis de GUSSEME** (Gursseme, Gorsseme), en Lysbette (Elisabeth) **PIERSINS** (Pierssins), Doopsgezinden (beiden herdoopt door Gillis van Aken), op het Veerleplein verbrand.

Volgens de tekst van het vonnis moesten zij, net als de voorgaanden, te Merelbeke terechtgesteld worden, maar onderweg hadden zich incidenten voorgedaan, zoals duidelijk blijkt uit een brief van de Raad van Vlaanderen aan de landvoogdes: „L'execution des aultres quatre personnes a esté filcte a Meirelbeke: nals le long espace de les la mener les dunne l'occasion de beaucoup parler et presches et instiger le peuple comme l'experiance a demonstré (1).

Om dit te vermijden werden Gillis de Gursseme en Lysbette Piersins binnen de stad Gent zelve terechtgesteld.

Lysbette Piersins werd zonder bezit bevonden, terwijl na de verkoop der goederen van Gillis de Gorsseme de opgebrachte som onvoldoende was om de schulden te dekken.

Lysbette Piersins doorstond bovendien nog de pijnlijke beproeving van de spot: aan de brandstapel gekomen, doorsneed de beul de linten die haar rok ophielden, zodat deze laatste op de grond viel en de martelares daar in een linnen broek stond, die de beul haar voordien had doen aantrekken.

Lysbette beantwoordde deze grievende daad met de sublieme geloofsbelijdenis „*ik danke u, o Heere, dat ik weerdig ben om om Uwen naam te lijden*".

De vrouw van Gusseme werd eveneens opgeroepen om zich te verantwoorden omtrent het feit dat haar zoon Lievin de Gusseme, 17 jaar oud, niet te biechten ging.

Lievin zelf werd te Merelbeke ondervraagd aangaande zijn geloofsovertuiging (2).

Na belofte tot betering gedaan te hebben werden ze beiden

A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, a° 1549-1554, f° 166v°-167. A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. zo, f° 84-87, 93. A. (Staat) G.,

Raad van Vlaanderen, Serie F., nr. 21, stuk nr. 3. Ra. B., Cf., nr. 21.918, a° 1551, f° 450°, 57-370°, 72-72v°, 73v°, 75, 79. VAN BRACHT, dl. II, blz. 105-106. B.R.N., dl. II, blz. 535-537.

(1) A. (Staat) G., Raad van Vlaanderen, Briefwisseling, reg. 20, f° 90. (2) Ra. B., C. (2., nr. 21.918, a° 1551, f° 56.

17

vrijgelaten, op voorwaarde iedere oproep onmiddellijk gehoor te verlenen en tevens de gerechtskosten te betalen.

1552: 27 Juli.

34 [21]. **Pieter van OLMEN**, van Wervik, Doopsgezinde, verbrand.

VAN BRACHT, dl. II, blz. 105, 145 t/m 147: bevat een brief in de Gentse gevangenis opgesteld. OFFER des HEEREN (uitg. 1566), f° 112 t/m 116 (1).

1553: 17 Februari.

35 [24]. **Cornelis (Cornille) CLAISSONE**, van Leiden, „... hadde diversche binnen Ghent ende elders herdoopt", op de Vrijdagmarkt verbrand.

Onder de verbannen, wegens de troebelen van 1566, bevindt zich ook een: Lucas Claissone (2).

Ra. B., C.C., nr. 34.877, f° 208. Ra. B., C.C., nr. 14.122, a° 1552-1553, f° 41v°: volgens deze tekst werd Cornelis Claissone dus op 17 Februari 1553 (immers de rekening loopt van 22 Mei 1552 tot 22 Mei 1553) terechtgesteld. VAN DE VIVERE: 17 Februari 1554. Handschrift nr. 153 der Universiteitsbibliotheek te Gent: onder vermelde datum. Memorieboek, dl. II, blz. 273.

1553: 17 Februari.

36 [25]. **Willem van LEUVEN** (van Leuvene), schoenmaker, Doopsgezinde, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Volgens Betkin vander Verst, verhoord te Brugge, in 1558 moet hij te Gent 'n zeer voorname rol vervuld hebben: „tgebeurdc tzelve dopen bet voordere de teghelrie ontrent cloofbrugge, aldaar wonde Willem van Leuven die de principaelstc was...".

De doop zelve werd toegediend door Gillis van Aken.

Ra. B., C.C., nr. 14.122, a° 1552-1553, f° 4v°. Ra. B., C.C., nr. 34877, f° 228. A. (Stad) K, Bouc van de Steene, 1558-1559, f° 898°. VAN DE VIVERE: van 17 Februari 1554. VAN BRACHT, dl. II, blz. 160 (foutief onder het jaar 1554 gesteld). Memorieboek, dl. II, blz. 273.

1553: 27 Juli.

37. **Een Doopsgezinde van Kortrijk** verbrand.

(a) Volgens het OFFER DES HEEREN (uitgave 1570 en Vv.) wordt Pieter van Olmen tevens de opsteller van het lied: „Een liet van vrage en antwoord", genoemd. Dit lied is ook nog terug te vinden in Biestheim, Velerh. Lied, 64v° en Wackernagel, 195. (Cfr. F. VANDER HAEGHEN, Martelaarslijst, nr. 589).

(2) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 114: men spreekt er over een stuk land „en la paroiche de botelare".

18

VAN BRACHT, dl. II, blz. 150, geeft foutief Jooskint aan, daar deze reeds op 20

Januari 1553 te Kortrijk verbrand werd (1).

Memorieboek, dl. II, blz. 268: de titels die voorkomen in de uitgave van P. C. VANDER MEERS, treft men eveneens aan in hs. Nr. 2553 der Universiteitsbibliotheek te Gent: „Item de XXVIIen der voornoemde maent (d.i. Juli) was te Gent, op de Vrijdachmaerkt een gerecht met de brande, wesende; een herdoopere van Curtrijcke, ghenaept... ende verbrant wesende, was bouten der Mudepoorte gevoert ende daer ghehanghen".

1553: 15 September.

38 [22]. **Lievin (Lieven) VERREKEN** (Verrekens), visverkoper, wegens heresie op de Vrijdagmarkt verbrand.

De cod. 163 der Stadsbibliotheek te Kortrijk luistert het relaas omtrent deze gebeurtenis met de volgende versregels op:

*„Den vyftiensten van septembre, 't geviel up eenen dicendach,
Soo wast dat ic Lievin Verrekin verbernen sach".*

De kroniekschrijver VAN DE VIVERE verhaalt dat gedurende de executie iemand onder de aanwezige martelaar toeriep: „*Haut hu vaste aan hu gheloove*".

Vergeefs poogden de baljuw en zijn dienaars de stoutmoedigen te vatten.

Op de lijst der aangeslagen goederen (ao 1588) vindt men die vermeld van Pierre Verrekens (2).

Ra. B., C.C., nr. 34.877, 1.° 203v°. Ra. B., C.C., nr. 14.122, 11 Mei 1552: 10 Mei 1553, f° 46°. Stadsb. K.; cod. 163, blz. 88. VAN DE VIVERE - 15 September 0553. Memorieboek; dl. II, blz. 270.

1554: 19 Januari.

39 [23]. **Pieter NEERT**, lakenbereider, Doopsgezinde, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Memorieboek, dl. II, blz. 273: geeft noch de naam van martelaar, noch de aard zijner ketterij.

Het door ons geraadpleegd hs. (3), voorzag in die leemte: „de XIXen in lauwe LIII (di. 19 Januari 1554, n.st.), was verberrent Pieter Neert, omme dat hij hem hadde laten herdoopen".

(1) Stadsarchief K., Criminele proceduren, 1552-1561, f° io.

(2) Ra. B., C. C., nr. 1185, f° 11v°: Pierre Verrekens bezat een huis pres la suvelbrugge a l'enselgne de la leste du more".

(3) Universiteitsbibliotheek te Gent, hs. Nr. 153.

19

1554: 14 Februari.

40-41 [26-27]. **Lievine** (Lievynne, Levine) **GHYSELINS** (van Beerghen), weduwe van Willem van Leuven en David van der LEYEN (van der Leien, Verleyen), van Gent, Doopsgezinden, verbrand.

Hs. 163 der Stadsb. te Kortrijk voegt er bij de vermeldingen hunner terechtstelling nog de volgende versregels aan toe:

„Ras up sach men daer sulc den sulcken screien

In 't verbranden vrou van Leuvene ende David vander Leien".

Lievine Ghyselins was reeds gevangen ten tijde van de terechtstelling van haar man, maar daar ze bevrucht schijnt geweest te zijn, kon ze dan niet veroordeeld worden Hoger vermeld hs. (Stadsb. K., tod. 163) reproduceert het incident hij de terechtstelling van David van der Leyen in alle objectiviteit, zonder er als uitleg de toverkunst bij te slepen: het vertelt (blz. 93) dat David nog tekenen van leven

vertoonde nadat het vuur uitgestorven was. De beul dit ziende, doorstak hem met een vork, maar, voegt de schrijver er aan toe: „daeromme was gecrys onder de gemeente ". De kroniekschrijver VAN DE VVERE houdt er een heel persoonlijke versie op na. We laten hem hier even aan het woord: „Maer de scheerprechtere ghierich zynde spaerde het haut want de stadt gheeft hemlieden om zulcke justicie te doene een zeker ghetal van harte ofte de weerde daervooren soo dat naer dat tvier gheblust was hy David zweyfd zyn hoofd up ende nedere zoo menich meinsche sach, zoo datter een remoer onder tvolck was. In somma de scheerprechtere nam een grote ijseren vureke ende stack hem duer de bust ende ghinck hem boven dien hem de necke nederbuyghen ende breken dat hem tseevere ten monde uuytlicp, sy hadden nochtans te vooren met coorden ghewoelt gheweest; maer an de vrouwe en sach men gheen leven, dese faulte der justicie was des scheerprechters schult want soo gheseyt es hy hadde te luttel hauts ghenomen ende bluste tvier ooc te tylic om noch tzelve haut dat daer was uuyt de brande te ghecryghen daer hy niet dan schande aen en behaelde".

De Gentse familie van der Leyen ondervond herhaalde malen de druk der inquisitie.

In 1534 wordt Lievin van der Leyen voor de procureur gedaagd (2): 17 jaar later (1551) wordt hij wederom gevat te Merelbeke en

(1) Ra. 13., C. C., nr. 34.887, f° 212: haar gezegende toestand werd onderzocht door Lysbette van Erakele, Jacquemyne van der Wee en Cateline Belens.

(2) Ra. 13., C. C., nr. 21.925, a° 1531, f° 45v°.

20

ondervraagd over zijne geloofsovertuiging. Alhoewel hij niet werd terechtgesteld, werden zijn goederen verbeurdverklaard (1).

Hij werd met Jan van der Leyen slechts vrijgelaten na abjuratie van hun ketterse gevoelens (2).

Op 27 Augustus 1555 werd **Tanneken van der Leyen** „jonge dochter van Gent" wegens Doopsgezinde geloofsovertuiging te Antwerpen in de Schelde verdronken (3).

Den 8ste November 1559 werd nogmaals te Antwerpen **een broeder** van Tanneken (**Laureys**) in het geheim binnen het Steen om een identische reden onthoofd (4).

Op 28 April 1558, vinden we nog de vermelding van de terechtstelling van **Franchois van der Leyen** (zie verder in onze lijst). Was deze laatste dezelfde Doopsgezinde overtuiging toegedaan als zijn veronderstelde broeder David? De Gentse kroniekschrijver schijnt hierop bevestigend te antwoorden.

Volgens hem was de vader van Tanneken, Lauwers, David en Franchois van der Leyen eveneens Doopsgezind: daar hij dodelijk ziek was zag het gerecht van ieder verdere vervolging af (VAN DE VIVERE, 28 April 1558).

Ra. B., C.C., nr. 14.122, a° 1551-1554, f° 4v°. VAN DE VIVERE: 23 Februari en 28 April 1558. VAN BRACHT, dl. II, blz. 60-161: op blz. 161 vindt men een gravure omtrent de gruwelijke terechtstelling van David van der Leyen op het ogenblik dat een gerechtsdienaar het lichaam doorprijemt. Memorieboek, dl. II, blz. 278. B.R.N., dl. II, blz. 5 31-53 5. 1555: 27 April.

42 [28]. **Hoste (Oste, Jooris) van der KATHELYNE** (van de Cathelyne), geboren te Gent, werkzaam in een damastbedrijf, Calvinist, vóór St. Michielskerk verbrand (zijn boeken werden eveneens aan de vlammen prijsgegeven).

(1) Ra. 13., C. C., nr. 21.918, a° 1551, f° 56, 57v°.

(2) A. (Staat) G., Raad van. Vlaanderen, Secrete Camere, 1549-1559, 162v°, 163v°.-

(3) VAN BRACHT, dl. II, blz. 16i; GENARD, Antwerps Archiefblad, dl. VIII, blz.

426, 428, 468.

(4) VAN BRAGHT, dl. II, blz. 262-270. Uit zijn verhoor blijkt het familieverband onaanvechtbaar „En de Marckgrave seyde: gy weet doch wel, hoe dat uwe suster daer mede gevaren is, die ik ook in de Schelde hebbe doen werpen" (dl. II, blz. 264.). GACHARD, Correspondente de Marguerite d'Autriche avec Philip II, dl. I, blz. 137, nota 1. GENARD, Antwerps Archiefblad, dl. IX, blz. 5 en 10.

21

Hs. 163 der Stadsb. K. voegt er bij de vermelding der terechtstelling, nog de volgende versregels aan toe:

„In April XXVII naer paesschen zynde doe Saterdach

Was ten tijt dat men Oste van de Cathelyne verbernen sach".

Hij verbleef langen tijd te Londen, waarna hij naar Friesland trok om ten slotte in zijn geboortestad aan te landen; daar woont hij een prediking bij van de Jakobijn Pieter de Backere, maar steekt ter plaatse van wal met een hevige wederlegging van de traditionele versie der transsubstantieeler. Zijn aanhouding werd dan ook onvermijdelijk, daar hij halsstarrig weigerde zijn heil in de vlucht te zoeken.

Na zijn terechtstelling werd een onderzoek ingesteld naar zijn achtergelaten bezit ten huize van zijn broeder Martin van de Kathelinen.

Joos Cauwelier, Calvinist, te Brugge aangehouden, verklaarde eens in bijzijn van Absalon Balin wanneer men hem vroeg, wie hem de nieuwe leer had onderwezen „by hadde gewuent met t'enen man te ghendt, die zeer goet ende de beste man was uit ghelove die hy noynt en vandt, maer was onthoofd omme swoords wille" (Stadsarchief Brugge, Informatien, 1533, fo 21v°).

Het kan niemand anders geweest zijn dan Hoste, vermits er in 1555 niemand anders werd terechtgesteld en we anderdeels moeten teruggaan tot vóór 1550 om nog een „niet Doopsgezinde" in de lijst der martelaren terug te vinden.

A.(Staat) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, ao 1554-1558, f° 75-- Ra. B., C.C., nr. 21.922, f° 45, 5760, 63, 64. Stadsh. Kortrijk, cod. 163 blz. 93-94. VAN DE VIVERE: 27 April 1555. HAEMSTEDÉ, 173b). Memorieboek, dl. II, blz. 278-279. Een waerachtege historie van Hoste (gheseyt Jooris) van der Kathelyne, te Ghendt, om het vry opentlick straffen der afgodischer here, ghebrandt (den 27 april 1555), ten grootgin nutte ende verstroostinghe aller christenen gheschreven... doer Marten Microen. Ghedruct t'Antwerpen, by Steven Mierdmans. Ch. RAHLENBECK, Les Refugiés belges du selzième en Angleterre (op blz. 14 eveneens foutief op het actief van 1554 gesteld). A. HENNE, Histoire de Charles V, dl. X, blz. 230-231, nota 2.

1556: 31 Januari.

43. **Christoffel WACKERS** (of Walkers), allas Nockers, geboren in Engeland, wgens heiligschennis onthoofd.

Voegen wij er aanstonds aan toe dat dit personage niet al te kieskeurig bleek te zijn, daar men bij het opmaken van de inventaris zijner nagelaten goederen tot de slotsom komt dat hij niets bezit: „... fors aucunes

22

baegues comme callces et aulcunes pieces de velours qu'il avolt desrobé esdictes églises...".

Ook is het mits het grootste voorbehoud dat deze Christoffel Walckers in de lijst der Gentse martelaren werd opgenomen.

Ra. B., C.C., nr. 21.923, a° 1556, f° 3, 43, 45.

1556: 12 Februari.

44. **Thomas HILMAN**, geboren in Engeland, wegens heiligschennis onthoofd.
We verwijzen hier naar onze opmerking betreffende het individu Christoffel Wackers.
Ra. B., Cr., nr. 21.923, a° 1556, f° 46°, 43, 45.

1556: ná 10 Mei.

45 [21]. **Claes (de) PRAET** (Clais Praet), Doopsgezinde, verbrand.
Ra. R., C.C., nr. 14.122, a° 1556-1557, f° 5. A. (Stad) G., Rekeningen, a° 1556-1557, f° 177: gezien de rekening van 10 Mei tot 10 Mei opgesteld is dienen we zijn terechtstelling aan te nemen in 1556 (na 10 Mei) of in de eerste maanden van 1557.
B.R.N., dl. II, blz. 239-256. VAN BRACHT, dl. II, blz. 167-173: bevat een brief uit de gevangenis geschreven.

1557: Maart.

45-48 [29-31]. **Jan van de BEKE**, schoenmaker, **JACOB**, geboren te Komen en **ROELANT**, geboren te Brussel, wegens heresie op de Vrijdagmarkt verbrand.
Hs. 163 der Stadsb. Kortrijk voegt er bij de vermelding van hun terechtstelling nog de volgende versregels aan toe

„Want als Lazarus sustere een schreef waren wel verbrant.

Op dien tydt om haedieder gelove Jan, Jacob en Roelandt”.

Stadsb. K., cod. 163, blz. 97. Memorieboek, dl. II, blz. 288: in de uitgave van P. C. Vandermeersch foutief op het actief van 1556 gesteld, bovendien wordt de familienaam der martelaars niet vermeld.

1557: 3 April.

49-51. **Pieter de CLEERCK** (de Cleercq), Willem (de) **VILEERS** (de Vylers) vrij molenaars, en **Jan DRIES**, geboren te Lier, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

De eerste twee werden verraden door Roelandt van Loo (1) het.

(1) Hij behoort tot de Gentse vleeshouwersfamilie van Loo, die van de XIV° tot de XVIII° eeuw in het ambacht geprivilegieerd is en nog niet is uitgestorven (mededccling van de Heer Prof. Dr. H. van Werveke).

23

jaar voordien. Laatstgenoemde had een tijd lang gearzeld tot hun sekte toe te treden. Pieter de Cleerk en Willem Vileers waren hem zelfs komen opzoeken: met de hoop genade voor zijn eigen persoon te bekomen aarzelt hij geen ogenblik hen beiden en nog anderen (hoogstwaarschijnlijk tijdig gevlucht) te verklikken (1).

Hs. 163 der Stadsb. K., voegt er hij de vermelding hunner terechtstelling nog de volgende versregels aan toe:

„Pieter de Cleerck, Willem de Vileers ende Jan Dries van Lierre,

Die waren in April drye doe gewezen ten viere”.

Ra. B., C.C., nr. 14.122, a° 1556-1557, f° 5. Stadsb. K., cod. 163, blz. 98.

1557: 13 April.

52-54. **Philips van HULLE**, vrij brouwer, **Jacob REDERWYN** en **Barbara SMACHSCHEERS**, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.
Stadsb. K., cod. 163, blz. 98-99.

1558 (2): 28 April.

55 [32]. **Franchois van der LEYEN** (van der Leye), oudkleerkoper, Doopsgezinde, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Hs. 163 der Stadsb. K., laat de vermelding der terechtstelling gepaard gaan met de volgende versregels:

*„Den XXVIII April naer paesschen doe donderdagh op dat pas
op de Vriendagmart Francois van der Leyen verberrent was”.*

Voor de notitie over de van der Leyen's te Gent, richtte men zich tot de gegevens omtrent David van der Leyen (14 Feb. 1554).

Ra. B., C.C., nr. 34.880, f° 169v°. Ra. B., C.C., nr. 14.123, a° 1557-1562, f° 7v°. A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1565, f° 58v°, 60v°. Stadsb. K., cod. 163, vlz. 105. Memorieboek, dl. II, blz. 296.

1558: 21 Juli.

56-57 [33-34]. **Lisbette SVOLCKE**, van Gent, en **Jaekin van KORTRIJK**, wegens heresie op het Veerleplein verbrand (3).

(1) A. (Stad) G., reg. T., f° 422.

(2) Moeten in 1558 nog als verdachten vóór de onderzoeksrechters verschijnen: Hermes Slosse, Janne Marins, Joos de Vandere en Jan Dhauwe. (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1553-1565, f° 34v°, 60v°, 78, 100v°, 1573v°.

(3) Foutief door F. van der Haeghen op het actief van 1559 gesteld, (deze auteur kende ze trouwens niet bij name).

24

Ra. B., C.C., nr. 34.881, f° 177, 183. Ra. B., C.C., nr. 12.123, a° 1557-1562, f° 8: geeft als verbrand op Betkin Saedemakers en Maeyken Mares, zonder echter de aard der beschuldiging aan te geven. Mogelijk moet men ze vereenzelvigen met de door het hs. der Stadsb. K. bekend gemaakte martelaren. Stadst., K., cod. 163, blz. 105-106. Memorieboek, dl. II, blz. 296.

1559 (1) 5 Juli.

58-61 [40-43]. **Pieter (Peter) COERTE** (Courte, Coerten), geboren te Meenen, **Antheunis (Anthonis) van HELLEGOETE**, geboren te Ondersele (bij Cassel), **Hans de VETTE**, geboren te Waasten, alle 3 drogscheerders, en **Caerle (Kaerle) TANGHEREET** (Tanghereyt, Tackroett), geboren te Nukerke, schoenmaker, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

P. Sijbolts verwees naar het Doopsgezinde huwelijk van Hans de Vette.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1561, f° 117, 118, 134v°. Ra. B., C.C., nr. 34.882, f° 38ov°. Ra. B., Cr., nr. 14.123, a° 1557-1562 f° 8v°-9. Stadst., K., end. 163, blz. 108. Memorieboek, dl. II, blz. 303. VAN BRACHT, dl. II, blz. 246. B.R.N., dl. II, blz. 348-355, 355-357, 566-569.

P. SIJBOLTS, Doopsgezinden te Middelburg (Doopsgezinde Bijdragen, a° 1908), blz. 51.

1559: 7 Augustus.

62-67 [44-50]. **Abraham TANGHEREET** (Tankreet), geboren te Nukerke, kleermaker, **Hans en Martin (Martin, Marcus) de SMET** (de Smit), geboren te Waasten, droogscheerders, **Jacob SPILLEBOET** (Spilboot), van Nukerke, „sayenwevere”, **Peronne (Proentgen) WITGANTS** (Witgaens), van Belle, vrouw

van Caerle Tanghereet, **Maeykin (Maykin) FLOURS** (Floris), geboren te Nukerke, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

De terechtstelling werd reeds om 7 uur 's morgens voltrokken.

Het zusje van Mayken Flours, Baudin genaamd — een kind van amper 12 jaar! —, gaf eveneens een les van vastberadenheid: ze weigert, ondanks al de aangewende middelen, de verblijfplaats harer ouders te verraden (2).

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1556, f° 117, 117v°, 118, 118v°, 119, 143-143v°. Ra. B., C.C., nr. 34.882, f° 181. Ra. B., C.C., nr. 12223, a° 1557-1562, f° 9. Stadsb. K., cod. 163, blz. 110. Memorieboek, dl. II,

(1) Moeten in 1559 verder nog als verdachten voor de onderzoeksrechters verschijnen: Calkin van Ackere, Baudine Flours, Lysbette Seysens en Josyne Ameye (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1561, f° 119v°, 121, 156).

(2) A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1561, f° 119v°.

25

blz. 306-307. B.R.N., dl. II, blz. 348-357, 556-559. VAN BRACHT, dl. II, blz. 246-249.

1560 (1): 2 Maart.

68-72 [35-39]. **Joos de VINCK** (de Vincke), filius Jacops, 27 jaar, geboren te Poperinge, **Joos de VLAMINC** (Joos Vlaminck), filius Gillis van Brugge, 21 jaar, geboren te Brugge, **Michiel van HOUCKE**, 23 jaar, van Nevele, **Joos van de WALLE**, 32 jaar, van Gent, **Sanders van GREMBERGHE** (Grimberghe), filius Gillis, 31 jaar, van Gent, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand (2).

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1561, f° 194v°, 195v°. Ra. B., C.C., nr. 34.662, f° 183v°, 208. Ra. B., C.C., nr. 14.123, a° 1557-1562, f° 10. Stadsb. K. cod. 163, blz. 110-111.

1560: 27 Juni.

73-74 [51-52]. **Tanneken GRESSY**, (allas Tanneken Godtbetert), vrouw van Hans de smet (allias Jan Symens), geboren te Kortrijk,- en **Mynkin (Miertgen) SDUUCS**, geboren te Komen, vrouw van Hans de Vette, Doopsgezinden, met de toestemming van de Raad van Vlaanderen in het geheim binnen het Gravenkasteel om 15 uur onthoofd en, tegen de gewoonte in, aanstonds in een put bedolven.

Men had hun terechtstelling moeten verdagen (ze zaten reeds ruim een jaar opgesloten), daar ze beiden in een gezegende toestand verkeerden; ze zouden echter van uit de vensters van het Chastelet uit de voorbijgangers gesproken en geschriften op de straat geworpen hebben.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1561, f° 119, 204V°-205. A. (Stad) G., Keure Resolutien, a° 1549-1570, f° 51. A. (Stad) G., Cahier van Instructies en rapporten, reg. 1, (051. Ra. B., Etat et Audience, nr. 1505: brieven van 25 en 27 Juni 1560. Ra. B., C.C., nr. 14.123, f° 10: stelt hun terechtstelling op 27 Juni 1560. Memorieboek, dl. II, blz. 310. VAN DE VIVERE 27 Juni 1560. VAN BRACHT, dl. II, blz. 246. B.R.N., dl. II, blz. 348-357 556-559. GACHARD, Con. de Philip 11, dl. II, blz. 479-480.

1560: 20 November.

75-77 [53-55]. Avezoete (Averzoute, Zoetkin, **Soetgen) van de HOUTTE** (Home, Haute), filia Gillis, 40 jaar, moeder van 3

(1) Moeten in 1560 nog als verdachten vóór de onderzoeksrechters verschijnen: Hendrick Peterssone, Jan van Rosse, Adriaen vander Beke, Hans Quinckaert, Simoen Baete, Jan Wcyns en Kathelyne Lodewyck (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1555-1561, f° 203v°, 504, 205, 204v°).

(2) Foutief door van der Haeghen op het actief van het jaar 1559 gesteld.

26

kinderen (I), **Martha (Marta) BAERTS**, filia Jacobs, geboren te Oudenaarde, 21 jaar, ongetrouwd, wonende te Gent, en **Lynken van HEERCCKE** (Lynken Pieters), filia Pieters Cornelis, geboren te Hamme (bij Dendermonde), 25 jaar, ongetrouwd, Doopsgezinden, in het geheim binnen het Gravenkasteel onthoofd, waarna hun lichaam aanstonds buiten de Muidepoort in een put gestoken werd.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime; 1555-1561, f° 2452°-246. Ra. B., C.C., nr. 34.883; f° 231. Ra. B., CC., nr. 14.123, a° 1557-1562, f° 10v°. Stadsb. K., cod. 163 blz. 112. Memoriehoek, dl. II, 312., VAN BRACHT, dl. II, blz. 277 t/m 281, 281-282. CANNARRT, blz. 248-267. L. DE RYCKER, Een proces voor ketterij te Gent (1560-1561). Jaarboek van het Willemsfonds (1878), blz. 112-150, 237v°-238v°, 239, 239v°, 240. Een Testament gemaect by Soetken vanden Houte, het welker sy binnen Gent in Vlaanderen met de doot bevesticht heeft. Anno MDLX de XXVij Novembris. A'dam Nic. Biestkens, 1579, 16°.

1561: 14 Augustus.

78-79 [59-60]. **Lynken (Lyncken) CLAES** (Clals, Clays), **Elia Clays Ghyselbrechts**, geboren te Maren (bij 's Hertogenbosch), **Tanneken DELMERE**, filia Jans, geboren te Oudenaarde, vrouw van Jacques Massois, Doopsgezinden, binnen het Gravenkasteel onthoofd.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1561-T563, blz. 5, 19, 27-31, 32, 33. Ra. B., C.C., nr. 34.663, f° 264; nr. 34.884, f° 215, 251. Ra. B., C.C., nr. 14.123, a° 1557-1562, f° 112°-12: geeft ze als verbrand op. Memorieboek, dl. II, blz. 3,6. VAN BPAGILT, dl. II, blz. 277. CANNAERT, blz. 248-267. L. DE RYCKER, Een proces voor ketterij te Gent (1560-156x)• jaarboek van het Willems-fonds (1878), blz. 112-150.

1562: 12 Maart.

80-81 [61-62]. **Pieter de JONCHERE**, filius GheeroIfs, broeder der 3 gezusters (2), geboren te Merendree en Jan van EENHOORNE, filius Jans, geboren te Landegem, Doopsgezinden, verbrand (3).

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1561-1563, blz. 97, 98, 108, 111-117, 129, 138-139. Ra. B., C.C., nr. 21.928, a° 1562 ,f° 25v°-26, 35. Ra. B., C.C., nr. 34.884, f° 251. Ra. B., C.C., nr. 14.123, a° 1557-1562, f° 12-12v°.

(1) Verbrand op 21 Juli 1562.

(2) Foutief door E. van der Haeghen op het actief van 1561 gesteld.

(3) VAN BRACHT, dl. II, blz. 277: de kinderen in kwestie zijn David, Betgen en Tanneken.

26

1562: 24 Maart (1).

82-84 [63-66]. **Lynken (Lyncken) SMEYERS** (de Meyere), filia Jan de Meyere, geboren te Zandbergen, 26 jaar, vrouw van Peter van Male, **Janneken (Jannekin) KINDEKENS**, filia Adriaen, geboren te Moerbeke (bij Geeraardsbergen), 24 jaar en Katelyne (Calle) van LOKERHOUTE (Lokerhaute, Loorehoute), filia Gillis, 40 jaar,

vrouw van Loys Allaert, Doopsgezinden, binnen het Gravenkasteel onthoofd.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1561-1563, 117-122, 130-139, 152, 154, 161-162. Ra. B., C.C., nr. 34884, f° 219v°, 251v°. Ra. B., C.C., nr. 14.123, a° 1557-1562, f° 212v°. Memorieboek, dl. II, blz. 316.

1562: 16 Juli.

85-88 [66-69]. **Pieter (Piere) van MAELE** (Male), filius Willems, geboren te Gent, 39 jaar, **Loys (Laurens) ALAERT** (Allaert, Allaerts, Alarts), filius Lievens, geboren te Gent, 30 jaar, „droyere“, **Pieter (Pierce) van MALDEGEM**, (Maldegem), filius Joos, geboren te Nevele, en Coppin (**Jacques**) **BOSTYN**, filius Gheeraerts, geboren te Kortrijk, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Pieter van Male was reeds op 7 Januari 1562 in handen van Titelman. Deze laatste beklagt zich bij de Raad van Vlaanderen, dat het rechtsgeschil tussen de grootbaljuw van Gent en de baljuw van de Oudburg het hem onmogelijk maakt zijn gevangenen aan de wereldlijke rechter over te geven.

A. (Stad), O., Bouc van de Crime, 1561-1563, blz. 117-122, 249-251. Ra. B., C.C., nr. 14.123, f° ro, a° 1562-1563, f° 28r. A. (Stad) G., serie 93, reg. M. M., f° 302v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 289. B.R.N., dl. II, blz. 649-654.

(1) F. van der Haeghen, verwijzend naar het Memorieboek (II, 316), citeert in 1561 drie mannen die terechtgesteld werden op 23 Maart. Eerst en vooral is dit o.i. niet 1561, maar wel 24 Maart 1562. Door de Correlatie getroffen van datum en getal der terechtgestelden, ondanks het verschil in geslacht, heb ik dezen passus nagegaan in de andere handschriften van het Memorieboek. Ms. 2237 en 2487 der Universiteitsbibliotheek te Gent stellen de zaak in een heel ander daglicht: deze geven de Vermelding op 24 Maart van de terechtstelling van 3 vrouwen, hetgeen met de gegevens van het Bouc van de Crime overeenstemt. Ziehier overigens de passus in kwestie uit gemeld hs. genomen: „Item int scependom XVcLXI de XXIIIsten in Maerte Disendach in de goeweke waren te Ghendt bij scepenen van der Keure verwijst drij vrouwen te sterven metten zweerde int s'Gravensteen met ghelokene poorte om haerlieder gheloove ende waren naar de doet ghevoert ter Mude poorte kant daar zylieden omtrent der ghalghe d'een op d'ander ghedolven waeren. D'een was van Ghendt ende dander twee waren van Landeghem ofte daer omtrent“.

28

1562: 21 Juli.

89-93 [70-73]. **Srijnken (Joosynken) CRUELS** (1), filia Jans, geboren te Kortrijk, weduwe van Adriaan Brave, **Betkin (Betgen) MARTINS** (van Maldegem), geboren te Deinze, weduwe van Pieter van Maldegem, de gezusters **Vynkin** (Vijntgen), 30 jaar, **Aldegonde** (Goudeken), 28 jaar en **Jannekin de JONCHERE** (sJonchere; de Jonkheer), filiae Gherolfs, geboren te Merendree, Doopsgezinden, verbrand.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, 1561-1563, blz. 111-317, 129, 138, 139, 152, 154, 251-232., Ra. B., C.C., nr. 21.928, a° 1562, f° 25v°-26: betreft Lievine en Aldegonde de Jonchere. Ra. B., C.C., nr. 14.123, f°10, nr. 34.885, f° 281. A. (Stad) G., serie 93, reg. M. M., f° 302v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 289: vermeldt een Sijntgen van Gelder. Ze valt waarschijnlijk te identificeren met Srijnken Cruels: er is m.i. echter een zeker bezwaar tegen een al te categorische bevestiging en nl. wel het feit dat laatstgenoemde te Kortrijk geboren werd en dit geenszins het geval schijnt met Sijnken van Gelder (2). B.R.N., dl. II, blz. 649-654: zelfde aanmerking als bij VAN BRACHT, daar er eveneens een Sijnken van Gelder vermeld wordt in het lied op de

12 martelaren (1562-1569).

1562: 23 December.

94 [74]. Guillaume (Guillame, Guljame, **Willem**) van de **DAELE** (van Dale), filius Maurys, (verbrand op 25 Juni 1573), geboren te Hansbeke, Doopsgezinde op de Vrijdagmarkt verbrand.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1561-1563, blz. 311, 313, 316, 346, 347-348. Ra. B., C.C., nr. 14.123, f° 10v°, nr. 34.885, f° 281. VAN BRACHT, dl. II, blz. 289. B.R.N., dl. II, blz. 649-654: wordt aldaar opgenomen in het Lied op de 12 martelaren (1562-1569).

1563: 12. April.

95 [75]. **Dierick** (Dirk, Dieric), **LAMBRECHTS** (Lembrecht,. Lambertz), geboren te Voorthuuse (bij Deventer), kleermaker, Doopsgezinde, op de Vrijdagmarkt verbrand.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, 1561-1563, blz. 283, 311, 313, 316, 346, 347, 358, 450, 453-454. Ra. .B., C.C., nr. 14.123, f° 11, nr. 34.885, f° 281. VAN BRACHT, dl. II, blz. 300. B.R.N., dl. II, blz. 649-654: wordt aldaar vermeld in het lied op de 12 martelaren (1562-1569).

(1) Srijnken Cruels;alhoewel in de tekst van het vonnis opgenomen, werd door F. van der Haeghen niet vernield.

(2) Nu is het echter mogelijk dat haar man Adriaen uit Gelderland afkomstig was en men langs die omweg tot de formatie Sijnken van Gelder zou kunnen komen. Misschien heeft ze met haar man geruime tijd in Gelderland verbleven, zodat ze bij haar terugtocht in onze gewesten deze nieuwe benaming verkreeg?

29

1563: 9 November.

96-97 [76-77]. **Christiaen van WETTEREN**, geboren te Gent „dobbелweerckere", en **Antheunis (Antonyn) BEHAGHE** (allias de Wale), filius Jans, geboren te Bassey (Artesië), vroeger schoenmaker, nadien „zijdepassementweerckere", Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1563-1565, blz. 16, 18, 18v°, 70, 73v-74°. Ra. .13., C.C., nr. 14.123, f° nr. 34.886, f° 253v°. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 300. B.R.N., dl. II, blz. 649-654: aldaar vermeld in het lied op de 12 martelaren (1562-1569).

1564 7 April. (1)

98-99 [78-79]. **Jozyne STEEGHERS**, weduwe van Cornelis Segaert en **Steven SEGAERT**, haar zoon, van Kortrijk, Doopsgezinden, verbrand.

A. (Stad) G., Boec van de Crime, 1563-1565, blz. 47. Ra., B., CE., nr. 14.123, f° 121v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 301.

1564 ...

100 [51]. **Pieryntgen KETELS**, dochter van Leentgen, Doopsgezinde, in het Sint-Pieter klooster terechtgesteld.

VAN BRAGHT, dl. II, blz. 301. B.R.N., dl. II, blz. 649-654: vermeld in het Lied op de 12 martelaren (:562-1569). Deze bronnen — de enige — geven geen bijzonderheden over de juiste datum of de aard der terechtstelling.

1564 ...

101 [55]. **LEENTGEN**, moeder van Pieryntgen **Ketels**, Doopsgezinde, in het Sint-

Pieter klooster terechtgesteld.

VAN BRAGHT, dl. II, blz. 301. B.R.N., dl. II, blz. 649-654: aldaar vermeld in het lied op de 12 martelaren (1562-1569). Zoals voor Pieriyntgen geven deze bronnen geen bijzonderheden noch over de juiste datum, noch over de aard der terechtstelling.

1564: 12 December.

102-103 [83-84]. **Pyrinken** (Pierijntgen) weduwe van Jacob **de Backere**, (d.i. de broeder van de welbekende Pauwels van Meenen) en **Martynckin** (Marijngen), ongehuwd, **van MALEBOSCH** (van Male, Maelbouts, Matheus), gezusters, tiliae Zeghers, geboren te Tielt, Doopsgezinden, onthoofd.

(1) Moeten in 1564 nog vóór de onderzoeksrechters verschijnen: Petronelle vande Velde en Pieter Geeraerts (A. (Stad) C.. Bouc van de Crime, a° 15631565, f° 338).

30

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1563-1565, blz. 333, 364-365. Ra. B., C.C., u. 14.123, f° 13, nr. 34.887, a° 1564-1565, f° 276, 283, 318. VAN BRAGHT, dl. II blz. 301: deze citeert ze nogmaals onder de naam Prijntgen en Marintgen Maelbouts (Id., II, 306). B.R.N., dl. II, blz. 649-654: aldaar vermeld in het lied op de 12 martelaren (1562-1569).

1514: 15 December.

104 [54]. **Pieter van der MEULEN** (van der Muelne, van der Muelene), filius Laureins, 27 jaar, Doopsgezinde (ontving de doop in 1573), verbrand.

Zijn goederen zouden op 26 December 1564 verkocht worden, maar als vreemdeling kon men zijn bezit niet bereiken (1).

Reeds in 1545 vinden we een Gaultier van der Muelne vermeld, die verbannen werd: alhoewel hij niet als zoodanig geciteerd is, veronderstellen wij dat ook hij vluchtte onder de druk der kettervervolging (2).

Anderdeels wordt Joanne van der Muelne in 1563 door Titelman beboet (3).

Op 27 Februari 1566 wordt Georges van der Muelne tot 20 jaar galeistraaf veroordeeld (wegens heresie) en zijn goederen verbeurd verklaard (4).

Op de lijst der personen, verbannen wegens deelneming aan de troebelen van 1566, komt nog een Antoine van Muelne voor (5).

Tenslotte wordt in 1567 te Eekloo Jan van der Muelne, een schoolmeester, wegens Calvinistische propaganda gehangen (6).

Ra. 13., C.C., nr. 21.934 a° 1564, e 57, 58, 59-60. Ra. B., C.C., nr. 21.931, f° 48v°.

Ra. B., C.C., nr. 21.933, a° 1567, f° 550°. A. (Stad) G., Raad van Vlaanderen, Secrete Camere, ao 1562-1570, f° 100-100v°. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 301.

1565 ...

105 [56]. **Willem de DUYCK**, Doopsgezinde, terechtgesteld (zonder nadere bijzonderheden).

VAN BRAGHT, dl. II, blz. 324. B.R.N., dl. II, blz. 649-654: wordt aldaar vermeld in het lied op de 12 martelaren (1562-1569).

(1) Ra. B., G. C., nr. 21.930, 0.° 1564, f° 25.

(2) Ra. B., C. C., nr. 21.915, f° 1545, f° 72v°.

(3) Ra. B., C. C., nr. 21.929, a° 1563, f° 32.

(4) Ra. B., C. C., nr. 21.932, a° 1566, f° 5v°.

(5) Ha. B., C. C., nr. 21.881, f° 10v°-14.

(6) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 62v°.

31

1566 15 Juli. (1)

1006 [84 **Paul (Paulus) BATE** (Baete, Batere), wegens baldadigheden jegens een priester, vóór het Gravenkasteel onthoofd.

Bijzonderheden betreffende zijn optreden: nr. 82 der Iijst der Gentse martelaren (door F. VAN DER HAEGHEN).

Nadere toelichting over de oorzaak zijner aanhouding en het verder verloop van zijn gevangenschap vindt men ook in hs. 6337 uit het Handschriftenkabinet der K.B.B. (2).

Op 4 Augustus 1535 worden Pieter en Martin Bate uit Gent verbannen, wegens Doopsgezinde geloofsovertuiging (3).

In 1560 wordt Simon Bate door TiteIman zelf beboet (4).

Ra. B., C.C., nr. 113, 30v°: luidt als volgt „Pronunchie Ie XV" de juillet

(1) Moeten in 1566 nog voor de onderzoeksrechters verschijnen: Michiel Coninck, Adriaen de Vuldere, Hans Caecxen, Heindrick Pietersone, Jan Blarys, Jacob Haghens en Pieter Winne (A. (stad) G., Boue van de Crime, a° 1566-1567, f° 48).

(2) de 15 Julius 1566 wiert sekeren jongman ghenamt Paulus Baete, sone van de gheleerden Bartholomeus Baete, de welce hen ghescreven heeft eenen boeck van de bestieringhe van een geestelijck huijsghesin, in de weleken hij ende sijne kinderen oock desen Paulus noemt, door die van de raedt ter doot ghewesen als t'enen moorde ende straetschender ende in ghevolghj dese sententie voor het groeven casteel onthoofd: de reden was om dieswille hy Paulus, dienende ten huijse van de heer prochie ghenamt Haersselt by Geertsberghe, welken heer de sone was van meester Omaert van Edinghe in syne Ieven greffier van de raede in Vlaanderen, hadde aangetrocken het cleet van synen mededienaar ende boven dien syn aensicht vermom ende was in deser maniere te kere ghegaen de pastoor van de prochie op de tweeden sincken dach tussen de drij ende vier uren smorgens, soit als de pastoor met synen hoet onder de aerm, al wandelende tusschen de coore stikken lyve ghetiden las ende hadde hem met eenen stock alsoo gheslaeghen dat hij ter eerden viel ende bleef ligghen tot dat eenen waeghere aldaar passeerde op de weleken hy ghelegt wert ende naer huijs ghevoert: sijnen heer ende noch eenen syne mede dienaar waeren ghevangen als handtdadich ofte mede wetende van dit schelm stuck: maer ten lesten wiert achter haelt dat hy Paulus Bate sulck hadde ghedaen ende hij bekende dat hij daertoe het cleet van sijnen mededienaar hadde ghenomen; oock soo ontschuldigde hy synen heer, die noch ghevanghen was: dus wiert dese executie volvoert niet teghenstaende de pastoor geen mincke en hadde ende haest ghenesen was ende noch de requesten der vrienden aen het hof van Brussele nocte het versoeck van eene maeght, die consenteerde met hem te trauwen en cost hem verlossen van de doot. (Ms. 6336, f° 3 (Lat.); ms. 6337, blz. 5-6 (Vi.)).

(3) Hs. 2548 der Universiteitsbibliotheek te Gent: 7 September 1566.

(4) Ra. B., C. C., nr. 21.927, a° 1560, f° 23V°-25.

32

1566: omme dieswille dat ghy Paulus Batere, etc.... condemneert u gheexecuteert te zyne metten zweerde ende confisquiert u goederen". Ra. B., c.c., nr. 21.932, f° 57v°, 58, 58v°. Memorieboek, dl. II, blz. 339. VAERNEWIJCK, dl. II, blz. 26-28.

1566: 7 September.

107 [83]. **Ghyselbrecht COOLS** (Coolins), filius Jans, geboren te Gent, loodgieter (plumbarius), een aanvoerder der beeldstormers, op de Koornmarktgehangen.

Hij werd op 29 Augustus 1566 aangehouden.

Hij ronselde het nodige volk om gewapender hand „met bussen, pistoletten ende andere wapenen" de kerken en de kloosters te bestormen, zowel binnen als buiten Gent.

Pensionnaris Uuten Dale de magistraat van Ieper dezelfde gegevens voorhoudend, voegt er aan toe: „ende alsoo met cracht de nieuwe predicatie in Ghendt te brynghen ende continueren”.

Het is trouwens niet de eerste maal dat hij in de handen valt van 't gerecht: op 24 Maart 1563 wordt hij reeds gevat op grond van een tweevoudige betichting (I): 1° verkrachting van een non, die hij zelfs zou helpen ontvluchten hebben; 2° belangrijke looddiefstal.

Ra. B., C.C., nr. 14.123, f° 15v"; nr. 18.878, f° 7v°; nr. 18.879, f° 138; nr. 18.880, f° 166v°; nr. 18.881, f° 139; nr. 18.882, f° 8ov"; nr. 18.883, f° 10; nr. 18.884, f° 10v°; nr. 18.885, f° 53v°. A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1566-1567, blz. 35. Stadst., K., cad. 171, f° 9v°. K.B.B., Ms. 6.336, f° 7. Universiteitsbibliotheek te Gent, ms. 6.186, f° 30°. VAN DE VIVERE: 29 Augustus en 7 September 1566. Memorieboek, dl. II, blz. 341-342. VAERNEWIJCIC, dl. I, blz. 109, 160, 161, 207, 223, 229. DE JONGHE, dl. 1, blz. 37-39. CANNAERT, blz. 437-438. J. L. A. Diegerick, Documents du XVIIe siecle, dl. III, blz. 157.

1566: 7 September.

108-109 [84-85]. **Jan COOMAN**, tuinier en metselaarsknaap, en **Denys RYCKAERT**, geboren te Rijsel en wonende achter het stadhuis, leidekker, beeldstormers, op de Koornmarkt gehangen.

Zij werden op 29 Augustus aangehouden.

In 1545 werd er reeds een Ghislain Cooman als voortvluchtig ketter vermeld en zijn bezit aangeslagen (2).

Op 11 April 1551 verbrandde men **Gooris Cooman** (zijn vader) eveneens te Gent.

(1) A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1563-1665, f° 244, 245, 250, 262.

(2) Ra. H., C. C., nr. 21.915, a° 1545, f° 12-14.

33

In 1565 werd Collineken Cooman door Titelman beboet (1).

Wegens deelneming aan de troebelen van 1566, worden Pierre en Camille Ryckaert verbannen en hun bezit verbeurdverklaard (2).

1566: 1 November.

110 [86]. **Een Calvinist**, van Hondschote, die bij Aalst de nieuwe leer wou verkondigen, op de Vrijdagmarkt gehangen.

K.B.B., ms. 6336, f° 7. Universiteitsbibliotheek te Gent, ms. 6186, fo 5. Memorieboek, dl. II, blz.. 344.

1567: 21 Februari.

14. **Jan NEYT**, allas „den quaden Jan", befaamd beeldstormer, stierf in de gevangenis.

Hij werd gevangen genomen op 31 Augustus 1566.

VAN DE Vivere: 21 Februari 1567.

1567 15 Maart. (3)

112 [87]. **Daniel de CREKEL**, van Axel, schoenmaker, beeldstormer, onthoofd.

Daniel de Crekel had nl. met enkele medegezellen te Axel 2 kettters willen verlossen uit de handen van de baljuw, met name Franchois en Jacques van Houcke. Zij slaagden in hun poging voor Franchois, maar konden niet beletten dat Jacques in de gevangenis kwam: ze dreven hun plan echter door en haalden hem uit de gevangenis,

waarna ze het huis van de baljuw gingen belegeren.

Buiten deze feiten, werd hij nog van beeldstormerij beticht (4). Het verslag over zijn nagelaten goederen werd uitgebracht door den magistraat van Axel, die hem als onbemiddeld voorstelde.

Te Eekloo vindt men eveneens op 13 Oktober 1567 een viertal de Crekel's als verdachten terug, nl.: Catheline, Victor en zijn beide

(1) Ra. B., C. C., nr. 21.931, a° 1565, f° 24-25.

(2) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 219-220.

(3) Verschijnen verder nog in 1567 voor de onderzoeksrechters: Cornelis de Maeschalk, Lambrecht van Ryse, Lau de Prent, Martin van der Moten, Antheunis van Leuven, Pieter Viervoet, Jacob Scys, Philips Tyncke, Geert van Wetteren, Gillis de Meyere, Wille m de Pau en Jan Parys. (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1566-2567, f° 97, 98, 99, 119, 121).

(4) Ra. K., Etat et Audience, nr. 2442, dossier 190.

34

zoons Jehan en Gabriel. Misschien is dus deze Daniel wel een broeder van vermelde Victor (1).

Ra. B., C.C., nr. 113, f° 3223°. Ra. .13., C.C., nr. 21.933, f° 7, 56. K.B.B.,

ms. 6336, f° 27. DE JONCHE, dl. I, blz. 73.

1567: 22 April.

113. **Een Waal** wordt op het Gravenkasteel gehangen omdat „hy de guesen ghedient hadde”.

VAN DE VIVERE: 22 April 1567.

1567: 7 Mei.

114-116 [88-90]. **Jooris de GUESSEME** (Gurserne, Ghus seme, Gursseme, Gusserne), „curdewaghencruydere”, **Jooris van WYCKUSE** (van Westhuisse, Westhouse), smid, **Gillis van HAUWEGHEM**, allias Mandeken, mandenmaker, beeldstormers, op de' Vrijdagmarkt gehangen.

De eerste twee werden op 29 Augustus 1566 aangehouden.

Zeven maanden gevangenis hebben nochtans hun ijver niet kunnen stillen, want op de weg naar de plaats der executie roepen ze: „Hadde wy toch alle papen doodgesleghen”. Of nog: „Dit moeten wy om de papen lyden”, aldus het volk opruiend tegen de geestelijkheid.

Op 31 Maart 1568 vermeldt A. DE SCHREVEL het hangen te Brugge van Jan van Wyckhuuse, geboren te Tielt (2).

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° r566-1567, f° 96-97. Ra. B., C.C., nr. 34.889, P 347, 370. Ra. .B., C.C., nr. 14.123, f° 16; nr. 18.877, f° 62.0°, nr. r8.878, f° 7-750; nr. 18.879, fy 13826:-1392:°: nr. 18.880, e 167-168; nr. 18.881, fo 139v°, nr. 18.882, f° 181; nr. 18.883, f° 10; nr. 18.884, fo 10v°, nr. 28.885, f° K.B.B., ms. 6336, f° 37. Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 291v°: uit het verslag van Gillis Nys, de 68-jarige pastoor der St. Niklaaskerk. Zijn relaas wordt door dat van zijn collega Bernaerts (pastoor der St. Janskerk) bevestigd (Id., P 293v°). Ook Jan de Vos bevestigd hun terechtstelling (Id., f° 295). Stadsb. K., cod. 172, art. 133. Stadsb. K., cod. 171, fo 9v°. Universiteitsbibliotheek te Gent, ms. 6186, f° 7. Memorieboek, dl. II, blz. 350. VAERNEWIJCK, dl. I, blz. 207; dl. II, blz. 200-204. DE JONGHE, dl. I; blz. 77. D. VANDE CASTELE, justification du Magistrat de Gand, in: Société d'Em. de Bruges, 35 serie, dl. IV, blz. 418. VAN DE VIVERE 29 Augustus 1566 en 7 Mei 1567.

(1) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, P 732», 81: uit het verslag van Franchois Cortewille over Recto°.

(2) A. C. na SCHREVEL, Troubles religieus du XVIIe siècle au manier de Bruges D566-1568). In Société d'Émulation de Bruges, 50 série, dl. V, blz. 328.

35

Nr 117-119 niet volledig aanwezig

Jacques Blanckaert

Willem van de Putte en

Triestram Martens

... werd verworpen, ondanks de reeds hoger aangehaalde argumenten (I).

Zijn terechtstelling zelf zou echter niet zonder incidenten voorbij gaan: wanneer hij, de ladder beklimmende, kapitein Boesse naast de baljuw van Sint Pieter zag staan, riep hij heel luid: „Daer staet' een van onse hooftmannen by de balliu van sente Pieters met een pistolet in zyn handt die ons alle ander hals bracht heeft, hy staet ende lacht, maer hy hevet zoo wel verdient als wijlieden".

Onder de verbannen en na de troebelen van 1566, treft men Johan Martens „le viel" aan (2): Deze Jan Martins, d'oudere, had deel uitgemaakt van de Calvinistische groep die zich vóór de magistraat aanbood tot het bekomen van de vrijheid der godsdienst-uitoefening (3).

Op 11 September 1585 slaat men de goederen van zijn zonen Pierre en Jehan Martins aan (4).

Wat de laatste twee terechtgestelden betreft, verwijzen wij nog naar de rekening nr. 14.123 uit de C.C., die te zamen met de vorige twee beeldstormers melding maakt van Gabry Plumier, voorzeker van Waalse oorsprong en Cornille Houtekeen: de voorgestelde assimilatie blijft evenwel hypothetisch, daar ze in bewuste rekening niet opgegeven worden als iconoclasten. Wanneer wij de lezer toch deze veronderstelling mededelen, geschiedt dit omdat ze gemeenschappelijk met Willem uuten Putte en Triestram Martens — allebei van beeldstormerij beticht geciteerd worden voor een identische executie (5).

K.B.B., ms. 6336, f° 53. Stadsb. K, cod. 64, f° 4-4v°. VAN DE VIVERE: 11 December 1567. Universiteitsbibliotheek te Gent, ms. nr. 6186, f° 12; nr. 6177, f° Memorieboek, dl. II, blz. 355. DE JONGHE, dl. I, blz. 103. VAERNEWIJCK, dl. II, blz. 143-145. BERTRIJN, blz. 213.

Over Willem van de Putte en Martins nog de volgende aanhallngen: Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 63, 63v°; nr. 18.878, f° 7, 7v°; nr. 18.879, f° 140; nr. 18.883, f° 10v°; nr. 18.884, f° 11; nr. 18.885, f° 14.

(1) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 169.

(2) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 68v°-6a: Johan Martens bezat een huis op de „Leertauwersgracht".

(3) GACHARD, Notice historique et descriptive des archives de la ville de Gand, blz. 131.

(4) Ra. 13., C. C., nr. 1184, f° 76-76v°.

(5) Ra. B.; C. C., nr. 14.123, f° 16v°.

38

1568 30 Maart. (6)

120 [103]. **Willem RUDSEMELIS** (Rutssemelis, Rutchemelis, Ritsemelis, Utsemelis), van Oudenaarde; 57 jaar, procureur, Calvinist, beeldstormer, op het Veerleplein gehangen.

Willem Rutsemelis bevond zich steeds in het gezelschap van de gebroeders Onghena en zou: „... ten diversehen plaetsen daer de brekinghe gheneurde zeker commissie ghelezen hebben " (1).

Misschien bedoelt Nicolas Triest (deze had meermalen het ambt van schepen waargenomen), hier hetzelfde als Beraerts, pastoor der Sint-Janskerk te Gent, die over Jan Onghena vertelt, dat deze te Drongen een brief las: „maintenerende te wesen zeker placcaat uut crachte van twelcke zy de voorzeyde brekinghe deden" (2).

Rudsemelis loochende dit feit ten stelligste en eveneens zijn deelneming aan de beeldstormerij te Gent op 22 en 23 Augustus 1566. Hij deed slechts wat duizend anderen gedaan hadden, n.l. al de kerken en kloosters binnentreden om de verwoesting van naderbij na te gaan (3).

Hij werd op 27 Augustus 1566 reeds gevangen genomen.

Daar hij zijn biecht uitsprak vóór de terechtstelling werd hij dientengevolge in de gewijde aarde begraven (4).

Zijn huis: „a l' apposite de la confrerie de Saint George", viel onder de hamer (5).

Zijn oudste zoon, **Jehan RUDSEMELIS**, had zijn opleiding tot predikant te Geneve ontvangen. Bij zijn terugkeer doortrekt hij gedurig onze gewesten om deze roeping uit te oefenen. Hij wordt gevangen genomen en op 22 Mei 1568 te Brussel terechtgesteld: nadat men hem eerst de tong doorstoken had, werd hij in het openbaar verbrand (5).

Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 61v°-62v°; nr. 18.879, f° 137v°; nr. 18.880, f° 165v°-166; nr. 18.881, f° 138-138v"; nr. 18.882, f° 8000; nr. 18.883, f° 10. nr. 18.884, f° 10; nr. 18.885, f° 13v°; nr. 19.886, f° 113. Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 132-132v°. VAN DE VIVERE 29 Augustus 1566, 19 Januari 1567, 30 Maart 1568. K.B.B., ms. f° 6336, f° 60. DE TONGRE, dl. I, blz. 115. Memorieboek, dl. II, blz. 341. 360. VAERNEWIJCK, dl. I, blz. 207, 209, 233; dl. II, blz. 270, 271; dl. III, blz. 38, 39; 183, 269, 303, 304, 312; dl. IV, blz. 24, 217.

(6) In 1568 werden te Zomergem wegens heresie terechtgesteld: **Josse de Neve, Arnould van Hecke**. Gezien de afstand van dit dorp tot de Oost-

De Vlaamse hoofdstad — Zomergem is op 15 km. ten N.-W. Gent gelegen — bieden wij ze beiden buiten de lopende nummering dézer lijst.

Ra. B., C.C., n° 18.877, a° 1568, f° 72 v°-73 v°. Het dossier is als volgt getiteld: „Biens, meubles, confisquez aux villen et vielburg de Gand, Aude,naerde et Chastellenie d'icelle pour les troubles advenuez anno xvc Lxvi.”

(1) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 296.

(2) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 293.

(3) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 298-299: bevat het relaas door hemzelf uitgebracht.

(4) Stadsb. K., cod. 64, f° 5-5v°: Universiteitsbibliotheek te Gent, hs. 2548, onder vermeide datum. K. BB.; ms. nr. 6177, 33v°-34; Ra. 13., C. C., nr. 18.881, f° 138-138v°: men bedoelt hier de Hoogpoort (mededeeling van de Heer Prof. Dr. H. van Wervelre).

(5) Ra. B, C. C., nr. 111, f° 93-93v; Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 155, 160; Stadb.. K., cod. 64, f° 6; VAN DE VIVERE: 12 Mei 1568.

39

1568: 30 Maart.

130 [104]. **Pieter (Pierre) ANDRIESZ** (Andries, Andrieu), van Gent, zeepvervaardiger: beeldstormer, gehangen.

Hij werd op 29 Augustus 1566 gevat.

Daar hij zijn biecht uitsprak 1661: de terechtstelling, werd hij in de gewijde aarde begraven (2).

Zijn bezit werd te Oeselgem aangeslagen.

Op 27 Augustus 1569 wordt **Joan Andries**, zijn broeder (?) te Gent als beeldstormer onthoofd.

Verder is Philips Andries een zeer bekende figuur geweest; achtereenvolgens predikant te Eeklo en te Gent speelde hij een zeer actieve rol op verschillende synodale vergaderingen. Hij verliet onze gewesten na de overgave van Gent in de handen van Alexander Farnese (1).

Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 163, f° 262. Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 60; nr. 18.789, P 132V°-133; nr. 18.880, f° 158-159; nr. 18.88i, f° r31- 132v°; nr. 18.882, f° 76v°-77; nr. 18.883, f° 9v°; nr. 18.884, f° 10; nr. 18.885, f° 13; nr. 18.886, f° ni. K.B.B., ms. 6336, f° 60. VAN DE VIVERE: 29 Augustus 1566, 30 Maart 1568. Memorieboek, dl. II, blz. 360. VAERNEWIJCK, dl. I, blz. 207, 209, 233; dl. III, 39, 302, 305, 312. De Jonghe, dl. 1, blz. 115.

1568: 30 Maart.

131 [105]. **Jan (Jehan) de ROOZE** (Roose), van Rijsel, leidekker, beeldstormer, op het Veerleplein gehangen.

Hij werd op 31 Augustus 1566 gevangen genomen.

Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 64v°; nr. 18.878, f° 75°; nr. 18.879, f° 143; nr. 18.883, f° 110v°; nr. 18.884, e 12. Ra. B., C.C., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 117-117v°; 119-119v°; 1,32-1325°. VAN DE VIVERE: 31 Augustus 1566 en 30 Maart 1568. ms, 6336, f° 60. Stadb. K., cod. 64, fo 5-55°. DE Jonghe, dl. I, blz. 115. Memorieboek, dl. II, blz. 360. VAERNEW/JCK, dl. III, blz. 302, 305; dl. IV, blz. 24.

1568: 30 Maart.

132 [106]. **Lievin (Livinus) de SMEDT** (Faber, de Smet, de

(1) Stadb. K., cod. 64, f° 5-55°; Universiteitsbibliotheek te Gent, hs. 2548: onder vermelde datum.

(2) H. Q. JANSSEN, Kerkhervorming in Vlaanderen, dl. I, blz. 191-193, 205.

40

Smit), van Gent, lakenhandelaar (mercator pannorum), „inden Samson, wijlen der ghoutsmeden huus, upde Hoochpoorte", 70 jaar oud, op het Veerleplein gehangen.

Op 30 Juli 1567 beantwoordde Lievin de Smet de indaging naden magistraat, hij draagt tevens zijn verdediging op aan de advocaat Joos vander Saffelt.

Tijdens het verhoor bekent Lievin „dat hy ooc met het sacxken inde guese ghemeente omme ghegaen hadde". De schepenen gebiedten hem in zijn huis te blijven, zolang ze dit nodig achten. Zoniet zal hij, Lievin de Smet, met duizend gulden beboet worden.

Men sloeg zijn goederen aan te Wetteren, Asper, Eke en in het Sint-Baafsdorp. Hij zelf woonde in de „hoochpoorte straete in het huys de Sampson".

Zijn dochter huwde te Emden met Lievin Bauwens: beiden waren ze al gestorven. Hun zoon was onderwijl reeds getrouwd en opgeleid in de Calvinistische Leer.

Op 3 Maart 1568 wordt Jan de Smit, eveneens werkzaam in het textielbedrijf als twijnder, aangehouden door del Campo op het ogenblik dat hij de stad zou verlaten om zich naar Antwerpen te begeven.

De Spaanse kapitein verplicht enkele Calvinisten die met Jan de Smit gevangen worden de nabij gelegen kerk te betreden en er het kruisteken te maken. Twee volgen dit bevel op en worden vrijgelaten: Jan de Smit weigert echter en kan dan ook geenszins de gevangenis ontsnappen.

Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 163, f° 262. Ra. .B., C.C., nr. 18.877, f° 60-61v°; nr.

18.878, f° 7; nr. 18.879, f° 133v° nr. 18.880, f° 159v°-165v°, nr. 18.881, f° 131v°-138; nr. 18.882, f° 77-80v°; nr. 18.883, f° 10; nr. 18.884, f° 10; nr. 18.885, f° 15v°; nr. 18.886, f° 112. Ra. .B., Raad van Beroerte, nr. 1, fo 117-117v°; volgens deze brief (van de hertog van Alva) van 18 Maart 1568, werd Lievin de Smedt de 3e derzelfde maand gevangen genomen. VAN DE VIVERE: 30 Juli 1567 en 30 Maart 1568. Stadsb. K., cod. 64, f° 5-55°. DE JONGHE, dl. I, blz. 115. Memorieboek, dl. II, blz. 352, 360. VARERNEWIJCK, dl. II, blz. 7, 199, 325, 327, 333, 334; dl. III, blz. 297, 298, 302, 305-307, 312, 313; dl. IV, blz. 24-26.

1568: 30 Maart.

133 [107]. **Gilles (Gillis) COOREN**, (Coren, Coorn, Coorne, Coorens), „incarnaet veerwere" beeldstormer, op het Veerleplein gehangen.

Hij werd op 29 Augustus 1566 gevangen genomen.

Zijn huis „au lieu appelle tplaetsekin" werd publiek verkocht.

41

Ra. B., Raad van Beroerte, nr. x, f° 117-117v°; 119-119v°; 132-132v°. Re. B., C.C., 11.1. 18.877, f° 59v°; nr. 18.879, f° 132; nr. 18.880, f° 157v°; nr. 18.881, f° 131-131v°; 18.882, f° 76v°: nr. 18.883, f° 9v°; nr. 18.884, f° 10; nr. 18.885, f° 43; nr. 18.886, f° 110. VAN DE VIVERE: 29 Augustus 1566 en 30 Maart 1568. K.B.B., ms. 6336, f° 60. Stadsb. K., cod. 64, e 5-51v° Memorieboek, dl. II, blz. 341, 360. Verslag van het Magistraat, blz. 104-105. De JONGHE, dl. I, blz. 115. VAERNEWIJCK, dl. I, blz. 29, 35, 36, 207, 223, 233; dl. II, blz. 246, etc. 25x; dl. III, blz. 40, 269, 302, 307, 308, 312, 313; dl. IV, blz. 24, 217.

1568: 30 Maart.

134 [108] **Jacop CRISPIN** (Cryspyn), schoenmaker, beeldstormer, op het Veerleplein gehangen.

Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 64v°; nr. 18.878, f° 7v°; nr. 18.879, f° 143; nr. 18.883, f° nv°; nr. 18.885, f° 15v°. Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 117-117v°, 119-119v°, 131-132v°. VAN DE VIVERE: 30 Maart 1568. K.B.B., ms. 6336, f° 60. Stadsb. K., cod. 64, f° 5-5v°. DE JONGHE, dl. I, blz. 115. Memorieboek, dl. II, blz. 360. VAERNEWIJCK, dl. II, blz. 30z, 308, 309, 312; dl. IV, blz. 24.

1568: 30 Maart.

135 [109] **Jan DEWULFJAGHERE** (de Wulf), bode op Antwerpen, beeldstormer, op het Veerleplein gehangen.

Na de beroerten van 1566 (29 Augustus) in hechtenis genomen, werd hij, na een jaar, gevangenschap op het Gravenkasteel, de tien September 1567 (om twee uur 's namiddags) naar het Chastelet overgebracht.

Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 296: verslag van meester Nicolas Triest. Zelfde fonds, reg. 499, f° 117, 119-119v°. VAN DE VIVERE: 29 Augustus 1566 en 30 Maart 1568. K.B.B., ms. 6336, f° 60; ms. 6177, f° 31v°. Stadsb. K., cod. 64, f° 2v°, 5-57.P. DE JONGHE, dl. I, blz. 115. Memorieboek. dl. II, blz. 360. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz. 24.

1568: 30 Maart.

136 [110]. **Jan PARIJS** (van Parys), filius Gillis, geboren te Kortrijk, „ammelaken ende smallelakenswevere", Doopsgezinde (in 1565 of 1566 herdoopt), na de terechtstelling der beeldstormers op het Veerleplein verbrand.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1566-1567, f° 121/121v°: bevat zijn verhoor (16 Juli 1567). Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 64v°, nr. 18.878, f° 17; nr. 18.879, f° 142v°; nr. 18.883, f° 10-11v°; nr. 18.884, f° 11v°; nr. 18.885, f° 15. Ra. .B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 117, 119-119v°. VAN DE VIVERE: 30 Maart 1568. K.B.B., ms. 6336, f° 60v°. Stadst., K., cod. 64, f° 5-55°. VAN BRAGHT, dl. II, bis. 367-368. VAERNEWIJCK, dl. III, blz. 310, 312. DE JONGDE, dl. I, blz. 115, 116.

1568:30 Maart.

137-139 [111-114]. **Pieter AELBRECHTS** (Albrecht), van Kleef, **Hendrick MAELSCHAP** (Maeschap) en **Lauwereins (Laurens) PIETERSZ** (Pieters), uit de Kempen afkomstig, Doopsgezinden (waren theoretisch niet bij de gemeente aangesloten, daar ze de bejaarddoop nog niet ontvangen hadden), na de terechtstelling der beeldstormers op het Veerleplein verbrand.

A. (Stad) G., Boec van de Crime, a° 1572-1574, f° 49: het geldt hier het verhoor van Callekin Meere (verbrand op de 28 Juli 1573), waarin deze, sprekend over haar doop, zegt dat het geschiedde: „... by eenen ghenampt Laureyns, die alhier gherecht es...". Hoogstwaarschijnlijk wordt hier Laurens Pieters bedoeld. Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 64v°; nr. 18.878, f° 7v°; nr. 18.879, f° 142, 143; nr. 18.883, fo 10v°, In nr. 18.884, f° nv°. Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 117-117v°, 119-119v°, 132. VAN DE VIVERE: 30 Maart 1568. K.B.B., ms. 6336, f° 60v°. Stadsb. K., cod. 64, f° 5-5v°. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 367-369. VAERNEWIJK, dl. III, blz. 310, 312. DE JONGHE, dl. I, blz. 115, 116.

1568: 2 April.

140. **Michel PEEL**, van Veurne-Ambacht, wegens deelneming aan de beeldstormerij gehangen. We vermoeden zelfs dat hij leidersfiguur sloeg in Zuid-Vlaanderen.

Ra. B., C.C., nr. 21.934, f° 10, 39, 40v°. J. L. A. DIERICKX , Documents du XVI° siècle, dl. III, blz. 324.

1568: 3 April.

141 [115]: **Gillis de MEYERE**, filius Philips, gewezen pastoor te Vinderhoute, wegens heresie eerst 's morgens „per episcopum degradatus et depositus", nadien op het Veerleplein verbrand.

Hij werd op 16 Juli 1567 met zijn gezin gevangen genomen.

Men had in Augustus 1567 de bisschop van Doornik verwittigd aangaande de in hechtenisneming, ten einde Gillis naar de speciale rechtbank te verwijzen, maar het geestelijk hof van het vermelde bisdom besloot de zaak door de wereldlijke rechtbank te laten oplossen.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1566-1567, f° 119, 119v°: het geldt hier slechts zijn verhoor, niet zijn vonnis. Ra. B., CE., nr. 18.881, f° 257. Ra. B., Raad van Beroerte, Nr. I, 117, 119-119v°. VAN DE VIVERE: 16 Juli 1567, 3 April 1-568. K.B.B., ms. 6336, f° 61; ms. 6017, fo 31v°. DE JONGHE, 43. dl. I, blz. 85, 117. Memorieboek, dl. II, blz. 360, 361. VAERNEWIJCK, dl. II, blz. 312, 314; dl. IV, --f° 5-6. JANSSENS, Kerkhervorming in Vlaanderen, dl. I, blz. 432. JANSSENS, Kerkhervorming te Brugge, dl. I, blz. 145; dl. II, f° 163. DE POTIER en BROECKAERT, Geschiedenis van Oost-Vlaanderen, dl. VI, blz. 32. W. TE WATER, Hervormde kerk te Gent, blz. 31.

1568: 10 April.

142-144 [116-118]. **Lieven TRITSENARE** (de Tritsenare), bijge naamd de

donckere, timmerman, **Antoine (Anthuenis) DERKINDEREN** (der Kinderen), schrijnwerker, **Joos BAETS** (Bate), timmerman, beeldstormers, op het Veerleplein onthoofd.

Ze werden op 2 Maart 1568 gevangen genomen met nog 17 anderen, eveneens van beeldstormerij beticht.

In deze groep is de familie Tritsenare sterk vertegenwoordigd, gezien de vermelding van Gillis Tritsenare, Hans de Tritsenare, Philippus de Tritsenare en Lievin de Tritsenare, de jongere.

Men legt Lievin de Tritsenare („de donckere”) ten laste dat hij de toren der kerk van de Predikheren heeft afgebroken.

Daar ze hun geloof afzwoeren, werden ze (d.z. nrs. 142-544) na de terechtstelling in gewijde aarde begraven.

Ra. B., C.C., nr. 14.123, f° 17v°; nr. 18.877, f° 59-59v°, 63v°; nr. 18.879, f° 131v°, 140v°; nr. 18.883, f° 10v°; nr. 18.884, f° 11; nr. 18.885, f°.

VAN DE VIVERE: 2 Maart en 10 April 1568. K.B.B., ms. 6336; f° 61v°. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz. 18-20. DE JONGHE, dl. I, blz. 118.

1568: 12 Mei.

145-146 [119-120]. **Jacob de VROE** (de Vroede), metselaarsknaap, en **Loys van QUICKELBERGHE**, beeldstormers, gehangen door Geeraert Rijm, baljuw van St. Pieter op de weg naar Oudenaarde.

Jacob de Vroe werd op 17 Januari 1567 gevangen genomen.

Loys van Quickelberghe werd eveneens reeds meer dan een jaar gevankelijk gehouden om „te vememene ofte zekerlick te wetene waer de commissie beweert es danof hy hem vanteerde, die tooghende ende lezende present diversche persoonen, ende zegghende dat hy met crachte van die vermocht de voors. beilden te stormen ende breken" (1). •

In 1565 wordt Lucas van Quickelberghe door Titelman beboet (2). Onder de aangeslagen goederen te Oudenaarde, vindt men ook die van Gillis de Vroede vermeld (3).

(1) J. L. A. DIEGERICK, Documents du XVI siècle, dl. IV, blz. 7.

(2) Ra. B., C. C., nr. 21.931, f° 25.

(3) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 56.

Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 59-64v°; nr. 18.878, f° 7v°; nr. 18.876, f° 131v°, 141v°; nr. 18.880, f° 157-157v°; nr. 18.881, f° 131; nr. 18.883, f° 6v°, 10-11v° nr. 18.884, f° 13; nr. 18.886, f° 108. K.B.B., MS. 6336, f° 64v°. VAN DE VIVERE: 17 Januari 1567, 12 Mei 1568. DE JONGHE, dl. I, blz. 122. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz. 69.

1568: 25 Mei.

147 [121]. **Jan de SMET**, twijnder, Doopsgezinde, verbrand.

Op 18 Mei 1568 had de magistraat van Gent reeds een schrijven uit Brussel ontvangen van de Hertog van Alva, alwaar over het lot van dezen martelaar niet de minste twijfel blijft bestaan: „que ferez dudict De Smet le chastoy et correction exemplaire...".

A. (Stad) G., serie 93, reg. M., f° 214-255. Ra. B., CC., nr. 18.881, f° 245. K.B.B., ms. 6336, f° 65. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 370. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz.-64-96. DE JONGHE, dl. I, blz. 122.

1568: 25 Mei.

148 [122]. **Antone (Anthoene) MOEYKENS** (Moenkin, Moentkins, Moenkens), allas „Vrydere", breier, beeldstormer, vóór het Gravenkasteel onthoofd.

Op de lijst der verbeurdverklaarde goederen (na 1588) te Gent, worden ook die van Ghyselbrecht Moenkens vermeld (1).

Ra. B., C.C., nr. 18.878, P 7; nr. 18.879, f° 140e; nr. 18.883, f° 104.)°; nr. 18.885, f° 14v°. VAN DE VIVERE: 25 Mei 1568. K.B.B., ms. 6336, f° 65. DE JONGHE, dl. I, blz. 122. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz. 94-98.

1568: 9 Juli.

149. **Jehan van ASSCHE**, van Heusden (Z.O. van Gent), beeldstormer, onthoofd.

Omtrent het nagelaten bezit werden geen nadere aanduidingen teruggevonden. Jehan van Assche werd reeds in 1567 door Titelman beboet (2). Hij had in het Oudenaardse een geestelijke gedood, maar had zijn vrijheid kunnen behouden.

Kort nadien werd hij opnieuw gevat, deze maal met het bekende gevolg.

K.B.B., ms. 6336,-f° 69. Ra. B., C.C., nr. 21.934, f° 13", 39, 40v°, 41.

(1) Ra. B., C C., nr. 1165, nr. 23.

(2) Ra. B., C C., nr. 21.933, f° 51.

45

1568: 17 Juli.

150 [123]. **Pieter CAPPOEN**, van Belle, onderbaljuw, beeldstormer, onthoofd.

Omtrent het nagelaten bezit werden geen nadere inlichtingen teruggevonden.

Ra. B., C.C., Mr. 21.934, f° 15, 39, 401:°. K.B.B., ms. 6336, f° 69v°-70 ms. 6177, f° 375°. VAN DE VIVERE: 17 Juli 1568. DE JONGHE, dl. I, blz. 26. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz. 163, 164. EDM. DE COUSSEMAKER, Troubles religieux du XVI siècle, dl. I, blz. 230-231, 300.

1568: 17 Juli.

151 [124] **Jan (Jehan) de JONGHE**, van Meenen, een oud-schepen van Belle, beeldstormer, onthoofd.

Omtrent het nagelaten bezit raakte ons niets bekend.

Ra. B., C.C., nr. 21.934, f° 145°, 405°. K.B.B., Ma. 6336, f0 6050-70, VAN DE VIVERE 17 Juli 1568. DE Jonghe, dl. I, blz. 126. VAERNEWIJCK. dl. IV, blz. 163, 164.

1568: 2 Augustus.

152 [125]. **Jan ONGHENA** (Onghenae), rederijker van Gent, Calvinist, aanvoerder der Gentse beeldstormers, op de Koornmarkt vóór de middag verbrand.

Reeds op 30 Augustus 1566 werd het Antwerpse stadsbestuur door de magistraat van Gent verwittigd dat de Onghena's zich ophielden „sur le bierhoofd en la malson d'ung Paul van Hulse" (1).

Lievin de Ruddere en Pieter van der Biest, officiers, vergezeld van hun dienaars Hans van Hake, Ghizelbrecht Stuerbaut, Wulffaert Cardon en een zekeren Hans, brachten Jan van Antwerpen naar Gent (2).

Volgens Leo Bernaerts, pastoor van Sint-Janskerk, was hij bezitter van een „zeker placcaat" volgens hetwelk de beeldstormerij toegelaten was: hij maakte daarvan gebruik te Drongen (1).

Op 24 Mei 1567 werd Jan Onghena als „capitein ende een vande eerste van de principale brekers" te Antwerpen aangehouden. Ruim

(1) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, I^o 135.

(2) Ra. B., C. C., nr. 34.891, f° 207.

(I) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 293: „dat de voorseyde meestere Jan Onghena op tkerchhof van Dronghene dede vergaderen alle de ghene die met hem liepen om in alle kercken beelden te brekene ende aldaar Ias eenen brief, maintenerende te wesene zeker pIaccaet uut crachte van tweleke zy de voorseyde brekinghe deden”.

Een jaar later (31 Juli 1568) wordt hij naar Gent overgebracht, alwaar hij op 2 Augustus 1568 terechtgesteld wordt: Vóór zijn dood stelde hij nog een gedicht op met volgend stafrijm:

*„Au ghij ghuesen
dect hu nuesen
datmen hu niet en kendt
want ghij hebbet spet in dasschen ghewent”.*

De echtgenote van Jan Onghena, Janneken van de Ede, werd op 24 September 1587 onder geselslagen uit de stad gedreven met eeuwige verbanning om de volgende reden: alhoewel reeds vroeger uit de stad verbannen, was ze hier teruggekeerd en fungeerde als verbindingsagent tussen de geuzen van Vlissingen en de Vlaamse geloofsgenoten (1).

Volgens de rekening van het jaar 1587-1588, zou ze terechtgesteld zijn (2).

Lievin Onghena, Jans broeder, die eveneens te Antwerpen gevangen genomen werd, zag zich de 29^e Maart 1568, reeds uit de stad verbannen (3): alhoewel niet op hetzelfde intellectueel niveau als zijn broeder (het was immers een paardenkoopman) steunde hij de nieuwgezinden op een heel trouwe wijze. Hij zou inderdaad naar Duitsland afgereisd zijn om er predikanten te rekruteren voor het Vlaamse land. Nicolas Triest deelde deze merkwaardige bijzonderheid mede, wanneer ook hij door Jacques Martins en Jan van der Burcht ondervraagd wordt over de beeldstormerij te Gent.

Ziehier overigens de tekst (4): „Hij (d.i. Nic. Triest) heeft hooren zegghen eengin Baudwyn' Deskiens, brauwere binnen der stede van Ghendt, dat wel acht maenden voor 't beghin van de predicatie Lievin Onghena, inzetene, poortere deser stede van Ghendt, hem ghenerende in de coopmansschepe van peerden, zoude ghereyst hebben in de duutsche landen omme predicanten herwaerts overe te bringhene zonder dat hem deposant de voornoemden Deskiens te kennen gaf van wien hy Lievin ghezond en wiert of daertoe last hadde”.

Op 22 Augustus (2 uur 's namiddags) ontmoet hij Gheerart Rym, de baljuw van Sint-Pieters, die hem verwonderd naar de oorzaak van zijn stormloop vraagt. Lievin antwoordde zonder dralen: „dat

(1) A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a^o 1585-1388, fo 3000.

(2) Ra. 13-, C. C., nr. 34.903, f° 48.

(3) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 68.

(4) Ra. 13., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 295 v°.

47

hy ghync afbreken alle de afgoden in de kercke, zegghende daertoe last hebbende van de hueverhandt" (1).

Hij was inderdaad vergezeld van 3 of 4 gerechtsdienaars van de baljuw: daar Rym er inderdaad een paar van kende moest hij op dat ogenblik wel enigszins gaan twijfelen. Voegen we er onmiddellijk aan toe, „dat de door hem genoemde Jan Debbault, ook

onder de verdachten voorkomt (2).

VAN DE VIVERE: 24 Mei 1567, 31 Juli en 2 Augustus 1568.

MS. 6336, f° 71-71v°; ms. 6177, f° 39v°. Stadsb. K., end. 172, art. 8;. Verslag van de Magistraat, blz. 41, 45, 147. DE JONGDE, dl. I, blz. 8,, 127, 215. VAERNEWIJCK, dl. I, blz. 30, 35, 36, 43: 44, 108, 109, 133; dl. II, blz. 223, 224, 254, 270, 271; dl. III, blz. 143, 281; dl. IV, blz. 191, 195, 197.

1568: 27 Augustus.

153 [126]. **Een Doopsgezinde** verbrand „buyten de Muyde poorte” .

VAN DE VIVERE: 17 Augustus 1568. DE JONGDE, dl, I, blz. 127. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz. 2;6.

1568: 28 Augustus.

154 [127] **Frans (Francois) de ROUC** (de Rouck, de Rout), van Wansten, eerst schepen van de magistraat van Ieper, nadien voogd van Waasten, Calvinist, vóór het Gravenkasteel onthoofd: „omdat hij de geusche predikanten hadde ghelegeert”.

Frans de Rouck had een gewapende groep samengesteld om een Calvinistisch predikant van Dadizele (N.W. van Meenen) onder haar bescherming naar Voormezele (Z.G. van Ieper) te leiden, alwaar ze genoemd spreker in de parochiekerk lieten optreden; dergelijk feit deed zich hier voor de eerste maal voor.

Ra. 13., CC., nr. 21.934, f° 16v°. Ra. B., C.C., nr. 113, f° 35v°. VAN DE VIVERE: 28 Augustus 1568. K.B.B., ms. 6336, f° 73v°; ms. 61n, f° 37v°. DE. JONGDE, dl. I, blz. 127. VAERNEWIJCK, dl. IV, blz. 226.

1568: 29 November.

155. [128]. Bartholomeus (Bertromieu, Bartheheus, Berthelmiem Bartholorni) van de PUTTE, „crudenic inden rooselere inde burchstraete”, onthoofd „om dat hij zeer de Calvinisten begunstigde en hen, over twee jaren, eenige beamen geschonken had, tot het maken van hunnen tempel”.

(1) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 310.

(2) Ra. 13., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 308 v°.

48

Men verdacht hem eveneens het diakenschap aanvaard te hebben, daar men hem verschillende malen het geld had zien ophalen tijdens- de prediking. Toen meester Pierre Conal, stedelijk officier, hem opeiste tot de verdediging der kerken en der geestelijke goederen, zou hij geweigerd hebben.

Reeds vroeger was hij te Brussel gedaagd geworden, maar verkreeg de vrijheid. Niet voor lang echter, daar hij enkele dagen nadien opnieuw aangehouden werd en deze maal de terechtstelling niet ontliiep (gedurende zijn gevangenschap zwoer hij evenwel zijn geloof af).

Ra. B., C.C., nr. 18.887, f° 24v°, 188-188v°; nr. 18.880, f° 27v°-32v° nr. 18.881, f° 31-35v°; nr. 18.882, f° 16v°-17; nr. 18.883, f° 1vo; nr. 18.884, f° 1v°; nr. 18.885, f° 2; nr. 18.886, f° 21. Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 427. Ra: B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 277 (brief van 3 September 1568), 357 (brief door Prats op bevel van de hertog van Alva de 22 November 1568 aan Franchois Courtewille en Johan van der Burcht gestuurd: deze beveelt de terechtstelling). VAN DE VIVYRE November 1568. K.B.R., ms. 6336, 80; ms. 6177, f° 38. DE JONGDE, .dl. I, blz. 133. Memorieboek, dl. II, blz. 358.

1568: 29 November.

156 [129]. **WILLEM van Oudenaarde**, gezegd „de koning van Audenaerden", beeldhouwer, onthoofd „om dat hij het sackxken hadde gedraeghen, dat sij in de kercken en op ander plaetsen ommegande voor de arme gueskens...".

In de rekening wordt de terechtstelling Jehan de, Coninck tegelijk met Bartholomeus van de Putte op 29 November vermeld. Volgens het voorgaande is het dus heel waarschijnlijk dat Willem „Koning van Audenaerden" en Jehan de Coninck, één en dezelfde persoon hebben uitgemaakt (de verschillende voornaam blijft nochtans een ernstig bezwaar om deze hypothese in werkelijkheid om te zetten).

Op 9 November 1568 zit deze de Coninck nog steeds gevangen te Oudenaarde (1) en wordt slechts enkele dagen nadien 'naar Gent overgebracht: vóór zijn executie zwoer hij zijn Calvinistisch geloof af.

Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 188-188v°; nr. 18.881, f° 182. VAN DE VIVERE: 29 November 1568. K.B.B.; Ms. 6336, fo 73v°; ms. 6177, f° 38. DE JONGDE, dl. I, blz. 133. Memorieboek, dl. II, blz. 358.

1568: 23 December.

157-158 [130-131]. Twee Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

(1) Ra. B., Raad van Beroerte nr. 1 f° 302.

49

K.B.B., ms. 6336, f° 8,v0. Ra. B., C.C., nr. 34.891, fo 193-191v°. VAN DE VIVERE: 23 December 1568. DE JONGHE, dl. I, blz. 134.

1568: 25 December.

158 [132]. **Lieven de BAENST**, „een oolick man van leven", woonde de predicatie gewapend bij, beeldstormer, op het grondgebied van Sint-Pieter gehangen.

VAN DE VIVERE 29 December 1568. De JONGHE, dl. I, blz. 134.

1568: 29 December.

160-162 [133-135]. **Drie beeldstormers** „buyten de kuperpoorte up wissenbeerch" gehangen.

Ten overstaan van de klare annotering der kroniekschrijvers DE. JONGHE en VAN DE VIVERE is het ons niet mogelijk de, stelling bij te treden van F. VAN DER HAECHEN, die beweert dat de executie der 3 Doopsgezinden (nrs. 163-165) samen moet vallen met die dezer 3 beeldstormers.

VAN DE VIVERE: 25 December 1568. DE JONGHE, dl. I, blz. 134.

1568: 29 December.

163-165 [136-138]. **Daniel de PAEU**, schoenlapper, **Daniel van VOOREN** en **Passchier WEYNS**, Doopsgezinden, verbrand.

Hoogstwaarschijnlijk wordt er één der 2 Daniel's bedoeld, wanneer Callekin Meere zegt: „... de man van de huuse was genaemt Laureyns, die alhier gerecht es met eenen gheheeten Daneel...". Laureyns, dien we reeds vroeger identificeerden met Lauwereyns Pietersz, werd immers in ditzelfde jaar te Gent terechtgesteld (1).

VAN DE VIVERE 29 December 1568. VAN BRACHT, dl. II, blz. 370- De JONGHE, dl. I, blz. 134. Memorieboek, dl. II, blz. 367.

1569: 24 Januari.

166 [139] **Jan LAUTE**, „tjcweweve", Calvinist, op het Veerleplein verbrand.

Hij werd reeds op 9 September 1567 op de Vrijdagmarkt gevangen genomen en naar het Chastelet geleid. Hij had Cornelis Croes, baljuw van Gentbrugge, verhinderd de Calvinistische predicatie buiten de Sint Lievenspoort te storen.

Op 3 April 1568 werd hij overgebracht naar het Gravenkasteel, alwaar hij dagelijks het bezoek van zijn vrouw mocht ontvangen.

(1) A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 49.

50

Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 645°, 1895°-190; nr. 18.878, f° 760; nr. 18.879, f° 142; nr. 18.880, f° 168v°-169; nr. 18.881, f° 140v°, 163, /69; nr. 18.882, f° 81v°; nr. 18.883, f° 10v°-11; nr. 18.884, f° 11v°. Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 119-119v°, 132. VAN DE VIVERE: 19 September 1567, 24 Januari 1569. K.B.B., 111S. 6336, f° 83v°. Verslag van de Magistraat, blz. 43, 155. HAEMSTEDÉ, blz. 416b. VAERNEWIJCK, dl. III, blz. 42. DE JONGHE, dl. I, blz. 93, 135.

1569: 24 Januari.

167 [140]. **Lievens (Lievin) de GRAVE**, metser, Calvinist, op het Veerleplein onthoofd.

Lievens de Grave bezat een paar huizen, die na zijn terechtstelling in het openbaar werden verkocht.

Onder de verbannen, na de troebelen van 1566, komt de naam voor van Jehan de Grave (r). Te Oudenaarde wordt eveneens het huis van Remy de Grave aangeslagen (2).

Verder vermeldt A. de Schrevel de terechtstelling van Maillard de Grave zonder nadere plaatsbepaling (3).

Ra. B., C.C., nr. 18.877, f° 55, 18650-190; nr. 18.879, f° 123-12.360; nr. 18.880, f° 147-148; nr. 18.881, f° 12250; nr. 18.885, f° 15; nr. 18.886, f° 27. VAN DE VIVERE: 24 Januari 1569. K.B.B., ms. 6336, f° 831:°. MS. 6177, f° 38. DE JONCHE, dl. I, blz. 135.

1569: 24 Januari.

168 [141] **Jan (Jehan) van der RIVIEREN** (van de Riviere), schilder, Calvinist, op het Veerleplein onthoofd.

Onder de verbannen te Oudenaarde, na de troebelen van 1566, treft men Adrien de la Riviere aan, wiens huis aldaar werd verkocht (4).

Ra. B., C.C., nr. 18.887, f° 31, 189v°-190; nr. 18.879, f° 54; nr. 18.880, f° 62v°; f°-63; nr. 18.883, f° 2V°; nr. 18.886, f° 27. VAN DE VIVERE: 24 Januari 1569. K.B.B., ma. 6336, f° 83v°; inl. 6177, f° 38. DE JONGHE, dl. I, blz. 135.

1569: 6 Februari.

169 [142]. **Een Doopsgezinde** van Merendree verbrand op het grondgebied van Sint-Pieter door de baljuw Gheeraert Rym.

(1) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 108v°-190: Jehan bezat een buis op de Steendam en een watermolen „au Beu appelle ten vyf wintgaten".

(2) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 221v°.

(3) A. C. SCHREVEL, Troubles religieux du XVI° siècle au quartier de Bruges (1566-1568). In Soc. d' Emul. de Bruges, 5° serie, dl. V, blz. 329.

(4) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 272.

51

VAN DE VIVERE; vermeldt de terechtstelling op 5 Februari 1569. K.B.B. MS. 6336, f° 84. DE JONGHE, dl. I, blz. 136.

1569: 3 Maart.

170-171 [143-144]. **Twee beeldstormers**, gehangen, „buyten der Keyzerpoorte".

VAN DE VIVERE 3 Maart 1569. DE JONGHE, dl. I, blz. 136.

1569: 22 Juni.

174 [147]. **Eloi (of Eligius), van Doornik**, Calvinist, beeldstormer, op het Veerleplein onthoofd.

VAN DE VIVERE: vermeldt deze martelaar op Juni, 1569. K.B.B., ms. 6336, f° 89v°. DE JONGHE, dl. I, blz. 243.

1569: 8 Maart.

172 [145]. **Rodulphus ENTENS** van Groningen, Calvinistisch jongeling, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Hij had zijn godsdienstige opleiding te Emden gekregen, studeerde eveneens te Leuven en te Geneve.

Ra. B., CE., nr. 34.891, f° 209. K.B.B., ma. 6336, f° 84v°. DE JONGHE, dl. I, blz. 136.

1569: 27 Mei (1).

173 [146]. **Jan van de DENDERE** (of de Dendere), amman van Knesselare (op de grens van West- en Oost-Vlaanderen, tussen Brugge en Gent), Calvinist, op het Veerleplein onthoofd.

Jan van de Dendere had op verzoek van Mevrouw van Praet, een predicatie der Calvinisten op zijn grondgebied geduld en zich bij andere gelegenheden hevig antikatholiek aangesteld.

Het onderzoek naar de verbeurdverklarde goederen bracht de som van 20 L. 9 s. op.

Ra. B., O.C., nr. 18.877, f° 159; nr. 08.879, f° 1v°. Ra. B., CC., nr. 113, f° 38: „Pronunchie le XXVII may 1569:' De procureur-generaal van Vlaanderen contra Jan de Dendere, amman van Knesselacre, met goeder cause ende zondemneert de verweerdere gheexecuteert te zyne metten zweerde ende verclaerst al syn goet gheconfisqueert 's connincx proffycyte". (Cfr. Ra. B., CE., nr. 21.937, f° 65).

(1) Op 2 Mei werden op de Vrijdagmarkt Jooris Raverick, een bakker, en Lanken Straetman, schoenmaker, verbrand. Laatstgenoemde had een lied gemaakt, waarin de voornaamste gebeurtenissen worden verhaald sedert hij door de hertog van Alva opgespoord werd (VAN DE VIVERE: 2 Mei 1569).

Op 4 Mei 1569 was het de beurt aan Pauwels Meersschaert en de Fries joncbloet om levend verbrand te worden (VAN DE VIVERE: 4 Mei 1560).

Het waren een viertal beruchte bandieten die het platteland onveilig maakten en die natuurlijk de gelegenheid van de Beeldenstorm niet voorbij lieten gaan om hun roofzucht bot te vieren (VAN DE VIVERE: 2 April 1569).

Als zodanig heeft hun optreden niets te maken met de godsdienststrijd in de XVIe eeuw en aarzelden we geenszins om hun namen onvermeld te laten in het martyrologium.

1569: 2 Augustus.

175-176 [148-149] **Twee Doopsgezinden** — één van Evergem, de andere van Merendrée — op de Vrijdagmarkt verbrand.

Ra. B., C.C., nr. 34.892, a° 1569-1570, f° 195. K.B.B., ms 6336, f° 90. DE JONGHE, dl. I, blz. 145. Memorieboek, dl. II, blz. 370.

1569: 11 Augustus.

177 [150]. **Arnout (Artus, Arent) BOUSSE** (Boessius, Boesse, Bbessens), chirurg, pensionaris en baljuw van Deinze, vóór het Gravenkasteel als beeldstormer onthoofd.

De aandacht der kerkelijke en wereldlijke overheid werd het eerst op zijn persoon getrokken ter gelegenheid van de executie van Triestram Martens op 11 December 1567.

Op het ogenblik dat deze laatste de ladder beklom, ontwaarde hij naast de baljuw van Sint-Pieter de kapitein Arent Boesse en riep terstond heel luid: „Daer staet eenen van onse hooftmannen by de balliu van sante Pieters met een pistolet in zyn handt die ons alle anden hals bracht heeft, hy staet ende lacht maer hy hevets zoo wel verdient als wijlieden". (cfr.: blz. 38).

Een uitgebreid onderzoek werd door de magistraat ingesteld; nochtans achtte de hertog van Alva het noodzakelijk de 20 a 22 getuigen te Brussel op te roepen (24 Maart 1569), ten einde klaar te zien in de rol door Arent Boesse vervuld tijdens de kerkvernieling te Gent.

Op 26 April 1569 werden de getuigen gedaagd, maar deze maal verschenen ze niet allen „om dies wille dat Boessens hemlieden naer seyde dat brekers waeren ende guesen die tsynen laste deposeerden".

Boesse verdedigde zich inderdaad hardnekkig: op zijn kosten stuurt hij 18 personen naar Brussel om bij de hertog te zijnen voordele een verklaring af te leggen. Niets mocht baten. De doodstraf werd uitgevaardigd op grond van de volgende beschuldiging: „omme dies wille dat hy (d.i. Arent Boesse) anderwaerf quam ten huuse vanden hoochballiu eer zy naer tempelhuus ghinghen opbreken ende quarn van daer int tempelhuus segghe nde jehens de keerckbrekers die daer

53

al ghereet stonden om breken: alle die gheen ghewere en hebben om dafgoden te breken ofte af te worpen datse uutcommen die binnen in de kercken zijn. Ende teghen die buyten stonden: alle die ghewere hebben om dafgoden te breken datse binnen commen ende doen zulcx als hemlieden van sconnincx weghe bevolen es!"

Ra. B., C.C., nr. 34.892, a° 1569-1570, f° 195. K.B.B., ms. 6336, f° 90. VAN DE VIVERE: 11 December 1567, 24 Maart 1569, 26 April 1569; 11 Mei 1569, 8 Augustus 1569, 11 Augustus 1569. DE JONGHE, dl. I, blz. 145, 146, 195. Memorieboek, dl. II, blz. 371. VAERNEWIJCK, dl. I, blz. 105, 106, 220, 226; dl. II, blz. 169, 172, 176, 195, 207; dl. III, blz. 145, 146, 223, 292; dl. IV, blz. 252, 253.

1569: 27 Augustus.

178-179 [151-152]. **Jan ANDRIES**, filius Cornelis, en **Jan VEYTENS**, wevers, Calvinisten, beeldstormers, onthoofd op het grondgebied van Sint-Pieters.

Jan Andries zwoer de Calvinistische leer af, maar Jan Veytens bleef ze getrouw tot in de dood als gevolg hiervan wordt de eerste in gewijde, de tweede in ongewijde aarde begraven.

VAN DE VIVERE: 27 Augustus 1569. DE. JONGHE, dl. I, blz. 146.

1569: 24 September

180 [153]. **Nicaise (Nicasius) SAUVAGE**, Waal, wonende te Deinze, brouwer, Waals

Calvinist, voor het Gravenkasteel onthoofd.

Omtrent de omstandigheden die tot zijn aanhouding hebben geleid, geeft VAN DE VIVERE een heel eigenaardige verklaring.

In 1566 schreef Nicasius Sauvage een brief aan een Brugse vriend, waarin hij zich als vertolker aanstelde van een bijzonder sensationeel nieuwsje: men vertelt te Oudenaarde, Deinze en Gent - N. Sauvage dixit! - dat, indien Brugge nog langer weerbaarstig zou blijven aan het Calvinisme, de drie vermelde centra de stad zullen verwoesten.

De vriend in kwestie sprak over deze brief met zijn gebuur, die toevallig schepen was en natuurlijk dit bericht doorgaf aan het stadsbestuur. Dit laatste aarzelde geen ogenblik om voor een garnizoen te zorgen, hetgeen de Brugse magistraat tot een extra uitgave van 400 ponden groten verplichtte.

Ondertussen had men het geval voorgelegd aan de Procureur-generaal, die onmiddellijk Nicaise Sauvage aanhouden liet. Deze Waalse Calvinist was van 1565-1566 schepen van Deinze

54

geweest en droeg aldus zijn deel der verantwoordelijkheid in de troebelen, die ook zijn stad hebben geteisterd. Hieromtrent ondervraagd, verklaarde Nicasius Sauvage bezweken te zijn voor de volstreckte overmacht der nieuwgezinden.

Met hem, trouwens, werden ook andere magistraatsleden van medeplichtigheid beticht n.l. de onderbaljuw Jooris Fiers en de schepenen Jan de Ryckere, Pieter van de Bossche en Jan Wittebroughele.

Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 1, f° 300. Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 12°, 22-22v°, 39v°. VAN DE VIVERE: 24 September 1569. K.B.B., MS. 6336, f° 90. DE JONGHE, dl. I, blz. 150.

1569: 26 September.

181 [154]. **Joos INGHELBYL**, Doopsgezinde, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Ra. B., C.C., nr. 34.892, a° 1569-1570, f° 1956°. K.B.B., ms. 6336, f° 90.v°
DE JONGHE, dl. I, blz. blz. 150.

1569: 3 October.

182 [155] **Gheert van BYLANDE**, mandenmaker, beeldstormer, verbrand door Geeraert Rijm op Sint-Pieter.

VAN DE VIVERE: 3 October 1569. K.B.B., ms. 6336, f° 90v°. DE JONGHE, dl. I, blz. 150. Membrieboek, dl. II, blz. 171.

1569: 3 October.

183 [156]. Een **Doopsgezinde vrouw** verbrand door Geeraert Rijm op Sint-Pieter.

DE JONGHE, dl. I, blz. 150. Memorieboek, dl. II, blz. 171. K.B.B., s. 6336, f° 900°.

Het Memorieboek spreekt echter van een man die om Doopsgezinde geloofsovertuiging terechtgesteld werd.

1569: 22 December.

184-186 [157-159]. **Tanneken van der MEULEN, Jaecxken van HUSSELE, Jaecxken TEERLINGS**, Doopsgezinden op de Vrijdagmarkt verbrand (vooraf gewurgd).

Ra. B., Cr., nr. 34.892, a° 1569-1570, f° 207. VAN DE VIVERE December 1566. K.B.B., ms. 6336, f° 92. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 407. DE JONGHE, dl. 1, blz. 152.

55

1569: ...

187-190. Volgens VAN BRACHT zijn er te Gent in 1569 twaalf Doopsgezinden (bij VAN DER HAEGHEN opgenomen onder de nummering 67-78) terechtgesteld (dus vier meer dan we hebben kunnen halen uit de gegevens der kroniekschrijvers en andere bronnen).

Het zijn: **Lippyntgen STAYERTS** (dl. II, blz. 388); Tanneken van der MEULEN (dl. II, blz. 407: 22 December 1569, dus 1 der 3 vrouwen door de kroniekschrijvers op die datum vermeld), Jaecxken van HUSSELE (idem.), Jaecsken TEERLINGS (idem.), **Janneken ROELANDTS** (dl. II, blz. 407), **Grietgen BAETS** (idem.), **Joost GOETHALS** (idem.), **Roeland STAYERT** (idem.), **Pieter STAYERT** (idem.); **Laurens van RENTERGEM** (idem.), **Joost MERSSENIER** (idem.), Christoffel BUYZE (idem.).

1570 7 Maart.

191 [160]. **Roelant de SMET**, „weert inden hert", beeldstormer, op het Veerleplein onthoofd.

VAN DE VIVERE: 7 Maart 1570. DE JONGHE, dl. I, blz. 153.

1570: 23 Juni.

192. **Pieter de COCKEREELMONT**, van Berchem (N.W. van Ronse), extremistisch Calvinist, de vuist afgehouden en nadien onthoofd vóór het Gravenkasteel.

Pieter de Rautere, priester te Berchem, had Pieter de Cockereelmont verboden nog verder met zijn schoonbroeder Jan de Bloots, Calvinist, om te gaan. Nadat beiden bij de deken van Ronse geweest waren en er in het ongelijk gesteld werden, beschuldigen ze Symon de Hasaert, baljuw van Berchem, van overdreven vervolging.

Met moorddadige plannen vielen ze hem aan en Pieter de Cockereelmont ontnam hem het leven; we nemen hier natuurlijk voeling met een fel minderwaardig element uit de hervormingsperiode, waarbij persoonlijke vete en extremistische interpretatie de bovenhand bekwamen over een godsdienstige overtuiging van, weliswaar, vrij pover gehalte.

Ra. B., CE., nr. 113, f° 40-405°. K.B.B., ms. 6336, f° 98.

1570: 7 November.

193-195 [161-163].. **Janneken van MULLE, Janneke van RENTEGEM en Hans van de WEGHE** (1), van Ronse, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt na worging verbrand.

(1) Zijn broeder Jacob werd op 28 Juli 1573 eveneens verbrand.

56

Janneken en Cateline van Mulle, gezusters, werden reeds op 20 November 1568 te Gent als voortvluchtige Mennonieten verbannen verklaard (1).

Gabriel van Holle, van Hansbeke, zien we 3 November 1578 op de synodale vergadering te Gent vérschijnen als voorganger der gemeente van Hansbeke (1).

Ra. B., Cr., nr. 34-893, f° 211. VAN DE VIVERE 7 November 1570, K.B.B., ms. 6336, f° 103v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 328: die enige die namen vermeldt. DE JONGHE dl. I, blz. 164. Memorieboek, dl. II, blz. 377, 378.

1570: 22 November.

196-197 [564-165]. **Barbelken GOETHALS en Saerken DUERHOVEN**,

Doopsgezinden, op het grondgebied van Sint-Pieter verbrand.

K.B.B., Ms. 6336, f° 104v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 534-535, is de enige die namen vermeldt. Zijn relaas klopt echter met de gegevens der voorgaande kroniek, wanneer hij specificeert dat ze: „buyten Gent verbrant" werden.

1570: 22 November.

198-199 [84-85]. **Joris van MEERSCH en Jacop LOWIJS**, Doopsgezinden, terechtgesteld.

VAN BRACHT, dl. II., blz. 506.

1570: 27 November.

200 [86]. **Marten SCHORENBACH**, Calvinist, verbrand.

VAN HAEMSTEDDE, blz. 431b.

1571: 8 Mei.

201 [167]. **Michiel van RO**, geboren te Ursel, Calvinist, op de Vrijdagmarkt levend verbrand „met eenen bal in synen mondt".

Hij werd, te Belle gevangen genomen.

Ra. B., V.C., nr. 34.893, f° 195, 211. Stadsb. K., eed. 64, f° 9. VAN HAEMSTEDDE, blz. 423a. DE JONGHE, dl. II, blz. 167. II. Q. JANSSEN, Bescheiden aangaande de Kerkhervorming in Vlaanderen (1877). In: Werken der Marnix Vereniging, serie III, dl. III, blz. 73.

(1) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 283-284.

(2) H. Q. JANSSEN, Kerkhervorming in Vlaanderen, dl. I, blz. 228-229.

57

1571: 24 Mei.

202 [168]. **Augustyn ECQUENAM**, van Poperinge (of van St. Omaars), wegens beeldstormerij onthoofd.

Hij werd beticht een wierookvat verbrijzeld te hebben en zeer oneerbiedig opgetreden te zijn tegenover de geestelijkheid.

Ra. B., C.C., nr. 113, f° 44: vermeldt op dezen dag Augustyn Ecquenam, zonder echter de aard der beschuldiging aan te duiden (in de kronieken, daarentegen, wordt geen naam geciteerd). Steunend op de gebruikte formulering en vooral op de identiteit van datum en aard der executie, heeft men enkele waarborgen voor de juistheid dezer hypothese. VAN DE VIVERE: 24 Mei 1571. DE JONGHE, dl. I, blz. 169.

1572: 27 Maart. (1)

203 [169]. **Martin Taelman**, een oud man, geboren te Sint-Maria-Horebeke, woonde te Brugge, lijnwerker, Doopsgezinde, op de Vrijdagmarkt verbrand.

F. VAN DER HAEGHEN vermeldt in 1571 de terechtstelling van een Doopsgezinde, zonder echter zijn bronnen aan te duiden. We veronderstellen dat hij het citaat van het Memorieboek onder het jaar 1571 (27 Maart) overnam: het is echter 27 Maart 1572 (n. st.). Het is des te opvallender wanneer F. VAN DER HAEGHEN het Memorieboek niet vermeldt bij de terechtstelling van een Doopsgezinde op 27 Maart 1572.

Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 374. Ra. B., C.C., nr. 34.894, f° 203. K.B.B., ms. 6336, f° 125v°. DE JONGHE, dl. I, blz. 187. Memorieboek, dl. II, blz. 384-385.

1572: 29 Mei.

204 [173]. **Hendrick van EECLOO** (?) tireteinwever, wegens heresie „buyten der Muyderpoorte" gehangen.

DE JONGHE, dl. I, blz. 187. VAN BRACHT, dl. II, blz. 566: citeert Hendrick van Eecloo als onthoofd zijnde in 1572. Men kan hem onmogelijk gelijkstellen met de Doopsgezinden martelaar van 27 Maart 1572 om een drievoudige reden:

(1) Verschijnen verder nog in 1572 voor de onderzoeksrechters: Betkin Meresone Jooris van der Straeten en Simon van de Nyvere (A. (Stad) G. Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 48, 48v°, 63).

Op 9 Juni 1572 worden drie beelstormers van Wetteren (Jacob van Rysselberghe, Heindric Serlinck en Rasen) vrijgelaten na veertig maanden gevangenschap. Op 26 Juni valt een zelfde uitspraak ten voordele van de beeldstormer Joos Baut, stedelijk officier, na meer dan vier jaren gevangenschap (werd met Arent Boesse gevat). Beide vrijlatingen worden geciteerd door van de Vivere onder de vermelde data.

58

1° dat hij volgens van BRACHT nog jong was en men toevallig van de Doopsgezinden Martelaar van 27 Maart zegt dat hij een oud man was; 2° dat de Doopsgezinde martelaar van 27 Maart 1572 verbrand werd en niet gehangen; 3° dat volgens het door ons ontdekte vonnis de Doopsgezinde martelaar van 27 Maart in feite Martin Taelman is.

Indien we evenwel DE JONGHE'S gegevens in alle gestrengheid als waarheidsgetrouw aannemen, stuiten we meteen op moeilijkheden bij een poging tot het vereenzelvigen met Hendrick van Eecloo, omdat: 1° deze laatste volgens van BRACHT niet gehangen maar onthoofd werd (vergeten wij ook niet dat VAN BRACHT hem tevens opgeeft als Hendrik de Schoenmaker waardoor er dus ook op het gebied van ambacht een verschil aan het licht komt); 2° de terechtstelling volgens VAN BRACHT op de Vrijdagmarkt geschiedde en dus niet „buyten der Muyderpoorte". Steunend op deze opmerking, zetten we zijn naam slechts mits het grootste voorbehoud voorop.

Indien we toch deze veronderstelling maakten, was dit op grond van de volgende interpretatie: Hendrick van Eecloo is terechtgesteld (gehangen) op de Vrijdagmarkt, waarna zijn lichaam helemaal de gewoonte getrouw, op het galgenveld „buyten der Muyderpoorte" gehangen werd.

1572: 4 December.

205-206 [174-177]. **Martin (Maerten) van der STRAETEN**, filius Jans, geboren te Kortrijk, 31 jaar, echtgenoot van Belynkine de Jaghere (1), viltenhoedenmaker, herdoopt te Middelburg, **Adriaen (Adrien) ROGIERS**, geboren te Rossemant in Gelderland, 35 jaar, hoedenmaker, gehuwd, woonde reeds een twaalfal jaren te Gent, in 1562 of 1563 te Gent zelve herdoopt, **Mattheus (Matheus) BERNAERTS** (Bernaert), alias Matheus van Linken, filius Joos, geboren te Meenen, door Leonard Bouwens herdoopt (en volgens VAN BRACHT: „dienaar der gemeente en diaken"), Baudinken (Baudijnekin, Baudwijnkin, **Brandintghen) HET** (Hetedt, van Etete) uit de omstreken van Sint-Winnoksbergcn, 30 jaar, ongehuwd, te Hondschote in 1568 door Pauwels van Meenen herdoopt, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

De Kortrijksche familie van der Straeten viel nog meermalen in de greep der inquisitie:

Na de troebelen van 1566 treft men onder de verbannen Jacques en Adrien van der Straeten aan (2).

Een Gillis van der Straete nam zijnerzijds deel aan de beeldstormerij te Ieper, maar

stierf een natuurlijke dood (G. DES MAREZ, *Documtents relatifs aux exces comms à Ypres par les iconoclastes*, blz. 33).

(1) Verbrand op 17 Maart 1573.

(2) Ra. B., C. C., nr. 18.881, f° 120, 168.

59

Op 2 April 1568 werd te Brussel Pieter van der Straeten, wegens beeldstormerij te Cent, gehangen (1).

De broeder van Martin, Hans van der Straeten, werd in het voorjaar van 1571 te Brussel, wegens Doopsgezinde geloofsovertuiging; verbrand in de ouderdom van 31 jaar.

Zijn vrouw, heel jong zijnde (17 jaar, geboren te Mechelen en slechts 6 weken gehuwd) stak men in een klooster te Breda (2).

De vader der beide broeders, een grijsaard van circa 70 jaar, wordt in 1571 te Antwerpen verbrand (3).

Verder wordt Pierre van der Straeten nog vermeld op de lijst der aangeslagen goederen (1588) te Gent (4).

A. (Stad) a, Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 29v°. VAN DE VIVERE: 4 December 1572. K.B.B., ms. 6336, f° 138. VAN BRACHT de eerste: dl. II, blz. 631-640; de tweede: dl. II, blz. 628-631 en de laatste twee: dl. II, blz. 623-628. DE JONGHE, dl. I, blz. 208.

1572: 5 December.

209-212 [178-182]. **Josse en Ghislain (Ghileyn) ROOMAN**, filii Jooris, gebroeders, **Samuël SCHIETHAZE** (Schiethase), filius Jans, en **Josse van de BANCK** (vander Blancq): „omme dat se hemlieden metten guesen ghemoyt hadden binnen Audenaerde", vóór het Gravenkasteel onthoofd.

De beul scheen in geen al te goede conditie te verkeren, daar hij bij sommigen tot vijf maal toe zijn bijl moest verheffen: hij zelf vond het feit abnormaal daar hij zich volgens het verhaal verontschuldigde, zeggende: „dat men het hem vergeven soude, dat hij betoovert was".

Wanneer men hem een ander zwaard gebracht had, ging het daarom niet beter. Andermaals verklaarde de beul: „Ic en hebbe gheen macht in mijn aermen alsoo saen als ic het mes andveerde" (5).

Ra. B., C.C., nr. 113, f° 50-50v°. Ra. B., C.C., nr. 21.638, f° 37, 58, 58v°, 60. Ra. B., C.C., nr. 21.939, f° 499v°-50; nr. 21.941, f° 38v°. VAN DE VIVERE: 5 December 1572. K.B.B., ms. 6336, e 138; ms. 6177, f0 42. DE JONGHE, dl. I, blz. 208. Memorieboek, dl. II, blz. 401.

(1) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 6, f° 73v°, 74, 83-83v°, 93, 436. Cfr. Baron DE ST. GENOIS, Jan de Pottre, *Dagboek*, blz. 281.

(2) VAN BRACHT, dl. II, blz. 540-541.

(3) VAN BRACHT, dl. II, blz. 540.

(4) Ra. B., .C C., nr. 1185, f° 74.

(5) Stadsh.. K., cod. 64, f° II: VAN DE VIVERE 5 December 1572; K. B. B., ms. 6177, f° 42. 60

1573 (1): ...

213. **Josse AELGOET** (Algoet), Calvinist, onthoofd.

Hij was een afvallig Dominicaner monnik van Ieper, die voornamelijk als predikant

werkzaam was in Zuid-Vlaanderen (Langemark, Meenen, Roeselare).

Het onderzoek naar zijn nagelaten goederen werd geleid door Zeghers van der Straten, geholpen door Pierre van der Meersch en Pierre Meerlink.

Franciscus Antonie Aelgoet, bijgenaamd; „de Swarte“, speelde verder een voorname rol in Zuid-Vlaanderen.

Ra. B., Cr., nr. 21.939, 1.° 49, 56, 56v°; nr. 21.940, f° 39v°, 40; nr. 21.941, f° 29; nr. 21.942, f° 24, 25v°.

1573: 17 Maart.

214-216 [183-185]. **Hans (Hanskin) van AUDENAERDE** (Auwenaerde), filius Joris, geboren te Geeraardsbergen, 18 jaar, hoedenmaker, reeds 2 jaar te Gent wonend (2), Beelken (Beelkin, Belynkin, **Belijken) EYGHERE** (Eyghere, Jaghere, de Jaghere, Stayaerts), geboren te Bommel (in Gelderland), filia Jans, 26 jaar, gehuwd in 1569 met Martin van der Straeten (1), reeds 7 jaar te Gent wonend (4), Grietkin (**Grietken, Marguerite), HEINDRICK**, geboren te Hos bij 's Hertogenbosch, 23 jaar, gehuwd met Martin van der Sluus van Zomergem, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt om 14 uur verbrand.

Beelken Eyghere, van Bommel in Gelderland, is m.i. te vereenzelvigen met Grietgen van Sluys, van wie VAN BRACHT zegt dat ze te Tiel in Gelderland geboren is.

Deze oplossing is logischer dan ze te identificeren met Lippinken Roetsaert, die van Bellen is (5): dit vooral, wanneer we het feit in acht nemen dat Grietgen van Sluys, volgens VAN BRACHT, met Hans van Audenaerde tegelijk terechtgesteld werd, hetgeen dus overeenkomt met de gegevens uit het Bouc van de Crime.

(1) In 1573 verschijnen verder nog vier de onderzoeksrechters: Joos de Cleercq, Gille Heindrick, Antheunis Flayel en Pieter van Coppenhole (.4. (Stad) G., Bouc van de Crime. 1573-1574, f° 123, 124, 124v°). Verder nog Bernardt de Duerwaarder, A. (Stad) G., Register van Examinatie, 1573-1574, f° 30.

(2) Alhoewel niet herdoopt, achtte hij de kinderdoop als absoluut nutteloos.

(3) Verbrand op 4 December 1572.

(4) Herdoopt in 1565 door een zekeren „Hendrik“ in een bos buiten Gent.

(5) N. W. van Gent op het kanaal Gent-Brugge.

61

Het geval Lipuintgen Roetsaert: m.i. valt deze laatste gelijk te stellen met Lippijntgen Stayaerts, eveneens uit Bellem.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, e 1372-0574, f° 26-26v°, 27, 50vo, 51, 57. Ra. B, C.C., nr. 14.124, f° 16v°-17. K.B.B ms. 6336, f° 140-140v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 631, 647. Memorieboek, dl. II, blz. 403.

1573: 14. Maart.

217-218. **Lieven en Zegher (Segher) COOLS** (Colins) filii Christiaens, molenaars, geboren. Gentenaars, heulden met de rebellen in Holland, Zeeland en te Oudenaarde, op de Koornmarkt gehangen.

Zegher Cools wijdt zelf uit over de betrekkingen der Oudenaardse bosgeuzen met die der Noordelijke provincies. De ouders der twee gebroeders woonden in de Keizerstraat.

A. (Stad) C, Bouc van de Crime-, a° 1572-1574, f° 6z, 7760-7960. Ra. B., 14.124, f° 1620-17. K.B.B., MS. 6336, f° 141; ma. 6177, f° 42.

1573: 14 Maart.

219. **Oste RATICQUIEL** (Jehan Pleuvier), geboren te Pecq, filius Pieters, beeldstormer, op de Koornmarkt gehangen.

De verklaring voor de twee uiteenlopende namen ligt in de vonnistekst, die aldus aanvangt „omme dat ghy Racticquiel, filius Pieters, gheboren van Pecq, die u oic doen noemen hebt Jehan Pleuvier...”.

Op het schavot beweerde hij nog steeds onschuldig te zijn.

A. (Stad) G., Botte van de Crime, a° 1572-1574, f° 80-80-v°. Ra. B. C.C., nr. 34.895, f° 195v°; nr. 14.124, f° 16v°; K.B.B., MS. 6336, f° 145.

1573: 10 Mei.

220. **Marie (Marijken) SXEYSERS**, filia Joos van Deynze, zuster van Olyverynken (1), Doopsgezinde, in de gevangenis gestorven.

Ze werd in 1568 (of 1569) te Gent herdoopt.

A. (Stad) G., Boer van de Crime, a° 1572-1574, f° 50v°. Ra. B., C.C., nr. 14.124; f° 17 „Andict avo ir traine le corps mort de Marie Skcysers morte en prison e la place de Justice le X° may LXXIII”.

1573: 9 Juni.

221. **Geeraert (of Gheerart) MANAUT**, berouwvol Calvinist, overleden in de gevangenis, nadien begraven in de gewijde aarde.

(1) Verbrand op 19 Augustus 1573.

62

Tot tweemaal toe (3 Juni en 6 Juni) had men hem te vergeefs willen verhoren hij kon inderdaad niet spreken, wegens een gezwel in de mond.

Toch gaf hij de onderzoeksrechten te kennen zijn biecht te willen uitspreken en wanneer hij zich de dood nabij zag, bereidde hij zich voor tot het ontvangen van het Sacrament.

Drie dagen na het rapport van Pieter van de Putte, priester te Akkergem, stierf hij in de kerker, zonder dat zijn bekering hem iets had opgeleverd.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime; £1° 1572-1574, f0 9I-9110°. A. (Stad) G., Keure Resolutien, a° 1571-1574, fo 179v°.

1573: 25 Juni.

222. **Jooris (Joost) de BACKERE** (de Bacquere), geboren te Sleidingen, filius Pieters, garenbewerker, Doopsgezinde (1), lichamelijk ondermijnd door zijn verblijf in de gevangenis, overleed hij er en werd zijn lichaam: „gevoert ter plaatse der justicie buuten der muden”.

Hij was het oudste slachtoffer der vervolging: Joods de Backere; bereikte inderdaad de ouderdom van 80 jaar.

A. (Stad) O., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 89-90v°. A. (Stad) G., Keure Resolutien, a° 1571-1574, f° 180.

1573: 25 Juni.

223. **Maurissus van DALE**, geboren te Bellem, 55 jaar, schepen, Doopsgezinde „buyten de Petersellepoort” verbrand.

A. (Stad) G., Register van Examinatien en Sententien, a° 1573-1574,

f° 54-5510°. VAN HALMSTEDE, blz. 4555: rekent hem tot de zijnen, maar zegt evenwel dat hij van Zomergem afkomstig is. DE JONGHE, dl. I, blz. 212.

Memorieboek, dl. III, blz. 4, VAN DE VIVERE: 25 Juni 1573

1573: 28 Juli

224-227 [187-190]. **Jacob van de WEGHE** (van de Wege) filius Jacobs, geboren te Ronse, broeder van Hans van de Wege (2), na lang opgejaagd geworden te zijn door de inquisiteurs in Zuid-Vlaanderen, woonde hij nu reeds een drietal jaren te Gent; **Fransois (Fransoys) van LEUVENE**, filius Willems, geboren te Gent (3), „smalwerckere“; **Hendric (Hendrick) BAUWENS** (Bauwins), filius Eustaes, geboren te Machelen, „passementweerckere“;

(1) In 1567 te Brugge herdoopt.

(2) Verbrand op 7 November 1570.

(3) In 1569 te Gent herdoopt.

63

Callekin (Catherine) MEERE, filia Pieters, geboren te Wynclé, ongehuwd, Doopsgezinden, te 11 uur op de Vrijdagmarkt verbrand,

Er ontstond een grote sympathie voor deze martelaren onder het volk, zodat de terechtstelling niet zonder incidenten kon verlopen het spreken werd hun door een prop verhinderd. Er werd ook een Willem van de Weghe vermeld op de lijst der aangetekende goederen (1568) te Gent (1).

In ditzelfde jaar werd de moeder van Hans en Jacop van de Weghe ondervraagd nopens het nagelaten bezit van haar zoons: het verhoor bleek negatief (dit onderzoek werd te Ronse doorgevoerd) (2)

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 47-48v°, 49., 49v°, 61v°, 62, 84, 88v°-86, 61-91v°, 103. Ra. B., C.C., nr. 14.124, f° 16, 17-17v°. VAN DE VIVERE . 28 Juli 1573. K.B.B., ms. 6336, f° 146v°; ms. 6177, f° 42. DE JONGHE, dl. I, blz. 214. Memorieboek, dl. II, blz. 5. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 647, 648.

1573: Augustus.

228 [123]. **Martine (Martijnken) DHANINS**, filia Joos, zuster van Jehenne (3), Doopsgezinde, stierf in het Chastelet.

Op de lijst der aangetekende goederen (1568) staat ook een Anthoine Dharens vermeld ,(4).

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 50, 127v°. Ra. B. C.C., nr. 14.124, f° 17v°.

1573: 19 Augustus.

229-231 [191-192]. Martinken (Martyntgen, **Martingen**), **MEERE**, filia Pieters, geboren te Wynele, ongehuwd; Olyverynken (**Olyveryntgen**) **SKEYSERS**, filia Joos van Deinze, geboren te Deinze, zuster van Marijken (5) en **Jannekin (Jehenne) DHANINS**, filia Jans van Sleidingen, zuster van Martine (6) en vrouw van Lievin van Booxtale, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt verbrand.

Het spreken werd hun door een prop onmogelijk gemaakt.

(1) Ra. B., C. C., nr. 1185, f° 19.

(2) Ra. B., C. C., nr. 1188, onderzoek op 15 Maart 1567 (= 1568 n. st).

(3) Verbrand op 19 Augustus van hetzelfde jaar.

(4) Ra. B., C. C., er. 1185, f° 91.

(5) In de gevangenis gestorven de 10 Mei 1573.

(6) In de gevangenis gestorven in de loop van Augustus van hetzelfde jaar..

64

De soldaten van Wychuis veroorzaakten bijna een oproer, wanneer ze het volk de markt wilden doen ontruimen.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, e 48v°, 50v°, 51, 108. Ra. B., C.C., nr. 14.124, f° 16, 17v°. VAN DE VIVERE: 19 Augustus 1573 K.B.B., ms. 6336, f° 147v°; nr. 6177, f° 42v°. Stadsb. K., cod. 64, f° 11v°. na JONGHE, dl. I, blz. 214. Memorieboek, dl. III, blz. 6.

1573: 3 December.

232 [194-195]. **Susanne** (Susanneken) én **Cathalina**(Catherine, Callekin) **CLAUS** (Claes, Cleyns), filiae Lievens, gelusters (1, Doopsgezinden, op de Vrijdagmarkt „met ballen in de mond gebonden " verbrand.

Ze werden te Gent herdoopt door Pauwels van Meenen in het voorjaar van 1572.

Hun vader Lieven had op 27 September 1549 eveneens de marteldood ondergaan om dezelfde geloofsovertuiging.

A. (Stad) G., Bouc van den Crime, a° 1572-1574, f° 50v°-50. 127-127v°. Ra. B., C.C., nr. 14.124, f° 18. VAN DE VIVERE: 3 December 1573. K.B.B., ms. 6336, f° 151. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 674. DE JONGHE, dl. I, blz. 216. Memorieboek, dl. III, blz. 8.

1574: 12 Juni. (2)

234 [196] **Joos STEYAERTS**, filius Arents, geboren te Zomergem. Wegens heresie gehangen.

Op 20 November 1568 werden als voortvluchtige Calvinisten uit Gent verbannen verklaard: Guillaume en Martin Steyaert (3).

A. (Stad) G., Register van Examinatie, a° 1573-1574, f° 148.

1574: ...

235. **Jan VALCK**, in de gevangenis als ketter gestorven.

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 177 v°: „Nopens het dood lichaam van de zelve naar plaatse patibulaire (te voeren) omdat hij gestorven was zonder de heilige sacramenten te willen ontvangen".

1576: 14 Juli.

236-237 [198-199], **Meester Raphaël van de VELDE**, van Gent,

(1) De eerste 25, de tweede 24 jaar oud.

(2) In 1574 verschijnt nog wegens ketterij vóór de onderzoeksrechters:

Jan de Baerdemakere (A. (Stad) Cl., Bouc van de Crime, a" 1574-1578, f° 6v°).

(3) Ra. B., Etat et Audience, Reg. 530, f° 283-284; C. C., nr. 18.884 , f° 227-228.

65

'„uuyt de abeelstraete", metselaar, en **Jeronimus (Jeroom SCHEPENS**, scheepmaker, Doopsgezinden, op het Veerleplein verbrand.

Het verslag over hun nagelaten goederen werd uitgebracht door Daniel de Keysere volgens dit rapport bleek Raphael van de Velde onbemiddeld (1), maar de verkoop van het bezit van Jeroom Schepens bracht 68 L. 13,s. 6 d. op (2).

Reeds in 1563 werden er van de Velde's (3) het slachtoffer der vervolging, toen Sebastiaen van de Velde tot de gale straf veroordeeld werd en zijn goederen verbeurd verklaard zag (4). Zijn vrouw werd eveneens aangehouden te Brugge (5).

In 1562 wordt te Antwerpen Karel van de Velde, uit Gent afkomstig, tot de brandstapel verwezen.

Zijn vrouw Proentgen en zijn schoonzuster Klaesken worden in het geheim in een ton verdronken (6).

Op 6 October 1573 beklimt Janneken van de Velde eveneens te Antwerpen de brandstapel (7).

Ra. 8., C.C., nr. 20.942, f° 26v°. Ra. B., C.C., nr. 113, f° 56 geeft 13 Juli als dag der terechtstelling op. VAN BRACHT, dl. II, blz. 714-715; 715-726 bevat de brieven van Raphael van de Velde. VAN DE VIVERE: 14 Juli 1576- DE JONGHE, dl. I, blz. 245.

1576: 14 Juli.

238 [197]. **Lievin de BLOCQ**, van Hundelgem, wegens heresie op het Veerleplein onthoofd.

Hij wordt nl. in één adem vermeld met de vorige twee (8) en vóór de 3 vrouwen (3 volgende nummers), van wie gezegd wordt: „plichtig ook zynde van ketterij”.

Ra. B., C.C., nr. 21.944, f° 3v°, 46v°, 47v°, 48v°, 49. Ra. B., C9., nr. 113, f° 56: het register in kwestie. (Cfr. stadsrekening) geeft voor 14 Juli 1576 de namen van 3 terechtgestelden, waaronder de reeds gekenden Raphael van de Velde

(1) Ra. B., C. C., nr. 21.944, f° 3

(2) Ra. B., C. C., nr. 21.944, f° 46v°, 47, 47v°, 48, 48v°-49.

(3) We mochten er niet in slagen nadere bijzonderheden in te winnen omtrent de verwantschap met Raphael van de Velde.

(4) Ra. B., C. C., nr. 21.929, f° 35; nr. 21.931, f° 27v°; nr. 21.932, f° 48v; nr. 21.933, f° 28.

(5) Ra. B., C. C., nr. 21.929, f° 51..

(6) VAN BRAGHT, dl. II, blz. 298: ze werden nochtans niet vermeld in de lijst van het Antwerps Archievenblad (deel XIV) zodat Antwerpen als plaats der executie niet kan aanvaard worden.

(7) GENARD, Antwerps Archievenblad, dl. XIII, blz. 129, 130, 179.

(8) Waarvan de namen evenmin vermeld worden bij De Jonghe.

66

en Jeronimus Schepen. De derde die vermeld wordt is: Lievin de Blocq, die m.i. te vereenzelvigen valt met de naamloze vermelding van DE JONGHE we steunen dus nogmaals op het samenvallen van de aard en de datum der terechtstelling, en bovendien op het treffend samengaan bij de vermelding der 3 Veroordeelden. VAN DE VIVERE: 14 Juli 1576. Stadst., K., cod. 64, f° nv°. DE JONGHE, dl. I, blz. 245.

1576: 19 Juli.

239-242 [200-202, 94]. **Barbele (Baerbele) PIETERS**, filia Graeten, van Herten (1), bij Weert, 2 maal gehuwd (2); **Lippinkin (Lypintgen) ROETSAERT** (Roetzaerts), filia Jans, geboren te Bellem (3), **Synkin (Sinckin, Jossyne) BORNAIGE** (Borninge of „Kreupel Sijntgen”) geboren te Kortrijk (4), filia Frantuis, weduwe van Maerck de Smet; en **Michiel WILLEMS**, filius Heindricx, van Brussel, „zydekemmere”, Doopsgezinden, de eerste drie onthoofd in het Gravenkasteel, de laatste op de Vrijdagmarkt verbrand.

De officier Jan van de Berghe moest in allerijl gehaald worden, daar hij zich in het land van Dendermonde bevond (5).

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 123v°-124. A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1574-1578, f° 141v°, 151v° 154v°, 167v°. Ra. 8., B., C.C., nr. 34.899, f° 19o. Ra. B., C.C., nr: 14.124, f° 1950. K.B.B., ms. 6336, f° 175; ms. 6177, f° 43 v°.

Stadtb. K., cod. 64, f° 12v°. VAN BRAGHT, dl. II, blz. 643, 647, 648: stelde ze alle vier op het actief van 1573. DE JONGHE, dl. I, blz. 244.

1577 (6): 14 December.

243. **Jan van HAUTE**, extremistisch Calvinist, had, na een priester

(1) Gehucht van 57 inwoners.

(2) Haar eerste man was Dierick Blommaerts, die te Bergen sneuvelde; de tweede, Michiel Willems, hier eveneens als martelaar vermeld. Zij werd door Hans Heuvebreiere herdoopt.

(3). Steunend op hare afkomst, valt Lippinkin Roetzaert te vereenzelvigen met de door van Braght genoemde Lippyntgen Stayaerts, die te Gent geboren werd en kan men haar niet identificeren als Grietgen van Sluys, die van Gelderland afkomstig is. Zie daaromtrent de nota betreffende Beelken de Jaghere (verbrand op 17 Februari 1573). Lyppinkin. Roetsaerts werd op 1565 herdoopt (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 129v°).

(4) Synkin Bornaige werd te Wervik in 156t door Joachym herdoopt en woonde achtereenvolgens op het Merem, de Oudburg en de Nieuwbrug. Zij leefde thuis een zestal kinderen het spinnen en niets anders „dan dat zou de zelve berespte alsse vuile lidekens songhen zonder meer...". (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1572-1574, f° 123v°-124, 129v°).

(5) Ra. B-, C. C., nr. 34.899, f° 162.

(6) In 1577 (12 Juli) verschijnt Dierick Roetart vóór de onderzoeksrechters onder de beschuldiging van heiligschennis, (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1574-1578, f° 209).

67

beledigd te hebben, hem tot twee maal] toe aangevallen, verklarende „dat de stede van Ghendt zouden. worden verraden duer de papen ende muncken”, terechtgesteld.

Ra. B., CE., nr. 113, f° 62v°-63v°.

1582: 27 Januari. (1)

244. **Loys COCLE**, wegens deelneming aan de troebelen op het Veerleplein verbrand

(2). Vroeger reeds verbannen wegens beeldstormerij, had hij zich nadien bij de rebellen aangesloten; bovendien maakte hij zich schuldig aan verschillende gewapende overvallen (3).

Ra. B., C.C., nr. 113, fo 75v°-77.

1582: 26 September.

245. **Chrystiaen de SCHEEMAECKER**, wegens deelneming aan de troebelen op het Veerleplein gehangen.

Reeds vroeger was hij veroordeeld geworden tot genadesmeking wegens Doopsgezinde praktijken. Na deze gebeurtenis had hij zich bij de rebellen aangesloten, die hij weldra verlaten zou voor de regeringstroepen. Verder beschuldigde hij ten onrechte de baljuw van Ieper, Parmentier, van beuling met de Doopsgezinden.

Ra. /3., C.C., DL. 113, f° 77-78v°.

1589: 13 April (4).

246-248 [293-2o5]. **Joos (Josse) de TOLLENAERE**,

(1) In 1581 worden Lieven Toebast en Vincent Roose door de Calvinistische leiders vóór de schepenbank gedaagd wegens de weigering om de eed af te leggen (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1581-1583, fo 11). Ook Pieter van Redichove moet verschijnen (Ibidem, f° 45).

(2). Nadat hem de vuist afgehakt werd.

(3) Had o.a. reeds herhaalde malen met geweld gevangenen uit de gevangenis verlost.

(4) Jan van Hembyze, werd in deze lijst niet opgenomen (executie op 4 Augustus 1384), daar hij slechts ten slachtoffer valt aan zijn politiek en geenszins terechtgesteld wordt op religieuze gronden.

In de periode die 1589 voorafgaat, vermeldt het Bouc van de Crime nog volgende vonnissen, zonder evenwel ooit beroep te doen op de terechtstelling. In 1585 werden volgende verbanningen (50 jaar) uitgesproken: Pieter Haesbaert, Jacques de Cleerc, Jacob de Joncheere, Baudewijn Tynke, Joos Bouckaert, Pieter Tryon, Jan de Backere, Manasses de Bats, Jaques Houtermans en Jaques Everaert (deze laatste wordt definitief uit het land verwezen, wanneer de schepenbank het huidig vonnis niet intrekt). (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1585-4388, fo 7 vo, 8).

68

Michiel BUESSE (Buerse, Buyse), 40 jaar, linnenwever, gehuwd (1) en **Joosyne SWYNTS** (Swints, Wens), 33 jaar, vrouw van Pieter Dierkins (2), Doopsgezinden, gehangen (werden reeds in het geheim binnen het Gravenkasteel geworgd).

A: (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1588-1591, f° 19-20. Stadsrekening, a° 1588-1589, fo 579. A. (Stad) G., Keure Resolutien, a° 1585-1605, f° 172v° 173. Ra. B., C.C., nr. 14.524, f° 6. VAN BRACHT, dl. II, blz. 764; 764-777 bevat de brieven van Joost de Tollenaere.

{In 1587 wordt Jannekin van de Ede, weduwe van Jan Onghena, geseseld f° 30 v°) en Joods du Rieu verbannen (Ib., fo 34).

In 1588 verschijnen verder nog wegens ketterij voor de onderzoeksrechters: Robrecht de Mechlaere, Pieter Dhondt en Pieter de Coster (16., a° 1588-1591, fo 6, 17 vo 18).

Ook in die periode na 1589 werden nog verschillende vonnissen over kettters uitgesproken buiten de executies, die verder in de lijst vermeld worden.

Zo moet in 1589 Joos van der Ghucht publiek om vergiffenis smeken, terwijl Tanneken van de Zande een vijftigjarige verbanning oploopt (A. (Stad) A, Bouc van de Crime, a° 1588-1591, f 18 v°, 20 vo).

In 1590 vermelden de verhoren: Jan de Cnoppere, Mayken van Poele en Gheeraert van de Walle (Ib., 64 v°, 73, 83).

In 1592 verschijnen Jacquemyne Everaert, weduwe van Michiel Danneels en Cathelyne van Hulle, weduwe van Jacques Martins, vóór de onderzoeksrechters: de eerste moet publiek boete doen, terwijl de tweede verbannen wordt (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1591-1594) f° 40, 49 v°, 56v°, 73).

In 1594 krijgt Jannekin de Meyere haar beurt om in het openbaar vergiffenis af te smeken (A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a° 1593-1599, fo 4 vo, 5, 127).

In 1595, ten slotte, moeten Arent Bunsterman, Susanna Roteurt, Antheunis de Bave en Jacquelyne le Roy vóór de rechters verschijnen, terwijl Lucretia Roteurt, Gherardine Rockelfing, Nicolaus Opaluus en Danneel van Overntaele verbannen worden (Ib., f° 72, 73. 80).}

1592: 15 September.

249 [206]. **Bartholomeus** (Remeeus.) **PANTYN** (Pantin, Panten), geboren te Roeselare, filius Pieters, 48 jaar (3), Doopsgezinde, binnen het Gravenkasteel gehangen.

(1) Michiel. Buerse werd in 1578 of 1579 te Meenen herdoopt.

(2) Joosyne Stvynts was pas 3 maanden te voren buiten Gent herdoopt, nadat ze reeds 6 á 7 jaar de gemeente bezocht had (tot op voormeld tijdstip werd zij niet waardig bevonden de bejaarddoopte te ontvangen).

(3) Bartholomeus Punten werd in 1572 herdoopt en was vader van 6 kinderen. Hij vervulde de rol van leider der Mennonietische gemeente te Gent in het laatste kwart der XVIe eeuw (was tevens ook diaken).

69

A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a^o 1591-1594, f° 52-60, 72v^o-73. Stadsrekening, a^o 1592-1593, f° 378. Ra. B.,C.C., nr. 12.124, a^o 1591-1594, f° 11v^o. VAN BRACHT, dl. II, blz. 779, 780-786: bevat de brieven van Bartholomeus Panten.

1592: 15 September.

250 [207]. **Michiel de CLEERCQ** (de Cleerc of de Weduwaer, Bollemoes), geboren te Sint-Antelinks (arrondissement Aalst), filius Jans, 40 jaar, Doopsgezinde, op het Gravenkasteel gehangen (1).

H. Q. JANSSEN beweert dat Michiel in 1566 onder de vurigste Calvinisten te rekenen valt te Eekloo: dit is echter absoluut geen volstreckte zekerheid (2). Op dat ogenblik is Michiel nauwelijks 14 jaar oud, dus een relatief jeugdige ouderdom om reeds zo fel opgemerkt te worden.

De gelijkstelling wordt nog door een ander document bemoeilijkt: de pastoor van Eecloo, Mathias Pasia, vermeldt als deelnemers aan de beeldstormerij aldaar o.a. ook een „Michiel de Cleerck, ung machon, surnommé bollemoes" (3).

Tijdens zijn verhoor in 1592 verklaart Michiel nochtans wever te zijn, zonder een nader ambacht te vermelden. Merkwaardig ook dat men zijn bijnaam niet meer vermeldt, hetgeen toch deel uitmaakt van de identificering der verhoorde gevangenen.

Wel is het mogelijk dat Michiel in zijn jeugd tijdelijk metselaar geweest is, dat zijn bijnaam door de een of andere omstandigheid niet aangetekend werd, toch achten we JANSSENS' beweringen minder waarschijnlijk.

Wat de datum van overlijden betreft, kunnen we evenmin accoord gaan met H. Q. JANSSEN, die — steunend op een lijst der Avondmaalbediening te Sluis — 10 November 1582 opgeeft. Op dat ogenblik bevindt Michiel zich reeds geruimen tijd te Gent en heeft hij zich reeds afgescheurd van de Calvinistische gemeente te Sluis. Michiel verklaart op 1 Juli 1592 inderdaad dat hij „alhier binnen deser stede ten tyt van XI jaeren continuelick in diverssche huysen ende straten ghewoont..." heeft (4).

(1) Kalken N., met deze beiden gevangengenomen, werd nadien vrijgelaten, na het afzweren van haar Doopsgezinde geloofsovertuiging (VAN BRAGHT, dl. II, blz. 779).

(2) H. Q. JANSSEN, Kerkhervorming in Vlaanderen, dl. I, blz. 377.

(3) Ra. B., Raad van Beroerte, nr. 76, f° 69-696°, 71v^o, 73v^o.

(4) A. (Stad) G., Bouc van de Crime, a^o 1591-1594, f° 56-56v^o.

70

Hoogstwaarschijnlijk zal hij buiten de gezichtseinder gevallen zijn van de gemeente te Sluis en heeft een der kerkeradsleden zijn naam doorgehaald volgens inlichtingen, waarvan ons de bronnen een totaal raadsel bleven. Merkwaardig is het alleszins dat zijn verblijf te Sluis op 22 December 1580 voor de laatste maal aan te stippen valt.

H. Q. JANSSEN erkent zelf het volgende: „Later vernemen wij niets meer van hem, zodat het schijnt, dat hij zich stil heeft gehouden" (1). Volgens onze hypothese, treedt hij juist dan zijn bedrijvigste periode te gemoet. Gans zijn persoon zou een oppervlakkig zoeker meermalen misleiden: zegt hij immers zelf niet dat hij het Calvinisme verliet om een principieel conflict? De leerstellingen van Calvijn - beweert hij - voldoen hem niet langer, slechts de leer van Menno kan zijn ziel redding brengen: de oorzaak van die kentering waait echter uit een heel andere richting.

Hij koesterde inderdaad de ambitie predikant te worden: veelvoudige pogingen ten spijt, verklaart men hem ongeschikt voor de kerkdienst (2). Herhaalde malen dringt hij aan, maar steeds blijven de synodale vergaderingen bij hun eerste beslissing.

Ten slotte - in 1588 - gaat hij over tot de Doopsgezinde dogmatiek, waar het arbeidsveld veel ruimer is en de leidende figuren eerder zeldzaam blijken. Michiel de Cleercq werd inderdaad een krachtige steun voor de Doopsgezinde gemeente te Gent, in de moeilijke ure met een rotsvaste wilskracht iedere foltering trotserend, zonder dat hem ook maar de minste bekentenis over de lippen kwam.

A. (Stad) O., Bouc van de Crime, a° 1591-1594, f° 52-60, 72v°-73. A. (Stad) G., Rekeningen, a° 1562-1593, f° 378. Ra. B., C.C., nr. 12.124, a° 1591-1594, f° 11v°. VAN BRACHT, dl. II, blz. 779, 780-786: bevat de brieven van Bartholomeus Panten.

(1) H. Q. JANSSEN, Kerkhervorming in Vlaanderen, dl. I, blz. 379.

(2) H. Q. JANSSEN-, Kerkhervorming in Vlaanderen, dl. I, blz. 377-379.

Ziehier de teksten van de beslissing der classis van Brugge op 4 November 1579:

1° dl. II, blz. 221. Item int versoen van Michiel de Clerc is voor goet bevonden dat hy na het examen ende ondersoeking van sijn wetenschap nog eens proponeren sal en daar naar rijpelijk na alle behooren te hesluyten of hy tot dienst nut ende bequaam sy ofte niet;

2° dl. II, blz. 223. Daniël de Costere ende Michiel de Clerc gehoort sijnde is van de broederen absolutelijc aangeseyt, dat sy gantschelijc niet bequaam maar alleen ongeschikt sijn tot de ampt der kerkendienst; ende is derhalven hen beyde gehouden, ja ook gebeden stil te sijn ende hen gantschelijc aan de dienst der kerken te onthouden.

71

1592 15 September.

251. [208] **Don Jan BINST**, wegens heiligschennis gehangen. CANNAERT, blz. 438-442.

1595 (?) 1 Februari.

252. **Anne DHANENS**, wegens ketterse gedachten gevat, stierf in de gevangenis.

A. (Stad) .G., Bouc van de Crime, a° 1593-1595, f° 36v°: „Ende op al ghgledt consenteren tzelve lichaem erghens op de onghewyde aerde bedectelyck begraven te worden”.

72

INDEX DER PERSOONSNAMEN

A

ACKERE Calkin van, 25.
 ACKERE, Willem van: zie: Camp W. de
 AELDRECHTS, Pieter, 43.
 AELGOET, Franciscus Antonio, 61.
 AELGOET, Josse, 61.
 AKEN, GILLIS van, 13, 15, 16, 17, 18.
 ALAERT, Lieven, 28.
 ALAERT, Luys (Laurens), 28.
 ALARTS, Loys: zie: ALAERT, L.
 ALBRECHT, Pieter: zie: AELBRECHT, P.
 ALGOET, Josse: zie: AELGOET, J.
 ALLAERT, Loys: zie: ALAERT, L.
 ALLAERTS, Loys: zie: ALAERT, L.
 ALVA, hertog van, XI, XIV, 8, 45 49, 53.
 AMEYE, Josyne, 25.
 ANDRIES, Cornelis, 544
 ANDRIES, Joan, 40.
 ANDRIES, Philips, 40.
 ANDRIES, Pieter: zie: ANDRIESZ, P.
 ANDRIESz, Pieter (Pierre), 40.
 ANDRTEU, Pierre: zie: ANDRIESZ, P.
 ASSCHE, Jehan van, 45.
 AUDENAERDE, Hans (Hanskin) van, 61.
 AUDENAERDE, Joris van, 61.
 AUDENAERDEN, de koning van: zie:
 OUDENAARDE, W. van.
 AUDENAERDE, Hans: zie: AUDENAERDE H. van.

B

BACKERE, Jacob de, 30.
 BACKERE, Jan de, 68.
 BACKERE, Jooris (Joost) de, 63.
 BACRERE, Joos de, XVI, I.
 BACKERE, Pieter de, 22, 63.
 BACQUERE, Joods de: zie: BACRE de.
 BAENST, Lieven de, 50.
 BAERDEMAEKER, Jan de, 65.
 BAERTS, Jacob, 27.
 BAERTS, Martha (Marta), 27.
 BAETE, Bartholomeus, 32.
 BAETE, Paul: zie: BATE, P.
 BAETE, Simoen, 28.

BAETS, Grietgen, 56.
 BAETS, Joos, 44.
 BALLN, ABSOLON, 22.
 BAMPOELE, Nicolas (Clayes) van, 11.
 BANCK, Josse Van den, 60.
 BARBELE, 13, 14.
 BATE, Joos zie: BAETS, J.
 BATE, Martin, 32.
 BATE, Paul (Paulus), 32, 33.
 BATE, Pieter, 32.
 BATE, Simon, 32.
 BATERE, Paul: zie: BATE, Paul.
 BATS, Manasses de, 68.
 BAUT, Joos, 58.
 BAUWENS, Eustaes, 63.
 BAUWENS, Hendric (Hendrick), 63.
 BAUWENS, Lievin, 41.
 BAUWINS, Hendric: zie: BAUWENS, J.
 BASTE, Antheunis de, 69.
 BECQUE, Christoffel de la, 12.
 BECQUE, Gillis Vallder, 12.
 BECQUE, Mattheus (Mattheety, Matheeux) de la, 11, 12, 13.
 BECQUE, Mattheus de le: zie: BECQUE, M. de la.
 BECQUE, Matheus vander: zie: BECQUE, M. de la.
 BEERGHEN, Lievine van: zie: GHYSELINS, L.

73

BEHAGHE, Antheunis (Antonyn), 30.
 BEHAGHE, Jan, 30.
 BELENS, Cateline, 20.
 BEEL, Adriaen vander, 26.
 BEKE, Jan van de, 23.
 BERGHS, Andries van den, 4.
 BERGHE, Antoine van den, 13.
 BERGRE, Bertse van den, 13.
 BERGILE, Jan van den, 67.
 BERGHE, Jehan van den, 13.
 BERGHE, Margriete van den, 13.
 BERGHE, Pierre van den, 13.
 BERNAERTS, Joos, 59.
 BERNAERTS, Leo, 35, 39, 46.
 BERNAERT(s), Mattheus (Matheus), 59
 BIEST, Pieter van der, 46.
 BINST, Jan, XIII, 72.
 BLANCKAERT, Jacques, 36.
 BLANCO, Josse vander zie: BANCK, J. van den.
 BLARYS, Jan, 32.
 BLOCQ, Lievin de, 66, 67.
 BLOMMAERTS, Dierick, 67.
 BLOMMEN, Willem vander, 3.

Bloots, Jan de, 56.
 BLOUCQ, Rogier Ie, 13.
 Bock, Jan de: zie: BUCQ, Jan de.
 Boesse, Arnout: zie: BOUSSE, A.
 BOESSENS, Arnout: zie: BOUSSE, A.
 BOESSIUS, Arnout: zie: BOUSSE, A.
 BoLLEMOES; zie: CLEERCQ, M. de.
 BOOXTALE, Lievin van, 64.
 BORLUUT, Gillis, XII.
 BORNALGE, Francois, 67.
 BORNALGE, Naentkin (Naenkin, Adrienne), 13.
 BORNALGE, Synkin (Sinckin, Jossyne), 67.
 BORNINGE, Synkin: zie BORNALGE, S.
 Bostyn, Coppin (Jacques), z8.
 BOSTYN, Gheeraert, 28.
 BOUCKAERT, Joos, 68.
 BOUSSE, Arnout (Artus, Arent), XI, 38, 53, 58.
 BOUWENS, Leenard, 59.
 BRAKELE, Lysbette van, 20.
 BRAUWERE, Gillis de, 16.
 BRAUWERE, Willem de: zie: BROUWERE,
 BRAVE, Adriaan, 29.
 BROUWERS, Willem de, 16.
 BRUGGE, Gillis van, 26.
 BRULY, Pierre, 5.
 BUCQ, Fredericq de, 10.
 BUCK, Jan de: zie: BUCQ, Jan de.
 BUCQ, Henri de, 10.
 BUCQ, Jan de, 16, 11.
 BUCQ, Josse, II. ,
 BUCQ, Loys, II.
 BUEFKIN, Hanskin, 14.
 BUERSE, Michiel: zie: BUESSE,
 BUESSE, Michiel, XIII, XVII, 69-70.
 BUNSTERMAN, Arent, 69.
 BURCHT, Jan (Johan) van der, 47, 49.
 Bussum; Pieter van den, 55.
 BURSE, Michiel: zie: BUESSE, M.
 BUYZE, Christoffel, 56.
 BYLANDE, Gheert van, 55.

C

CAECKSEN, Hans, 32. CALVIJN, XIV, 71.
 CAMP, Willem (Guillaume) de, is, 16.
 CAMPENE, Cornelis van, VIII.
 CAMPENE, Philip van, VIII.
 CAMPO, del, 41.
 CAPPOEN, Pieter, 46.
 CARBON, Witflaert, 46.
 CATHARINA, 14.

CATHELYNE, Hoste van de: zie: KATHELYNE, Hoste vander.
 CAUWELIER, Joos, 22.
 CELLIER, Jacob de, 3.
 CHAMPS, Willem des: zie: CAMP; W. de.
 CHRISTIAENS, 14.
 CHRISTOFFELS, 36.
 CLAES, Cathalina: zie: CLAUS, C.
 CLAES, Lievin: zie: CLAUS, L.
 CLAES, Lynken (Lyncken), 27.
 CLAES, Susanne: zie: CLAUS,
 CLAEYS, Hans, 37.
 CLAUS, Lynken: zie: CLAES,
 L. CLALSONE, Cornelis (Cornille), 18.
 CLALSSONE, Lucas, 18.
 CLAUS, Cathallna (Catherine, Calle
 CLAUS, Lievin, 12, 13, 65.
 CLAus, Susanne (Susanneken), 65.
 CLAUS, Lynken: zie: CLAES, L.
 CLEERK Jacques de, 68.
 CLEERK Michiel de; zie: CLEERCQ, M. de.
 CLEERCK, Pieter de, 24
 CLEERCQ, Jan, 70
 CLEERCQ, Joos de, 61.
 CLEERCQ, Michiel de, XIII, XVII, 70; 71.
 CLEERCQ, Pieter de: zie: CLEERCK, P. de.
 CLEYNS, Cathalina: zie: CLAus, C.
 CLEYNS, Susanna: zie: , CLAUS, S.
 CNOPPERE, Jan de, 69.
 COCKEREELMONT, Pieter de, 56.
 COCKUUT, Joosse, 12, 13.
 COELE, Loys, XII, 68.
 COERTE, Pieter (Peter), 25.
 COLIUS, Lieven: zie: Cools, L.
 Cools, Zegher: zie: CooLs, Z.
 CONAL, Pierre, 49.
 CONINCK, Michiel, 32.
 Coninck Jehan de, 49.
 COOLINS, Ghyselbrecht: zie: Couls,G.
 COOMAN, Collineken, 34
 COOMAN, Ghislain, 33.
 COOMAN, Gooris (Gods), 13, 33,
 COUMAN, Jan, 14, 33.
 Cools, Christiaen, 62.
 COOLS, Ghyselbrecht, 33.
 Cools, Jan, 33.
 COOLS, Lieven, 62.
 Cools, Zegher (Segher), 62.
 COOREN, Gilles (Gillis), 41.
 COORENS, Gillis: zie: COOREN, G.
 COORN, Gillis: zie: COOREN, G.

Coorne, Gillis zie: COOREN, G.
 COPPENHOLLE, Pieter van, 62.
 COREN, Gillis: zie: COOREN, G.
 CORTEWILLE, Franchois, 35, 49.
 COSTER, Pieter de, 69.
 COSTERE, Daniël de, 71.
 COURTE, Pieter: zie: COERTE, P.
 COURTEWILLE, Franchois: zie: CORTEWILLE, Franchois.
 CREKEL, Gabriël, 34.
 CREKEL, Catheline de, 34.
 CREKEL, Daniël de, 34, 35, 36.
 CREKEL, Jehan de, 35.
 CREKEL, Victor de, 34, 35
 CRISPIN, Jacop, 42.
 CRUELS, Jan, 29.
 Creume, Srijnken (Joosynken) 28, 29.
 CRYSPYN, Jacop: zie: CRISPIN, J.
 CURICK, Jacob, 16.
 CURRICK, Jacob; zie: Curick, J.
 CURICK, Jacob, zie Curick, J.
 DAELE Guillaume (Curick J,

D.

DAELE, Quijame, Willem) van den, 29
 DAELE, Maurissus (Maurys) van den, 29, 63.
 DALE, Guillaume van: zie: DAELE, Guillaume van den.
 DALE, Maurissus van: zie: DAELE, M. Van den.
 DALE, Uitten, 33.
 DAMMAN, Gillis, 4.
 DANNEELS, Michiel, 69.
 DEBBAULT, Jan, 48.
 DECHERF, Catherine, 10.
 DELMERE, Jan; 27.
 DELMERE, Tanneken, 27.
 DENDERE, Jan van den, sz.
 DENDERE, Jan de zie: DENDERE, Jan van den.
 DERKINDEREN, Antoine, 44.
 DESKIENS, Baudwyn, 47.
 DEWULFJAGHERE, Jan, 42.
 DEYNZE, Joos van, 62.
 DHANENS, Anne, 73.
 Duitecus, Anthoine, 64.
 DHANINS, Jehenne (Jannekin), 64.
 DHANINS, Martin (Martijnkin), 64.
 DHAUWE, Jan, 24.
 DHAUWE, TOOS, 7.
 DHERDE, Lieven, 5, 7.
 DHONDT, Pieter, 69.
 DIERICINS, Pieter, 69.
 DOOPER, Gillis de: zie: AKEN, G. van.

DRIES, Jan, 23.
 DUERHOVEN, Barbelkin, 57.
 DUERWAARDER, Bernardt, 6.,
 Duyk, Willem de, 31.
 75

E.

EDINGHE, Omaert van, 32.
 Eekoo, Hendrick van, 58, 59,
 EDE, Janneken (Jannekin) van den, 47, 69
 EENHOORNE, Betgen, 27.
 EENHOORNE, David, 27.
 EENOORNE, Jan van, 27.
 EENHOORNE, Tanneken, 27.
 EGMONT, XI.
 ELOI, (Eligius), 53.
 ENTENTE Rodolphus, 52,
 ECQUENAM; Augustyn, 58.
 ETETE, Baudinken van: zie: HET, B.
 EVERAELET, Jaquemyne, 69.
 EVERAERT, Jaques, 69.
 EMMERE, Beelken: zie:
 EYGHERE, B., Beelken (Beelkin, Belynkin, Belijken), 59, 61; 62.
 EXCHERE, Jan, 61.

F.

FABER, Lievin: zie: SMEDT, L. de.
 FARNESE, Alexander, XII, XIV, XVII, 20, 16, 40.
 FIERS, Jooris, 55.
 FLAYEL, Antheunis, 61.
 FLorus, Maeykin: zie: FLOURS, M. Foints, Baudin(e), 25.
 Flours, Maeykin (Maykin), 25.

G

GAUDERIE, Hanskin, 13-14.
 GEERAERTS, Pieter, 30.
 GELDER, Adriaen van, 29.
 GELDER, Sijntgen van, 29.
 GENDTBRUGGHE, Jan (Jehan) van, 2.
 GHUCHT, Joost van der, 69.
 GHYSELBRECHTS, Clays, 27.
 GIMSELINS, Lievine (Lievynne, Levine),
 GHUSSEME, Jooris de: zie: GUESSEME, J. de,
 GISTORIUS, 9.
 GODTBETERT, Tanneken, 26.
 GOETHALS, Barbelken, 57.
 GOETHALS, Joost, 56.
 GORSSEME, Gillis de: zie: GUSSEME, G. de.
 GRAVE, Jehan de, 51.
 GRAVE, Lievens (Lievyn) de, 51

GRAVE, Maillard de, 51
 GRAVE, Remy de, 51.
 GREMBERGHE, Sanders van, z6,
 GRESSY, Tanneken, 26,
 GRIMDERGHE, Sanders van: zie: GREMBERGES, S. van.
 GUESSEME, Jooris de, 35.
 GURSEME, Joods de: zie: GUESSEME, J. de.
 GURSSEME, Gillis de: zie: GUSSEME, G. de.
 GURSSEME, Jooris de: zie: GUESSEME, J, de.
 GUSSEME, Gillis de, 17.
 GUSSEME, Jooris de; zie: GUESSEME, J. de.
 GUSSEME, Lievin de, 17.

H

HAESBAERT, Pieter, 68.
 HACHENS, Jacob, 32.
 HAKE, Hans van, 46.
 HANNAERTS,- Jnozyile, 13.
 HANS, 46.
 HASAERT, Symon de, 56.
 HAUTE, Avezoete: zie: HOUTTE, A. van den.
 HAUTE, Jan van, XIV, 67.
 Hauweghem, Gillis van, 35.
 HEBRECHT, Martin, .4.
 HECKE, Arnould van, 38.
 HEERCCKE, Lynken van, 27.
 HEINDRICK, Gille, 61. Grietkin (Grietken, Marguerite), 61.
 HELLEGOETE, Antheunis (Anthonis) van, 25.
 HENDRIK, 61.
 HEMBYZE, Jan van, XII, 68.
 HENDE, Pieter van den, 15, 16.
 HET,. Baudinken (Baudynekin, Baudewijnkin, Brandintghen), 59.
 HETED, Baudinken: zie: HET B.
 HEUVERBEIERE, Hans, 67.
 HEYE, Jan van der, 16,
 HEYEN, Hermannus van der, 9.
 HILMAN, Thomas, 23.
 Houcke, Franchois van, 34, 36.
 HOUCKE, Jacques van, 34, 36.
 Houcke, Michiel van,
 Houte, Avezoete: zie: Houtet A. van den.
 HOUTERMANS, Jaques, 68.
 HOUTKIN, Cornille, 37, 38.
 Houte, Avezoete (Averzoete, Zoetkin, Soetgen) van den, 26.
 Houte, Gillis van den, 26.
 HUBERT, Sanders (Alexander), XVI, 3
 HUERBLOK: zie: HUERBLOCQ, M.
 HUERBLOCQ, Marten (Martin), XIV, 5, 6, 7, 10, 12.
 HUERELOC, Marten: zie: HUERBLOCQ, M.
 HUERELOCQ, Gilles, 10.

HUERELOCQ, Jacques «le jeune», 10.
 HEURELOCQ, Loys, 10
 HUERIBLOCK, Pierre, 8.
 HUERIBLOCK, Franchois, 7, 8.
 HUERIBLOCQ, Jacques, 7.
 HUERIBLOCQ, Marten: zie: HUERELOCQ, M.
 HULLE, Cathelyne van, 57, 69,
 HULLE, Gabriël van, 57.
 HULLE, Janneken van, 56, 57.
 HULLE, Philips van, 24.
 HULSE, Paul van, 46.
 HUSSELE, Jaecxken van, 55, 56.
 HUMBERT, Sanders: zie HUBERT, S.
 HIMBRECHTS, SANDERS: zie: HUBERT,

I

IN de BESSEM: zie: ZUTTERE, A. de.
 INGHELBYL, Joos, 55.

J

JACOB, 23.
 JAEGHERE, Arnoud (Arendt, Arent), 2.
 JACHERE, Arnoud de: zie JAeghere, A.
 JECGHERE, Beelken: zie: JAGHERE, B.
 JACHERE, Beelken de: zie: EXCHERE, B.
 JACHERE, Lievin de, 2.
 JOACHIM, 67.
 JOHANNES, Broeder, 9.
 JUNCBLOET, 52.
 JONCHERE, Aldegonde de, 29. J
 JONCHEERE, Gheerolf, 27, 29.
 JONCHEERE, Jacob de, 68.
 JONCHEERE, Jannekin de, 29.
 JONCHERE, Pieter de, 27.
 JONCHEERE, Vynkin (VIintgen) de, 29.
 JONGHE, Jan (Jehan) de, 48..
 JONKHEER, Jannekin de: JONCHERE, J. de.
 JONKHEER, ALdegonde de: zie: JONCKHERE, A. de.
 JONCHEER, Vynkin de: zie: JONCHERE, V. de.
 JOOSKINT, 19,

K

KATELINEN, Martin van den, 22.
 KATHELYNE, Hoste (Oste, Jooris) van der, 21, 22.
 KEESKOOPER, Hans, 14.
 KEITELS, Leentgen, 30.
 KETELS, Pieryntgen, 30.
 KEYSERE, Daniël de, 66.
 KIEKENS, Margriete, 14.
 KINDEKENS, Adriaan, -28.

KINDEKENS, Janneken (Jannekin), zg.
 KINDEREN, Antoine der, 44.
 KLAESKEN, schoonzuster van Karel. van de Velde, 66.
 KORTRIJK, Jaeckin van, 24
 KREUPEL Sijntgen zie BORNAIGE, S.

L

LAMBERTZ, Dierick: zie: LAMBRECHTS, D.
 LAMBRECHTS, Dierick (Dirk, Dieric), 29.
 LAUTE, Jan, 50.
 LEERSE, Jacques, 14.
 LEIEN, David van der zie LEYEN, D van der.
 77

LEMBRECHT, Dierick: zie LAMBRECHTS, D.
 LEUVENE, Willem van, 18, 20, 63.
 LEUVENE, Fransois (Fransoys) van, 63.
 LEUVENE, Antheunis van, 34,
 LEYEN, van der (vader van Tanneken, Lauwers, David en Francois),
 LEYEN, David van der, 20, 24.
 LEYEN, Franchois van der, 21, 24.
 LEVEN, Jan van der, 21.
 LEYEN, Laureys van der, 21.
 LEYEN, Lievin van der, 20.
 LEYEN, Tanneken van der, 21.
 LINKEN, Matheus van: zie: BERNAERTS, M.
 LOBER, Jehan, 13, 14.
 LODEWYCK, Kathelyne, 26.
 LOKERHAUTE, Katelyne: zie: LOKERHOUTE, K.
 LOKERHOUTE, Gillis, 28.
 LOKERHOUTE, Katelyne (Calle), 28.
 Loo, Jan van, 2.
 Loo, Roelandt van, 23.
 LOOREHOUTE, Katelyne, zie LOKERHOUTE, K.
 Lowijs, Jacob, 57.
 LUTHER, XIII.

M

MAELBOUTS, Martynckin: zie Malebosch, M. van.
 MAELBOUTS, Pyrinken: zie MALEBOSCH, P. van.
 MAELE, Pieter (Piere),
 MAELE, Willem van, 28.
 MAELSCHAP, Hendrick, 43.
 MAERTENS, Triestram: zie: Martens,
 MAESCHALK, Cornelis de, 34.
 MAESCHAP, Hendrick: zie: MAELSCHAP, H.
 MALDEGEM, Berlijn van: zie: MARTINS B.
 MALDEGEM, Joos, z8.
 MALDEG(H)EM, Pieter van, 8
 MALE, Martynckin van, zie MALEBOSCH, M. van.

MALE, Pieter van, 28.
 MALE, Pyrinken van: zie: MALEBOSCH, P. van.
 MALEBOSCH, Martynekin (Marijtgen) van, 30, 31.
 MALEHOSCIL Pyrinken (Pierijntgen) van, 30, 31.
 MALEBOSCH, Zegher van, 30.
 MANAUT, Geeraert (Gheerart), 62.
 MANDEKEN zie: MANEGHEM, G. van.
 MARES, Maeyken, 25.
 MARGRETA (van Parma), 54.
 MARINS, Janne, 24.
 MARIS, Maljken, (Maykin), 4.
 MARTENS, Jehan ,le viel', 38.
 MARTENS, N.-: zie: MARTENS, T.
 MARTENS, Triestram, 37, 38, 53.
 MARTINS, Betkin (Betgen), 29.
 MARTINS, Jacques, 47, 69.
 MARTINS, Jehan, 38.
 MARTINS, Pierre, 38.
 MARTINS, Triestram: zie: MARTENS, T.
 Massois, Jacques, 27.
 MATHEUS, Martynckin Zie: MALEBOSCH, M. van.
 MATHEUS, Pyrinken: zie: MALEBOSCH, P. van.
 MECHELAERE, Robert de, 69.
 MEENEN, Pauwels van, 30, 59, 65.
 MEERE, Callekin (Catherine), 43, 50, 64
 MERE, Martinken (Martyntgen, Martingen), 64.
 MEERE, Pieter, 64.
 MEREGHEM, Jan, 36.
 MERESONE, Betkin, 58.
 MEERLINCK, Pierre, 61.
 MEERSCH, Joris van, 57.
 MEERSCH, Pierre van der, 61.
 MEERSCHAERT, Pauwels, 52.
 MELANDE, Franschois de, 13.
 MERSSENIER, Joost, 56.
 MEULEN, Tanneken van der, 55, 56.
 MEVERE, Gillis de, 34, 43
 MEYER; Jan de, 28.
 MEYERS, Jannekin de, 69.
 MEYERE, Lynken de: zie: SMEYERS, I.
 MEYERE, Philips de; 43.
 MEULEN, Laurens, 31.
 MEULEN, Pieter van der, 31.
 MOENKENS, Antone: zie: MOEYKES, A.
 MOENKENS, Ghyselbrecht, 45.
 MOENKIN, Antone: zie: MOEVERNS, A.
 MOENTKINS, Antone: zie: MOEYKENS A.
 MOEYXENS, Antone, (Anthoene), 45.
 MOTEN, Martin van der, 34.
 MUELENE, Pieter van der, zie MEULEN, P. van der.

MUELNE, Antoine van, 31.
 MUELNE, Gaultier van der, 31.
 MUELNE, Georges, 31.
 MEULNE, Jan van der, 31.
 MUELNE, Joanne, 31.
 MUELNE, Pieter van der, zie MEULEN, Pieter van der.
 MULAER, Willem, 1.
 MULLER, Willem: zie: MULAER, W.
 MUNCK, Stevin de, 4.

N

N., Kalleken, 7o.
 NEERT, Pieter, 19.
 NEVE, Josse de, 38.
 NEUT, Jan, 34.
 NICLAUS, 3.
 NOCKERS: zie: WACKERS, C.
 NYS, Gilles, 35, 36.
 NYVERE, Simon van den, 58.

O

OLMEN, Pieter van, 18.
 ONGHENA, gebroeders, 39, 46.
 ONGHENA(E), Jan, 39, 46, 47, 69.
 ONGHENA(E), Lievin, 47.
 OOSTENDE, Gillis van, 36.
 OOSTENDE, Jacob van, 36.
 OOSTENDE, Willem van, 36.
 OOLICK, Willeken: zie: OOSTENDE, W. van,
 OPALVENS, Nicolaus, 69.
 ORANJE, prins Willem van, XII,
 OSTE, Aydrop, I I, 53.
 OUDENAARDE, Willem van, 49.
 OVERDAM, Hans Van, 14, 15.
 OVERDAM, Willem van, 15.
 OVERMAELE, Danneel van, 69.

P

PAEU, Daniël, de, 50.
 PANTEN, Bartholomeus: zie: PANTEN, B.
 PANTIN, Bartholomeus, zie: PANTYN, B.
 PANTYN, Bartholomeus (Remeeux), XII, XVII, 69, 71.
 PANTYN, Pieter, 69.
 PAPE, Heindric de 6.
 PARIJS, Gillis, 42,
 PARIJS, Jan, 34, 42,
 PARMENTIER, 61.
 PARYS, Jan: zie: PARIJS, J.
 PARYS, Jan van: zie: PARIJS, J.
 PAU, Willem de, 4

PASIA, Mathias, 70.
 PEEL, Michel, 43.
 PETERSSONE, Hendrick, 26.
 PHILIPS II, Spaanse koning, XI.
 PHILIPS, Goede de, 8.
 PIERSINS, Lysbette (Elisabeth), 17.
 PIERSINS, Lysbette: zie: PIERSINS, L.
 PIETERS, Barbele (Baerbele), 67.
 POSTERS, Graeten, 67.
 PIETERS, Lynkin: zie: HEERCKE, L. van.
 PIETERSZ, Lauwereyns (Lauwereins, 43, 50
 PIETERSZONE, Heindrick, 32.
 PILLAERTS, Anna, 4.
 PLEUVIER, Jehan: zie: RATICQUIEL, O,
 PLUMIER, Gaby, 37, 38.
 POELE, Mayken van, 69.
 POELE, Nicolas van der: zie: BAMPOELE, N.
 POELGIER: zie: BLOMMEN, W.
 PRAET, Claes: zie PRAET, C de.
 PRAET, Claes (Clais) de, 23.
 PRAET, Van, 49.
 PREUT, Lau de, 34.
 PRINCE, Pieter de, 36,
 79

PUTTE, Bartholomeus (Bertromieu, Barthelmeus, BertheImieu,) van den, 48, 49.
 PUTTE, Pieter van de, 63.
 PUTTE, Willem VAN DE, 37, 38.
 PUTTE, Willem vande, zie: PUTTE, W. van de.

Q

QUADEN Jan: zie NEYT, J.
 QUICKELBERGHE, Loys Van, 44.
 QUICHELBERGHE, Lucas van, 44.
 QUINCKAERT, Hans, 26.

R

RASEN, 58.
 RATICQUIEL, Oste, 62.
 RATICQUIEL, Pieter, 62.
 RAUTERE, Pieter de, 56.
 RAVERICK, Jooris, 52.
 REDERWYN, Jacob, 24.
 REDICHOVE, Jenyn zie: REECHOVE, J.
 REDICHOVE, Pieter van, 68.
 REECHOVE, Jenyn (Viviaen), 2.
 RENTECEM, Janneke van, 56.
 RENTERGEM, Laurens van, 56.
 RIEu, Jooris du, 69.
 RITSEMELIS, Willem: zie: RUDSEMELIS, W.

RIVIERE, Adrien de la, 51.
 RIVIERE, Jan van de: zie: RIVIEREN j van der.
 RIVIEREN, Jan (Jehan) van der, 51.
 RIJCKE, Pieter de, 8.
 Rijm, Geeraert, 44, 47, 48, 51, 55.
 Ro, Michiel van, 57.
 ROCKELFING, Gherardine, 69.
 ROELANDTS, Janneken, 56.
 ROELANT, 23.
 ROETART, Dierick, 67.
 ROETSAERT, Jan, 67.
 ROETSAERT, Lippinken (Lypintgen), 61, 62, 67.
 ROETZAERTS, Lippinkin: zie: ROETSAERT, L.
 ROGIERS, Adriaen (Adrien), 59.
 ROOMAN, Ghislain (Ghileyn), 60.
 ROOMAN, Josse, (Jooris), 60.
 ROOSE, Vincent, 68.
 Rooze, Jan (Jehan) de, 40.
 ROSSE, Jan van, 26.
 ROTEURT, Lucretia, 69.
 ROTEURT, Susanna, 69.
 Rouck, Frans (Francois) de, 48.
 Rouck Frans de: zie: Rouc, Frans de.
 Rout, Frans de: zie: Rouc, F. de
 Roy, Jacquelyne le, 69.
 RUDDERE, Lievin de, 46.
 RUDSEMELIS, Jehan, 39.
 RUDSEMELIS, Willem, 38, 39.
 RUTSEMELIS, Willem: zie RUDSEMELIS, W.
 RUTSSEMELIS, Willem: zie: RUDSEMELIS, W.
 RYCKAERT, Camille, 34.
 RYCKAERT, Denys, 33.
 RYCKAERT, Pierre, 34.
 RYCKE, Pierre de: zie: RIJCKE, P. de.
 RYCKERE, Jan de, 55.
 RYM, Gheerart: zie: RIJM, G.
 RYSE, Lambrecht van, 34.
 RYSSELBEROHE, Jacob van, 58.

S

SAEDEMAKERS, Eetkin, 25.
 SAFFELT, Joos vander, 41.
 SAUVAGE, Nicaise, 54, 55.
 SCHEE, Trystram (Bertram), 37.
 SCHEEMACKER, Christiaan, XII, 68.
 SCHEPENS, Jeroom, 66, 67.
 SCHIETHASE, Samuël: zie: SCHIETHAZE, S.
 SCHIETHAZE, Jan, 60:
 SCHIETHAZE, Samuel, 60.
 SCHOENMAKER, Hendrik de: zie EECLoo, Hendrik van.

SCHORENBACH, Marten, 57.
 SDUUCS, Mynkin (Miertgen), 26.
 SEGAERT, Cornelis, 30.
 SEGAERT, Steven, 30.
 SERLINCK, Heindric, 58.
 SELD, Jacob, 34.
 SEYBENS, Lysbette, 25.
 SIMONS, Menno, X, XV, 70.
 SJONCHEERE, Aldegonde: zie: JONCHERE, A. de.
 SJONCHEERE, Jannekin: zie: JONCHERE, J. de.
 SJONCHEERE, Vynkin: zie: JONCHERE, V. de.
 SKEYSERS, Marie (Marijken), 62, 64.
 SKEYSERS, Olyverynken, 62, 64.
 SLEYDINGEN, Jan van, 64.
 SLOSSE, Hermes, 24.
 SLUUS, Martin, van der, 61. Grietgen van, 67.
 SMACHSCHEERS, Barbara, 24.
 SMEDT, Lievin (Livinus) de, XVII, 40, 41.
 SMET, Hans de, 25, z6.
 SMET, Jan de, 45:
 SMET, Lievin de: zie SMEDT, L. de.
 SMET, Maerck de, 67.
 SMET, Roelant de, 56.
 SMEYERS, Lynken (Lyncken), 28.
 SMIT, Hans de: zie: SMET, H. de. SMIT, Jan de, 41.
 SMIT, Lievin de: zie: SMEDT, L. de.
 SPILBOOT, Jacob: zie: SPILLEBOET, J. SPILLEBOET, Jacob, 25.
 STEEGHERS, Jozyne, 30.
 STOELWIJK, Willem van, XV.
 STRAETE, Gillis van der, 59.
 STRAETEN, Adrien van der, 59.
 STRAETEN, Hans van der, 60.
 STRAETEN, Jacques van der, 59.
 STRAETEN, Jan van der, 59, 60.
 STRAETEN, Jooris van der, 58.
 STRAETEN, Martin van der, 59, 60, 61.
 STRAETEN, Pieter van der, 60.
 STRAETEN, Pierre van der, 60.
 STRAETMAN, Lauken, 52.
 STRATEN, Zeghers van der, 61.
 STAYERT, Pieter, 56.
 STAYERT, Roeland, 56.
 STAYERTS, Beelken: zie: EYGHERE, B.
 STAYERTS, Lippyntgen, 56, 67.
 STEYAERT, Guillaume, 65.
 STEYAERT, Martin, 65.
 STEYAERTS, Arent, 65.
 STEYAERTS, Joos, 65.
 STUERBAUT, Gblzelbrecht, 46. STYAERTS, Jan, 4.
 STYAERTZ, Pieter, 4.

SVOLCKE, Lisbette, 24.
 SWALCE, de: zie: AELGOET, F. A.
 SWINTS, Joosyne: zie: SWYNTS, J.
 SWYNTS, Joosyne, XIII, XVII, 69.
 SYMONS, Jan: zie: SMET, Hans de.

T

TACKROETT, Caerle: zie: TANGHEREET, C.
 Taelman, Martin, 58, 59.
 TANGHEREET, Abraham, 25.
 TANGHEREET, Caerle (Kaerle), 25.
 TANGHEREYT, Caerle: zie: TANGHEREET, C.
 TANKREET, Abraham: zie: TANGHEREET, A.
 TEERLINGS, Jaecxken, 55, 56 .
 TITELMAN, 28, 31, 34, 44, 45.
 TOEBAST, Lieven, 68.
 TOLLENAERE, Joos de, XIII, XVII, 68, 69.
 TRIEST, Nicolas, 39, 47.
 TRITSENA(E)RE, Lieven de, 4.4.
 TRYON, Pieter, 68.
 TYNCRE, Philips, 34.
 TYNKE, Bauduwyn, 68.

U

UTSEMELIS, Willem: zie: RUDSEMELIS, W.

V

VALCKE, Jan, 65.
 VANDERE, Jobs de, 24.
 VARE, Andries van der, 36.
 VELDE, Anna (Talmeken) van de, 10,
 VELDE, Janneken, 66.
 VELDE, Josse van de, II.
 VELDE, Karel van de, 66.
 VELDE, Michiel van de, 11.
 VELDE, Petronelle vande, 30.
 VELDE, Proentgen van de, 66.
 VELDE, Raphaël van de, 65, 66, 67.
 VELDE, Sebastiaen van de, 66.

81

VELDE, vrouw van Sebastiaen van de, 66.
 VERLEYEN, David: zie: LEKEN, D. van der.
 VERREKEN, Lievin (Lieven), 19.
 VERREKENS, Pierre, 19.
 VERREKINS, Lievin: zie: VERREKEN, L.
 VERST, Betkin vander, 18.
 VETTE, Hans de, 25, 26.
 VEYTENS, Jan, 54
 VIERVOET, Pieter, 34.

VILEERS, Willem (de), 23, 24.
 VINCE(E), Joos de, 26.
 VLAMINCK, Joos de, 26.
 VOOREN, Daniel van, 50.
 Vos, Jan de, 35, 36.
 Vos, Jehan de, 5.
 Vos, Josse de, 5.
 Vos, Lievin de, 6.
 VROE, Jacob de, 44.
 VROEDE, Gillis de, 44.
 VROEDE, Jacob de: zie: VROE, J. de.
 VYLLERS, Willem (de): zie: VILEERS, W. (de).
 VULDERE, Adriaen de, 32.

W

WALLE, Lieven (Lievin), 2.
 WALLE, Willem van de, 2.
 WAGNERS, Christoffel, 22, 23.
 WAGILENS, Mahieu, X, 4.
 WALS, Antheunis de, 3o.
 WALKERS, Christoffel: zie: WAGNERS, K.
 WALLE Gheeraert van den, 69.
 WALLE, Joos van de, 26.
 WEDUWAER, Michiel de: zie: CLEERCQ, M. de.
 WEE, Jacquemyne van der, 20.
 WEGE, Jacob van de: zie: WEGHE, J. van den.
 WEGHE, Hans van den, 56, 63, 64.
 WEGHE, Jacob van den, 63, 64.
 WEGHE, Jacob (vader) van den, 63.
 WEGHE, Willem van de, 64.
 WEGELE, moeder van Hans en Jacob van de, 64.
 WENS, Joosyne: zie: SWYNTS, J.
 WESTHUUSE, Jooris van: zie: WYCKUSE, J. van.
 WESTHUUZE, Jooris van: zie: WYCKUSE, J. Van.
 WEITEREN, Christiaen van, 29.
 WEITEREN, Geert van, 34.
 WEYDEN, Wouter (Gaultier) vander, 13.
 WEYERE, W. van de: zie: WEYDEN, W. vander,
 WEYEREN, W. van: zie: WEYDEN, W. van der.
 WEYKINS, Anna, 12.
 WEYNS, Jan, 26.
 WEYNS, Passchier, 50.
 WILLEMS, Heindricx, 67.
 WILLEMS, Michiel, 67.
 WINNE, Pieter, 32.
 WITGAENS, Peronne: zie: WITGANTS, P.
 WITGANTS, Perorme (Proentgen), 25.
 WITTEBROUGHELE, Jan, 55.
 WITTOYCK, broeder Joannes, g. WULF, Jan de: zie: DEWULJAGHERE, J.
 WYCKHUUSE, Jan van, 35.

WYCKUSE, Jooris van, 35, 65.

Z

ZANDE, Tanneken van den, 69.

ZUTTERE, Arent de, 36.

ZUTTERE, Marten de, 36. A

INDEX DER PLAATSNAMEN

A

AALST, 34, 70.
 AKKERGEM, 63.
 ANTWERPEN, 21, 41, 46 47.
 ASPER, 41.
 AXEL, 34, 36.

B

BASSET (Artesië), 30.
 BELLE, 25, 46, 57.
 BELLEM, 61, 62, 63, 67.
 BELSELE XVI, 7,
 BERCHEM (bij Ronse), 56.
 BERGEN, 67.
 BOMMEL (Gelderland), 61.
 BREDA, 6o.
 BRUGGE, XVII, 3, 18, 22, 26, 52, 54, 58, 61, 66, 71.
 BRUSSEL, XVII, 7, 23, 32, 39, 45, 49, 53, 6o, 67.

C

CRANE, de (Gent), 3.

D

DADIZELE, 48.
 DEINZE, 29, 53, 54.
 DENDERMONDE, 67.
 DESTELBERGEN, XVI, 7.
 DOORNIK, 5, 12, 43, 53.
 DRONGEN, 46.

E

EEKE, 41.
 EEKLOO, 6, 34, 35, 40, 7o.
 EMDEN, 41, 52.
 EVERGEM, XVI, 7; 53

G

GEERAARRSBERGEN, 61.
 GENEVE, 39, 52.
 GENT, VII, VIII, IX, X, XI, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XXII, I, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 11, 13, 15, 18, 19, 2o, 21, 23, 26, 28, 29, 32, 33, 37, 39, 40, 41, 45, 46, 47, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70.
 GENTBRUGGE, 50.
 GRONINGEN, 52.

H

HASRSSELT (Geeraardsbergen), 32.

HAMME (Dendermonde), 27.

HANSBEKE, 29, 57.

HAZENBROEK, 36.

HERTEN (Weert), 67.

HESSEN, 13.

HEUSDEN, 45.

HONDSCHOTE, 59.

Hos ('s Hertogenbosch), 61.

HUNDELGEM, 66.

IEPER, 48, 61, 68.

K

KLEEF, 16, 43.

KNESSELARE, 52.

KOMEN, 23, 26.

KORTRIJK, 1, 4, 7, 12, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 30, 42, 59, 67.

83

L

LANDEGEM, 27, 28.

LANGEMARK, 61.

LEIDEN, 16, 18.

LEUVEN, 13, 52.

LIER, 13, 14, 23.

LONDEN, TO, 26.

LOVENDEGEM, XV.

M

MACHELEN, 63.

MAREN ('s Hertogenbosch), 27.

MARIAKERICE, 11.

MECHELEN, 13, 14, 60.

MEENEN, 25, 45, 48, 59, 61, 69,

MERELBEEKE, 15, 16, 17.

MERENDRE, 27, 29, 51, 53.

MIDDELBURG, 59.

MOERKERKE (Geeraardsbergen), 28.

MUNSTER, X, XI.

MUREGEM, 36.

N

NEVELE, 26, 28.

NUKERKE, 25.

O

OESSELGEM, 40.

ONDERSELE (Kassel), 25.

OUDBURG (Cent), 28.

OUDENAARDE, II, 12, 27, 39, 44, 45, 49, 51, 54, 60, 62.

P

PECQ, 62.

POPERINGE, 26, 58.

R

RIJSEL, 13, 33, 40.

ROESELARE, 61.

RONSE, 56, 63, 64.

ROSSEMLANT (Gelderland), 59.

S

SALTELARE, 6.

SINT-ANTELINKS, 70.

SINT-MARIA-HOREBEKE, 58

SINT-NIKLAAS, 7, 16.

SINT-OMAARS, 58.

SINT-WINNOKSBERGEN, 59.

SLEIDINGEN, 63.

SLUIS, 70, 71.

STEKENE, 15, 16.

T

TIELT (Gelderland), 61.

TIELT (Vlaanderen), 30, 35.

URSEL, 57.

V

VEURNE-AMBACHT, 43.

VILVOORDE, 7.

VINDERHOUTE, 4, 43.

VLISSINGEN, 47.

VLISSINGEN, 48.

VOORTHUVZE (Deventer), 29.

W

WAASTEN, 25, 48.

WERVIK, 14, 15, 18, 67.

WETTEREN, 41, 58.

WEZEL, 8.

WYNCLE, 64.

ZANDBERGEN, 28.

ZOMERGEM, 36, 39, 61, 63, 65.

84.

DRUKKERIJ SINTE CATHARINA
TEMPELHOF, 51, BRUGGE

INHOUD

Alle namen die in het martyrologium van Gent voorkomen, worden niet beschouwd als personen die om oprechte geloofsoorzaken gedood werden.

A. van Haamstede heeft bijna alleen de martelaren opgenomen in zijn beschrijvingen die als Gereformeerd bekend stonden.

*De oprechte Doopsgezinde martelaren, die de ergste en de meeste martelingen moesten ondergaan, en bovendien nog genegeerd werden door geloofsgenoten van andere kerken, zijn te vinden in het Martelarenboek van VAN BRAGHT. (**Zie theologienet.nl**)*

Martelaren voorkomend in het Martelarenboek van A. van Haamstede, die terechtgesteld werden in Gent:

- 1. Twee christenen te Gent verbrand en twee vrouwen levend begraven**
- 2. Hoste van der Kathelyne** (Nr 42 van het martyrologium van Gent.)
- 3. Maarten Huerblok**
- 4. Jan de Bock**
- 5. de vrouw van Jan de Bock**
- 6. Nicolaas van der Poele; in Martyrologium nr 14, 15, 16, 17**
- 7. Gillis de Meyère; nr 41**
- 8. Jan Laute; nr 166**
- 9. Maarten van Schorenback; nr 200**
- 10. Michiel van Ro; In het Gents Martyrologium nr 201**
- 11. Mauris van Dalen; nr 223**
- 12. Lieven van de Meern**
- 13. Antonius uit de Hove**
- 14. Maria van Provins**

Twee christenen te Gent verbrand en twee vrouwen levend begraven

(Omdat er van *een langdurige gevangenschap* sprake is, kunnen we denken aan Josse de Vos en Josse de Pape, nr 12 en 13 *van het martyrologium van Gent.*)

JAAR 1540

Toen keizer Karel de vijfde in het jaar 1540 uit Frankrijk naar de Nederlanden gekomen was, teneinde het oproer te Gent te stillen, vervolgde hij, op het sterk dringen der priesters en monniken, de christenen op de wreedste wijze.

Er werden er twee mannen en vrouwen ter dood gebracht. Toen de mannen in het raadhuis waren geleid, werd het vonnis over hen uitgesproken, dat hun lichamen tot as moesten verbrand worden, en hun goederen aan de keizer vervallen. Nadat het vonnis was gelezen, werden zij weer in de gevangenis gebracht, waar zij twee dagen vertoefden, gedurende welke tijd vele monniken en priesters daar kwamen en hen op hun gewone wijze pijnigden.

Intussen heerste er in de stad een grote drukte, daar men zich gereed maakte om de gevangenen ter dood te brengen. En, ofschoon het gebruikelijk was, dat men hen, die ter dood veroordeeld waren, op een zekere plaats voor de stad bij de galg doodde, vonden zij goed, om de burgers vrees aan te jagen, de straoefening ditmaal op de kleine markt voor het raadhuis bij de St. Pieterskerk te doen plaats hebben.

Toen nu de derde dag was aangebroken, waarop het vonnis zou worden voltrokken, had er zulk een grote oploop in de stad plaats, dat het bestuur, om oproer te voorkomen, bevelen moest, dat alle burgers zich met de wapenen op de markt moesten bevinden, en het gericht beschermen. In zulk een oproer en grote toeloop van volk, kon men de laatste woorden van de arme gevangenen niet goed verstaan, ook daarom niet, omdat zij wegens *de langdurige gevangenschap* verzwakt en bijna half dood waren; alleen de naast bijstaande getuigden, dat zij hun tijd met tot God te bidden doorbrachten, en Hem smeekten, dat Hij hen in deze laatste strijd met Zijn genade en barmhartigheid wilde bijstaan.

De Fiskaal liet een brandende waskaars halen, en gaf die aan de beul, om het vuur daarmee aan te steken. Hij deed dit met zulk een grote spoed en in overijling, dat hij bijna van de plaats viel, waar hij stond. Het vuur ontbrandde allergegeweldigst, zodat de lichamen van deze martelaren spoedig verbrand waren.

De dag na deze straoefening werden er twee tamelijk bejaarde vrouwen, geboren te Leuven, die voor anderen de Evangelische waarheid beleden en verdedigd hadden, tot een gruwelijke dood veroordeeld, namelijk om levend begraven te worden.

De een heette **Antoinette**, en was afkomstig uit een aanzienlijk oud geslacht. Hun voorvaders hielden vroeger het regeringsambt. Zij stierven beiden met een bewonderenswaardige, ja met een ongelofelijke moed, hoewel zij overigens zwak en onvermogen van lichaam waren.

Hoste van der Kathelyne (Nr 42 van het martyrologium van Gent.)

JAAR 1555

Hoste van der Cateline, te Gent in Vlaanderen geboren, ging in zijn jeugd naar Engeland, en oefende het handwerk van damastwever uit, waarin hij zeer ervaren was. Zijn meester, bij wie hij in Engeland werkte, vermaande hem, en aangezien het woord Hoste in het Engels "waard" betekent, noemde hij hem Joris, welke naam hij daarna buiten 's lands altijd heeft behouden.

Toen men te Londen, in Engeland, onder goedkeuring en met toestemming van de Godzalige koning Eduard, de zesden van die naam, in het jaar 1550 het Evangelie van Jezus Christus in het openbaar aan de Nederlanders daar woonachtig, begon te prediken door de vrome en zeer geleerde Johannes á Lasco, Poolse baron, Martinus Micronius en anderen, om alzo, volgens de apostolische instellingen, de Heere Jezus Christus uit hen een gemeente te vergaderen, voegde reeds van de beginne de genoemde Hoste zich bij de gemeente, en bezocht de openbare kerkelijke samenkomsten teneinde het Woord des Heeren uit de mond Zijner getrouwe dienaren te horen.

En aangezien hij, door de roomse bijgelovigheden verblind, aanvankelijk de grond der christelijke leer niet kon verstaan, zette hij zich tot een naarstig leren van de heilige Schrift, verzuimde het bijwonen van de predicatiën en wekelijkse profetieën niet, maar bad God bovenal vurig, hem door Zijn grote barmhartigheid op de weg der zuivere waarheid te willen leiden. Aldus verlichtte God hem toen hij naarstig de predicatiën en profetieën op de brief van de heiligen apostel Paulus aan de Galatiërs hoorde, en schonk hem, door de kracht des Heilige Geestes, de zuivere kennis van Zijn Zoon Jezus Christus, tot grote vertroosting van zijn ziel, zoals hij dit alles later met zijn eigen mond aan de genoemde Martinus Micronius, in hun christelijke samenspraken, met grote blijdschap van het hart, menigmaal heeft verhaald, en betuigd, hoe wonderbaai, God hem tot de rechte kennis van Zijn Zoon Jezus Christus uit de diepte van het afgodisch bijgeloof en het wereldse leven had gebracht.

Deze oprechte kennis der waarheid achtte hij niet gering, en hij misbruikte haar niet, zoals velen doen; maar gebruik makende van de genade Gods, nam hij zeer toe in alle godzaligheid en kennis der waarheid, en vooral door een naarstige en getrouwe bijwoning van de prediking van Gods Woord en van de wekelijkse profetieën, in welke samenkomst men de gewoonte had de predicatiën der vorige week op gepaste wijze in het openbaar volgens de Heilige Schrift bij voortdoring in deze gemeente te herhalen.

Wanneer hij aan enig leerstuk twijfelde, of daarover enige zwaarigheid had, vroeg hij vrijmoedig, doch met alle bescheidenheid aan de dienaren of aan enige andere medebroeders een schriftelijke terechtwijzing. Hij kwam met geen ijdele, nieuwsgierige of lichtvaardige vragen voor de dag, maar wel met gewichtige, die tot stichting en opbouw in de ware godzaligheid dienden en volgde daarin de leer na van de heiligen Apostel Paulus, 1 Tim. 1, vs. 1, en 6, vs. 5.

De antwoorden overwoog hij met ernst voor hij die aannam of verwierp. Bij alle christelijke samenspraken en geschillen, hetzij in het bijzonder of in het openbaar,

waarin over enig leerstuk gesproken werd, was hij gaarne tegenwoordig, niet uit nieuwsgierigheid, maar om daardoor tot beter inzicht in de waarheid te geraken. Die hij voor tegenstanders der genoemde leer kende, zocht hij in hun huizen op, en sprak met hen in het bijzonder met grote ijver en naarstigheid over de heilige Schrift.

Ten einde hoe langer zo meer in de waarheid te worden versterkt, doorlas hij zeer naarstig de boeken der tegenstanders van onze leer, zoals van de kinderdoop, het avondmaal, de menswording en godheid van onze Heere Jezus Christus en meer dergelijke geschriften. Hij liet geen gepaste middelen onbeproofd om in de kennis der waarheid zoveel mogelijk opgebouwd en van de dwaling bevrijd te worden.

Met deze goddelijke ijver beziel, nam hij derwijze toe in de kennis der waarheid, dat hij uitnemend bekwaam werd om de geesten te onderscheiden, en met ieder over de hoofdzaken van de godsdienst, die zeer werden betwist, op gepaste en stichtelijke wijze te spreken, niet met nijdigheid, schreeuwen, schelden, verdoemen en veroordelen, maar, met alle bescheidenheid, vriendelijkheid en lankmoedigheid. Uitvoerig handelde hij in woorden en geschriften tegen hen, die de Godheid of de mensheid van Jezus Christus loochenen, en bewees krachtig uit de Schrift, dat Hij was onze enige, ware Middelaar, een waar God uit God en mens uit mens in één persoon.

Deze schone en heerlijke gave der wetenschap en kennis van de Heere Jezus Christus schond hij niet op ondankbare wijze door een goddeloos leven; maar versierde die veel meer met een vroom en godvruchtig bestaan tot grote stichting en vertroosting van de gehele gemeente.

Onder de broeders achtte hij zich de minste, en beroemde zich niet op zijn eigen deugden en goede werken; maar beklaagde zich dikwijls veel meer over zijn zonden, gebreken en zwakheden en stelde de troost zijns harten alleen op de barmhartigheid des Vaders, de verdiensten van Zijn Zoon Jezus Christus, en in de vertroosting des Heilige Geestes, zoals alle heiligen altijd hebben gedaan; Psalm 51 en 130; Jesaja, hoofdstuk 53; Rom. 7; Filip. 3.

In eenvoudigheid van woorden en werken, zonder arglistigheid wandelde hij in de vrees Gods en in liefde tot de naaste; de armen hielp hij graag en boven zijn vermogen. Wanneer hij met iemand enige noodwendige wereldse zaken moest bespreken, zocht hij toch altijd wat goeds uit het Woord van God tot stichting bij te brengen.

Nadat de gemeente van Christus in Engeland, door de dood van de zeer Godzalige koning Eduard, in het jaar 1553, door de toen regerende koningin Maria, diens zuster, deerlijk werd vervolgd en verdorven, verliet hij met grote opoffering en schade, uit grote liefde tot de Goddelijke waarheid en de gemeente van Christus, Engeland, waar hij nu vele jaren gewoond had en graag had willen blijven, en kwam met zijn hoogste zwangere vrouw en andere verdreven christenen in Oost-Friesland, waar zijn kind in de christelijke gemeente te Norden, tot zijn vertroosting, in het openbaar in zijn tegenwoordigheid werd gedoopt.

Naar het voorbeeld der heilige aartsvaders, Hebr. 11 en van alle kinderen Gods, Psalm 84, wilde hij liever in het midden der gemeente van Christus, waar de stem des Heeren openlijk wordt gehoord, klein en gering zijn en die overal in armoede en ontbering navolgen, dan daarbuiten groot gewin hebben. Hij was daarom in deze zijn gewillige verhuizing zeer lijdzaam en geduldig, bekommerde zich niet over zijn nooddrift, was altijd blijde en verheugd in de Heere, en bereidde zich tot het kruis voor, zoals men dit uit een brief, die hij, omtrent vijf maanden voor zijn dood aan Martinus Micronius schreef, kan bemerken. Toen hij namelijk vernam, dat de genoemde Micron om de vervolging van een christelijke broeder van de verstrooide gemeente zeer bedroefd

was, zond hij hem daarover een troostbrief, waarin hij onder andere schreef:

"Laat ons niet kleinmoedig zijn in het dragen van het kruis, maar laten wij dat met vreugde ontvangen en graag dragen, ja, laten wij ons samen verblijden en verheugen, als wij om Christus wil in onze medelidmaten vervolging lijden. De Apostelen verblijdden zich, dat zij waardig waren om de Naam van Christus te lijden, Hand. 5, vs. 41. Wij moeten ons ook verblijden, verheugen en God danken, dat Hij onze verstrooide gemeente met zulke uitwendige tekenen in overvloed als versiert. Waarmee Hij enigmate wil betuigen en betuigt, dat wij de ware gemeente van Christus uitmaken, en Zijn ware leden zijn. Niet dat ik zeggen wil, dat zij, die het meest lijden, de gemeente van Christus vormen, o neen, dat niet; want dan zou de duivel een christen zijn, want hij lijdt altijd, ja, hij vreest en beeft als hij om de dag des Heeren denkt. Maar men moet beproeven, of het lijden plaats heeft ter wil van de waarheid. De pausgezinden, de wederdopers en de Arianen hebben tot de dood geleden, en toch bezaten zij, naar de getuigenis der Heilige Schrift, geen van allen het ware geloof. Maar ik ben, volgens de getuigenis der heilige Schrift, in mijn gemoed verzekerd, dat het geloof, hetwelk God ons in Zijn gemeente, door de kracht Zijns Geestes, heeft geopenbaard, het ware apostolische geloof is, waarvan Christus is het fundament. Want wij verdraaien de Schrift niet, maar wij geloven alles, wat de genoemde sekten niet doen, hetwelk zeer te beklagen is. Niettegenstaande dit alles, is het ons toch tot nut, want het is nodig, dat er sekten opstaan zodat de rechtzinnigen openbaar worden, 1 Kor. 11, vs. 19. Wij krijgen daardoor ook aanleiding om de Schrift naarstig te onderzoeken, zodat ik naar de leer van Paulus bevind, dat de gelovigen alles, wat het ook zij, ten goede helpt, Rom. 8, vs. 28, waarvoor ik God van ganser hart dank en prijs, dat Hij dit zo heeft voorzien.

Ook wil Hij, dat wij weten zullen, dat wij hier als vreemdelingen verkeren, en geen tehuis hebben, en dat wij ons tot het kruis en lijden en niet tot genietingen moeten voorbereiden, opdat wij in onze vervolging en vreemdelingschap Christus aan alle mensen verkondigen. Wij weten niet, wat God misschien met onze gemeente nog doen wil.

Daarom bid ik u, mijn beminde broeder, om in deze storm der vervolging getroost te zijn, en op verheugde wijze tot het kruis van Christus voor te bereiden. Want het is zeker, *dat God dit land met blindheid wil straffen; en ik geloof, zo waar als God leeft, dat de Heere hen straffen zal, al ware het om niets anders aan om deze genoemde gruwelijke zonde, indien zij zich niet van ganser hart bekeren. Want de straf is nabij, ja zij is reeds begonnen aan het huis van God.* O God, waar is hun geloof? Daarom zou het, dunkt mij, goed zijn, dat gij de gemeente nu en dan vermaande, hoe zij zich voortaan te gedragen heeft; en hoever het haar toegelaten is met enige afgoderij of afgodische gemeente gemeenschap te hebben, opdat zij gewapend zij in de tijd der verzoeking."

Toen hij nu aldus in de gemeente onzes Heeren Jezus Christus gedurende ruim vier jaren tot grote stichting had verkeer, reisde hij naar Gent, teneinde daar enige nodige zaken te verrichten. Voor hij deze reis begon, werd hij door enige vriendelijk vermaand, om zich toch te midden van de wolven voorzichtig te gedragen, teneinde nergens in gevaar te komen. Hij antwoordde daarop: "Onbedacht en lichtvaardig zal ik niet spreken. Maar zou ik de Naam van God en van Zijn Zoon Jezus Christus horen lasteren, en dan zwijgen? Dat zij verre van mij, want men moet het licht niet onder een korenmaat zetten, Matt. 5, vs. 15."

Op reis daar heen zijnde, verkeerde hij en zijn reisgenoten op het schip in grote nood,

doch hij vertroostte hen in de uiterste nood op krachtige wijze met Gods Woord. En wekte hen, toen men aan land gekomen was, tot dankbaarheid aan en vrees voor de Allerhoogste op, en voegde onder andere christelijke woorden er bij, dat, al waren zij nu van de gevaren van het water verlost, God nochtans sommigen hunner nog wel met het vuur zou kunnen beproeven, en uit deze wereld wegnemen.

Tot dusverre hebben wij naar waarheid zijn leven beschreven. Verder zullen wij spreken van zijn gevangenschap en zijn dood; doch daarvan niet alles meedelen, maar alleen wat in het openbaar geschied is en tot onze kennis is gekomen.

De reden van zijn gevangenschap en zijn dood was een vurige liefde tot de waarheid van Jezus Christus, waardoor hij de afgodische leugens openlijk en vrijmoedig met Gods Woord, zonder vrees voor lichamelijke gevaren, bestrafte.

Toen hij namelijk te Gent kwam, en van velen vernam, dat er een monnik van de vier biddende orden was, broeder Pieter de Bakker genaamd, die de waarheid van Jezus Christus beleed, en die het volk getrouw onderwees, waarom vele lieden hem volgden, gaf hem dit gerucht aanleiding hem eens te gaan horen, teneinde zich van de waarheid daarvan te verzekeren.

Hij ging derhalve Donderdags voor Pasen naar de Sint Michielskerk, en plaatste zich recht voor de predikstoel, teneinde alles te beter te kunnen horen en verstaan. Doch in plaats van goud vond hij koper, en in plaats van gezonde spijs vergif; want de monnik sprak over het sacrament des avondmaals van Jezus Christus, en zocht het volk met vele woorden wijs te maken, dat het misbrood door de kracht van de vijf woorden, door de mispriester daarover uitgesproken, in het lichaam van Jezus veranderd, zodat men de tegenwoordigheid van Christus moest eren, aanbidden, aanroepen, enz.

Door deze en dergelijke redenen werd Hoste, de verleiding van het arme volk ziende, zeer in zijn geest bedroefd en bewogen, zodat men in zijn gelaat een grote verandering ontdekte. En, ofschoon hij door vurige ijver in zijn hart aangegrepen werd, en zeer graag had gesproken, bedwong hij zich nochtans, en liet de monnik uitspreken en zijn predicatie eindigen.

Doch, toen de monnik de predikstoel verliet nam Hoste de muts van het hoofd, en sprak hem met luider stem aan en zei: "Hoor eens, mijn vriend, al wat gij daar gepredikt hebt, is geheel tegen de gehele Heilige Schrift; en wanneer gij mij dit wilt toestaan, zal ik openlijk voor de gemeente betuigen, dat gij verkeerd en vals hebt gepredikt." Toen de monnik, die zeer ontroerd was, hem dit afsloeg en zei, dat hij moest heengaan, liep Hoste hem achterna, en riep openlijk, door ijver zijns geestes gedrongen: "Ach, gij zijt een vals mens, daar gij deze lieden zoekt wijs te maken, dat het brood God is, aangezien het slechts een gedachtenis voor ons is van het verbroken lichaam van Christus."

De procureur-generaal, mr. Jakob Hessels, vernam dit, en liet hem bij de Brugse vestpoort gevangen nemen, en in het kasteel van de graaf brengen, Dit alles plaats had op de 11e April in het jaar 1555, omstreeks tien uur in de voormiddag.

Des namiddags kwamen er twee predikmonniken en drie andere personen tot hem, en werd hij door de monniken aangaande de leer des avondmaals ondervraagd, welk onderzoek hij zelf op de volgende wijze heeft beschreven:

MIJN ONDERZOEK OP WITTE DONDERDAG

"Mijn eerste antwoord was, aangaande de vraag over het avondmaal, over de woorden die Christus sprak: "Dit is Mijn lichaam, dat voor ulieden verbroken wordt," dat dit niet verstaan moest worden zoals het was genaamd, want dat dit met de heilige Schrift niet overeen kwam. Ik bewees dit met vele woorden en teksten uit de Heilige Schrift,

te weten Gen. 47, Exod. 12 en Luk. 22; maar Christus sprak van het Pascha te eten; en een lam, een steenrots en een leeuw wordt genaamd; verder, dat Paulus 1 Kor. 10, vs. 16 de drinkbeker noemt "de gemeenschap van het bloed van Christus." Ik bewees, dat al deze teksten spraken van wat zij betekenen, en niet van hetgeen het werkelijk is.

Zij gaven daarop geen antwoord, maar kwamen met andere dingen voor de dag, te weten, *of ik niet geloofde, dat men de heiligen behoorde te aanbidden.*

Ik antwoordde, dat dit hier niet te pas kwam, en dat ik geen andere heilige aanbad dan God, Die men aanbidden moet in geest en in waarheid, Joh. 4, vs. 23, Die ook een Heilige is van alle heiligen, en die roept: "Komt herwaarts tot Mij, allen, die vermoeid en belast bent, en Ik zal u rust geven," Matt. 11, vs. 28. Hij zegt niet: "Gaat tot de heiligen, die zullen u verkwikken." Maar Hij zegt ook: Al wat gij de Vader zult bidden in Mijn naam," dat zal Hij u geven," Joh. 16, vs. 23, en niet in de naam der heiligen.

Toen vroegen zij mij, of ik niet geloofde, dat er een vagevuur was, waarop een van de monniken zei: "Dat mag gij wel denken."

Ik antwoordde, dat ik na dit leven maar twee wegen kende, waarvan de een leidde tot de verdoemenis en de andere tot het eeuwige leven, wat men zien kan in de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus, en aan de moordenaar, die met Christus gekruisigd was, tot wie Christus zei: "Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn." Maar er staat niet: Heden zult gij in het vagevuur gaan, om boete te doen.

"Wel," zeiden zij, "voor wie houdt gij de paus, is hij niet het hoofd der heilige kerk?"

Ik zei, dat ik dit van hem in het geheel niet geloofde; maat dat ik geloofde, dat hij het hoofd is van de antichristelijke kerk, en dat Jezus, de Zaligmaker en Hogepriester van ons allen, het hoofd is van Zijn heilige algemene leden en niet de paus. Verder zei ik: "Wij raken geheel van ons onderwerp af, laat ons daartoe terug keren. Wat zegt gij van het woord van Paulus, waar hij zegt: "Het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap van het lichaam van Christus?" Is dit te verstaan, zei ik, van het lichaam van Christus, of van de leden van Christus, van welke velen één lichaam uitmaken, waarvan Christus het hoofd is."

Hierop antwoordde broeder de Bakker, dat dit gezegd was van het lichaam, dat uit vele leden is verzameld.

Toen zei ik: "Dan moet gij allen bekennen, dat gij al de leden van Christus, levend en dood, met uw tanden verslindt; want Paulus zegt duidelijk, "dat het brood, hetwelk hij brak, een gemeenschap was van het lichaam van Christus."

IN EEN BRIEF, MET ZIJN EIGEN HAND GESCHREVEN, WORDT HET VOLGENDE TWISTGESPREK GEVONDEN

"Vooreerst geloof ik niet, dat Jezus Christus, de gezalfde Zaligmaker, naar Zijn mensheid in vlees en bloed, in het brood is, hetwelk een teken is van een sacrament. De reden daarvan is, omdat het niet overeenkomt met enig sacrament van het Oude Testament, door God Zelf ingesteld; noch met verscheidene plaatsen der heilige Schrift; ook niet met de artikelen van het christelijke geloof. Want daar staat, dat Jezus Christus gestorven en opgewekt is, en ter rechterhand Gods zit. Hij is zichtbaar in de tegenwoordigheid Zijner apostelen en discipelen opgevaren, wat ook waar is; van welke hemelvaart zij getrouwe en waarachtige getuigen waren, zoals men zien kan, Hand. 2, vs. 32. Wat ook Paulus betuigt, Kol. 3, vs. 4, wanneer hij zegt: "Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is zittende aan de rechter [hand] Gods." Aangezien nu Christus aan de rechterhand des Vaders zit, totdat Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden, moet daaruit volgen, dat Hij hier op aarde niet is zoals de mens wil, of sommige mensen willen, in de handen, mouwen, hetzij hier ingesloten of daar ingesloten. Nee, in geen dele, want

Zijn lichaam was nooit meet, dan op één plaats tegelijk; en, wanneer nu Zijn lichaam in de hemel is, zo bevindt zich dit niet op aarde. En, wanneer Hij op aarde was, zo zou Hij op dezelfde tijd niet in de hemel zijn, naar Zijn menselijke natuur; want een waar lichaam kan slechts op één plaats tegelijk zijn.

Ten anderen, ik heb nooit in de heilige Schrift gelezen, dat enig mens, van Adam afkomstig, op dezelfde tijd aan vele plaatsen tegelijk geweest is; wel leest men, dat een mens van de een plaats naar de andere werd overgedragen, zoals Habakuk, door de Engel gedragen werd uit Judea naar Babylonië; maar toen hij in Babylonië was, bevond hij zich niet in Judea. Zo ook vindt men van Filippus, toen hij de kamerling van de koningin van Candace had gedoopt, dat de Geest hem haastelijk vandaar wegnam, en hij te Azote werd gevonden, Hand. 8, vs. 39, 40. Maar er staat niet, dat hij daar bleef, en aan een andere plaats tegelijk werd gevonden, maar was vandaar overgedragen. En, wat men nu zegt, buiten de Schrift nochtans, dat Christus' lichaam aan vele plaatsen tegelijk is, op een en dezelfde tijd, dit is nooit gelezen noch gezien.

Wanneer men ook zegt, dat God dit doet door een wonder op onzichtbare wijze zonder enige tussenkomst, dan is dit een te grote dwaling; want de werken van God en Zijn wonderen zijn openbaar, duidelijk en zeker. Aan niemand deed Hij ooit wonderen, zonder dit openbaar en bekend te maken, want de werken van God zijn niet bedekt, zoals men dat in Zijn schepselen en wonderen kan zien. Hij schiep Adam uit de aarde; doch Adam bleef geen aarde, maar werd vlees en bloed, zoals men nog bij ondervinding ziet. Eva was uit Adams rib gemaakt, doch zij bleef geen rib in het oog van Adam, maar werd een vrouw met volmaakte leden.

Nu wil men ons doen verstaan: *hier is Christus en daar is Christus*, en men ziet anders niet dan brood; en nochtans zegt gij, dat het een wonder van God is, wanneer het brood en de wijn in vlees en bloed worden veranderd; ja, dat Hij daar zo groot is als toen Hij aan het kruis hing. En nochtans geeft men brood, eet men brood, slikt men brood, zonder enige verandering van het brood; dit wonder komt niet overeen met de heilige Schrift. God deed vele wonderen door Mozes, maar zij waren allen zichtbaar en aan de mensen bekend. Hij wierp zijn staf voor Farao, en hij werd een slang; doch het was toen geen staf meer, maar een levende en zichtbare slang, die al de slangen der tovenaars verslond. Christus maakte een blinde ziende, de dove horende, de zieke gezond, de kreupele gaande en deed vele dergelijke werken en wonderen, ja, Hij wekte zelfs doden op; en niemand bleef langer ziek, die Hij gezond maakte, en Hij wekte geen doden op, die dood bleven, zoals gij zegt, dat het brood Zijn lichaam is en nochtans brood blijft. Hij maakte van water wijn, en het was wijn en geen water. Joh. 2. Zo lezen wij ook van Lots vrouw, *dat zij omzag, en zij werd veranderd in een zoutpilaar*, en bleef geen vrouw, Gen. 15, vs. 26.

Hieruit blijkt duidelijk, dat God geen wonderen doet, die Hij ons kranke vaten wil bekend maken dan alleen zulke, die de mensen met hun verstand en vijf zintuigen begrijpen, zien en verstaan kunnen. Om dit derhalve te zeggen en het staande te willen houden, zonder enige zekerheid en voorbeelden uit de heilige Schrift, worden vele mensen op de dwaalweg gebracht. Ja, gij beweert dit niet alleen, maar door geweld en dwang, door brandstapel doden, hangen, gevangen nemen en op de pijnbank leggen en dergelijke meer wilt gij het de mensen doen geloven, maar, wanneer God met ons is, zult gij ons van de waarheid door zulke wrede middelen niet aftrekken; en God zal u vergelden naar uw verdiensten. "Mij komt de wraak toe," zegt de Heere, Hebr. 20, vs. 30, "en Ik zal het vergelden." De Heilige Schrift zegt ons, welke wijze Christus, de Zoon des mensen zal komen, namelijk zichtbaar en openlijk voor de ogen van alle mensen. Want, Matth. 21, vs. 23, 27 zegt de Heere Christus: "Zo iemand tot ulieden zal zeggen: Ziet, hier is de Christus, of daar; gelooft het niet. Want gelijk de bliksem

uitgaat van het oosten, en schijnt tot het westen, alzo zal ook de toekomst van de Zoon des mensen wezen." Waarvan ook de engelen Gods aan de Apostelen een goed getuigenis gaven, Hand. 1, vs. 14, toen zij zeiden: "Gij Galileese mannen, wat staat gij en ziet op naar de hemel? Deze Jezus, Die van u opgenomen is in de hemel, zal alzo komen, gelijkerwijs gij Hem naar de hemel hebt zien heenvaren. Doch er staat nergens, dat Hij verborgen in het brood zal komen.

Er staat geschreven, "dat Hij met ons zal zijn tot aan de voleinding der wereld," Matth. 28, vs. 20. " Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn naam, daar ben Ik in het midden van hen," Matth. 18, vs. 12-20. Maar, dat versta ik van Zijn geestelijke tegenwoordigheid, of anders spreekt de Schrift zichzelf tegen. Want er staat Matth. 26, vs. 12: "De armen hebt gij altijd met u, maar Mij hebt gij niet altijd." Welke woorden ik versta gesproken te zijn van Zijn menselijk lichaam. Want, wat Zijn godheid betreft, daarmee is Hij overal, en altijd met hen, die Hij voor Zijn kinderen houdt en erkent.

Ik geloof ook, dat mijn Zaligmaker en Verzoener zegeviert in de eeuwige heerlijkheid, en dat Zijn lichaam is verheerlijkt, en aan geen sterfelijkheid of zwakte meer is onderworpen. Maar welke volmaaktheid zou Hij toch hebben, als Hij op uw bevel komen moet, wanneer gij wilt en het u gelegen komt, en niet alleen, dat Hij komen moet op uw gebod, maar, als gij Hem bezit, wordt Hij door u gegeten, gebeten, gebroken en ingeslikt. Christus is bij ulieden veel meer aan zwakte onderworpen dan voor Zijn verheerlijking; want Hij het Zich toen verbreken, niet door Zijn discipelen, maar door Annas, Kájafas, de Schriftgeleerden en de Farizeeën. Gij beroemt u Zijn dienaars te zijn, en verbreekt toch uws Heeren en Meesters lichaam dagelijks, ja, gij verbreekt het niet alleen, maar gij eet, bijt en slikt het. De Joden betoonden meer medelijden dan gij, want het was hun genoeg Hem ter dood gebracht te hebben, en zij aten Hem niet eens op, maar lieten Hem nog door Jozef van Arimathéa op heerlijke wijze begraven; ja, er staat, dat er geen been van Hem verbroken werd, opdat de Schrift zou vervuld worden; doch door u is thans de Schrift vernietigd, want gij vermaalt Hem geheel met uw tanden.

Doch ik wilde wel eens weten, wat het ons baten zou, wanneer Christus alzo lichamelijk in het brood verborgen zou zijn, aangezien Hij zelf zegt: "Indien Ik niet heenga tot mijn Vader zo zal de Trooster te weten, de Heilige Geest tot u niet komen," maar, toen Hij was opgevaren, zond Hij Hem op de Pinksterdag, Hand. 2.

Toen zei een hunner: "Waar komt gij toch mee voor de dag? Staat er dan niet geschreven, dat Christus zeide: Dat is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt?"

Daarop antwoordde ik: "Ja, maar dat moet verstaan worden zoals het in het Oude Testament van de plechtige tekenen moet worden verstaan. De besnijdenis was door God een Verbond van God genaamd, dat nochtans slechts een teken van het verbond van God was. Dergelijke manier van spreken gebruikte God, Exod. 12, vs. 11, toen Hij de kinderen Israëls had gezegd welk lam zij moesten uitkiezen, en hoe en op welke wijze zij het zouden eten; met de lendenen opgeschort, met staven in de handen, en voegt er bij: "want het is des Heeren Pascha," dat is "voorbijgang". Immers, dat het lam, dus gegeten, het voorbijgaan niet was, dat is duidelijk, want God was zelf het voorbijgaan. Vervolgens, dat men God niet kan eten, is te duidelijk om het tegen te spreken; want God heeft vlees noch bloed, maar is een geest en een brandend vuur; doch het gedode, gebraden en gegeten lam was een teken van het voorbijgaan, opdat de Israëlieten, door hetgeen het teken uitdrukte, uit dankbaarheid zouden gedenken aan hun wonderbare verlossing uit de Egyptische slavernij en wrede tirannie van Farao; en op zulk een wijze geloof ik, dat Christus in Zijn laatste avondmaal een sacrament heeft ingesteld, overeenkomende met de genoemde teksten.

Ik geloof ook, dat Hij het plechtige teken heeft genoemd *Zijn lichaam*, zoals God het Paaslam het voorbijgaan noemde, aangezien het brood, hetwelk Hij brak, gaf en gegeten werd, het lichaam voorstelde en betekende, zoals het lam bovengenoemd het voorbijgaan betekende. Indien nu Christus in het brood is, en gijlieden Hem aldus eet, dan moet gij de Godheid zowel eten als zijn lichaam; want zijn Godheid en mensheid zijn niet gescheiden, maar zij maken één persoon uit en nochtans twee onderscheiden naturen."

Dit is het, christelijke lezer, wat Hoste van der Cateline van zijn twistgesprek, dat hij met de monniken als vervolgers van de christelijke waarheid had, zelf in de gevangenis heeft beschreven, waarin hij duidelijk toont, hoe hij hen met de Heilige Schrift heeft bestreden en overwonnen.

In een andere brief zegt hij, dat ook de president bij hem kwam om hem te ondervragen, met nog tien of twaalf andere leden van zijn raad; maar de redeneringen," zegt hij, "waren niet waardig neer te schrijven, want zij waren veel te onbeduidend en dom," en hij wist hun zo tegen te spreken, dat zij er niets op wisten te antwoorden, alleen zei de president: "Het is ons op verlies van leven en goederen, verboden als leken over Gods Woord te redetwisten."

Hoste vroeg hem, of de Heilige Schrift niet tot onze lering en stichting was geschreven.

Hij antwoordde: "Ja waarlijk, doch wij mogen daaruit niets bewijzen, maar wij zijn hier gekomen om recht te doen aangaande hetgeen tegen het bevelschrift van de keizer is."

"Wel, mijn heren," zei Hoste, "het ambt is goed, wanneer het goed wordt bediend. God schenke u genade, om het te gebruiken tot Zijn eer en uw zaligheid, opdat gij u niet vergrijpt in het vergieten van onschuldig bloed."

"Amen," zei de president.

Eindelijk werd Hoste, nadat hij de Goddelijke waarheid voor priesters, monniken, overheden, geestelijken en wereldlijken volstandig op waardige wijze had beleden, voorgestaan en beschermd, ter dood veroordeeld, en wel op de 27ste April, in het jaar onzes Heeren 1555, op een leeftijd van bijna dertig jaren.

Des namiddags werd hij naar de strafplaats gebracht en op een stellage geplaatst, waarop een huisje van hout was gemaakt, om hem daarin te verbranden. Het was zijn voornemen, om voor zijn dood het omstaande volk op christelijke wijze te vermanen, doch dit werd hem door de procureur-generaal niet toegestaan, die de scherprechter gedurig toeriep: "Dood hem, doe uw werk!"

Toen Hoste overtuigend zag, dat het hem niet toegelaten zou worden, om zijn hart, dat met de kennis en de liefde van God ten enenmale was vervuld, voor de gemeente te ontlasten, en ook hoorde, dat de procureur tot hem zei, dat hij in zijn huisje doen kon, wat hij wilde, was hij zeer bedroefd, zuchtte zwaar, en zei onder andere tot de procureur: "Nu zie ik wel, dat gij u aan het vergieten van onschuldig bloed schuldig maakt; maar ik heb de Heere gebeden het u te vergeven." Daarop zei de procureur: "Amen, Amen."

Vervolgens zei Hoste tot het volk: Ach, mijn lieve broeders, ik heb u nog zoveel te zeggen; maar dit wordt mij tot mijn groot leedwezen en mijn droefheid niet toegestaan."

Volgens de gewoonte van het land viel de scherprechter voor hem neer, en vroeg hem vergiffenis voor de dood, die hij hem zou aandoen.

Toen Hoste dit hoorde, kuste hij hem zeer vriendelijk, en zei: "Ik vergeef het u met

geheel mijn hart; de Heere mag u al uw zonden vergeven."

Vervolgens knielde hij neer en zei: *"O hemelse Vader, die naar Uw beloften Uw enige Zoon hebt gezonden, om voor dezulken van hen, die in U zouden geloven, Zichzelf op te offeren; daar ik, een van uw minste knechten, van mijn kindse dagen heb gezondigd, bid ik u zeer om vergeving en genade. U ook, mijn lieve broeders, bid ik uit de grond mijns harten, om de Heere voor mij te bidden om Zijn Goddelijke genade tot in het uur des doods, zoals Hij de Zijnen beloofd heeft."*

Andermaal riep de procureur tot de scherprechter: "Dood hem, dood hem!"

Hoste plaatste zich zeer gewillig aan de paal, om voor de Naam van de Heere Jezus Christus te worden verbrand, zeggende: "Lieve broeders, allen die hier bent, wacht u voor de valse profeten, die zeggen zullen: "Christus is hier, of Hij is daar; maar gelooft het niet, want Hij is in het Huis Zijns Vaders alleen in de Hemel."

Verder riep hij: "O hemelse Vader, in Uw handen beveel ik mijn geest, en bid U uit de grond mijns harten, dat mijn kinderen in de vreze des Allerhoogsten mogen opwassen."

Toen werd hij verwurgd, onder de misdadigers opgehangen en daarna zijn lichaam verbrand.

Maarten Huerblok,

Jan de Bock,

de vrouw van Jan de Bock

Nicolaas van der Poele

In het Gents Martyrologium nr 14, 15, 16, 17

Jaar 1545.

Te Gent in Vlaanderen, woonde een welgesteld man, viskoper van beroep, die de wereldse genietingen najaagde en liefhad, en ook door de wereld werd bemind en geacht. Hij was een grote dronkaard, dobbelaar en speler en ook door onwetendheid een vijand van de Evangelische waarheid, waarnaar hij niet horen wilde of die verdragen kon, zoals dit met vleselijke mensen het geval is.

Op zekere tijd, toen in genoemde stad een predikant predikte, en een grote toeloop had, omdat het scheen, dat hij de waarheid verkondigde, had ook Maarten Huerblok zijn predikatie bijgewoond. Een goed en godvruchtig man sprak hem aan, en vroeg hem, wat hij van zulk een prediking dacht, en wat hij daarvan had verstaan. Toen hij niets daarop kon antwoorden, raadde een andere vriend hem aan, dat hij hem nogmaals moest gaan horen, beter op zijn woorden letten, en de Heere vurig, en ernstig bidden, dat hij daaruit wat mocht opzamelen, "en ik," zei hij, "zal ook de Heere voor u bidden."

Nadat hij hem dikwerf had gehoord en geen lust noch smaak tot de goede zaak kreeg, vroeg zijn vriend hem of hij ook bad tot de Heere. Hij antwoordde: "Wat zou ik bidden? Ik weet niet, waarmee u mij plaagt."

Op aanhoudende vermaning van zijn vriend bad hij de Heere, dat hij toch nut mocht trekken uit de prediking wat de Heere hem ook verleende. Toen hij namelijk op zekere tijd hoorde, *dat de dronkaards het koninkrijk Gods niet beërven zullen*, nam hij dit zeer ter harte, en begon met zijn vriend over zulke en andere zaken te spreken. En,

aangezien hij inzag, dat het gezelschap, waarmee hij gewoon was om te gaan, hem zeer hinderde om een godzalig leven te leiden, verliet hij gedurende drie maanden die stad, en bezocht enige godzalige broeders, die hem in alles onderwezen, en hem leerden, hoe hij zich behoorde te gedragen.

Bij zijn terugkomst leidde hij een christelijk leven, en onthield zich van alle pauselijke bijgelovigheden en afgoderij, bezocht de armen, en deelde hun op milde wijze van zijn goederen. Die om de waarheid gevangen zaten vertroostte hij, ja volgde hen door een Godzalige vrijmoedigheid met goede vermaningen uit de Schrift tot bij het schavot, en versterkte en vertroostte hen alzo in het openbaar voor het oog van ieder met Gods Woord.

De parochiepriester der gemeente ontbood hem eens, en raadde hem, dat hij de bediening van het sacrament zou bijwonen. Hij antwoordde, dat hij dit wel begeerde, en verzocht de parochiepriester, dat hij het dan zou bedienen naar het bevel van Jezus Christus. De priester antwoordde, dat hij dit niet zou durven doen, en verzocht hem andermaal, dat hij genoeg wilde nemen het zo te ontvangen als de andere lieden.

Toen Maarten Huerblok meer en meer bekend werd, kwamen tot hem allen, die de Heere lief hadden, en overlegden samen, hoe men het best onder dit boos en afgodisch geslacht zonder enige besmetting zou kunnen leven. En, toen sommigen beweerden, dat men wel vrij volgens het geloof zou kunnen leven, zonder vervolging te lijden, antwoordde Maarten: "Ja, dat is wel waar, in zoverre men Christus niet wil belijden, want die belijdenis heeft gevolgen. Maar bedenkt ook wat Christus zegt: "Wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, die in de hemelen is."

Eindelijk begon dit de dienaren van de antichrist, de monniken en priesters te hinderen. En, daar zij wilden zorgen, dat hun koophandel niet zou verlopen, wisten zij het zover te brengen, dat Maarten Huerblok gevangen werd gezet. Terstond ondervroeg men hem, wie tot zijn aanhangers behoorden, en poogde dit met smekingen en bedreigingen te vernemen. Doch hij zei, dat het geen broederlijke liefde kon heten, om iemand te verraden of te verklappen, daar toch het leven er mee gemoeid was.

Toen hem door de monniken gevraagd werd, hoe hij dacht over het sacrament des altaars, antwoordde hij: "Wanneer het volgens uw verordening wordt voorgesteld, is het niet anders dan een gebakken God." Zij herhaalden hun vraag, en voegden er bij: "Geloofst gij dan niet, dat het lichaam van Jezus Christus in de handen des priesters is als hij de mis bedient?" Maarten antwoordde, dat Jezus Christus door de geestelijke dienaren op aarde zo slecht is behandeld geworden, dat men Hem hier tevergeefs zou zoeken.

Op deze wijze ging Maarten voort te betogen hoe de christenen door het geloof het lichaam en bloed van Jezus Christus deelachtig worden, en dat het brood brood bleef en de wijn wijn en dat men ook de beide zaken brood en wijn behoorde te ontvangen. Wanneer het brood en de wijn zodanig blijven, zeiden de monniken, "waarom maakt gij dan zoveel drukte, om dat in beide gestalten te ontvangen?"

Maarten antwoordde: "Al blijven zij in hun wezen, zij zijn nochtans voor de gelovigen, die het volgens de instelling van Christus ontvangen, heilige tekenen, van grote verborgenheid; en men behoort die te ontvangen, zoals Christus die heeft ingesteld, namelijk in beiderlei gestalten. Niemand behoort zo vermetel te zijn, om het bevel van Jezus Christus te veranderen, dat is, om er iets af of bij te doen, want Christus, Die de wijsheid des Vaders is, wist wel, wat Hij deed; en door Zijn kennis zag Hij wel de willekeurigheid, die deze leraren opnieuw in hun kerk invoeren."

Eindelijk, nadat hij bij herhaling op de pijnbank was en gemarteld was geworden, vooral om zijn broeders te verklappen, en men die van hem niet te weten kort komen, werd hij, op de 8e Mei, voor de vierschaar van de raad van Vlaanderen in de genoemde stad Gent geleid. En, omdat hij dikwerf met verscheidene personen een samenkomst gehouden had, en verkeerde gevoelens koesterde omtrent de majesteit van het sacrament, van het vagevuur, van de voorbidding voor de doden, en omdat hij dikwerf vermaand was, maar niets wilde laten varen, noch van gevoelens veranderen, werd het vonnis over hem uitgesproken, dat hij op de plaats, **Verlen** genaamd, levend zou verbrand worden.

Op de weg naar de gerichtplaats zei hij: "Al is het vlees krank, de geest is bereid." Er was een monnik, broeder Lieven Stoop geheten, die hem tot herroeping aanmaande. Doch toen Maarten dit op vrome wijze weigerde, zei de monnik: "Ga dan van dit vuur in het eeuwige vuur."

Maar hij leed alles geduldig, daar hij wist, dat God niet oordeelt zoals de mensen. Aldus stierf hij vroom en standvastig voor de waarheid, en werd tot as verbrand, op de 8e Mei, in het jaar onzes Heeren en Zallmakers Jezus Christus 1545.

Op de andere dag, 9 mei, werden om dezelfde oorzaak te Gent onthoofd Jan de Bock en Nikolaas van der Poele, terwijl de vrouw van Jan de Bock levend werd begraven. Alzo hebben deze de waarheid met de dood bezegeld.

Gillis de Meyère

In het Gents Martyrologium nr 141

JAAR 1568

Te Vinderhoute, in Vlaanderen, omstreeks een halve mijl van Gent, woonde een pastoor, Gillis de Meyère genaamd, die God verlichtte met de ware kennis van het zaligmakende geloof. Zo spoedig God hem dit talent had toevertrouwd, wilde hij dit niet als de luie en boze dienstknecht in de aarde begraven, maar zocht daarmee te woekeren, zoveel hem mogelijk was.

Deze pastoor was ook zeer Godvruchtig in leer en leven, en betoonde zich ijverig en gewillig om hen, die onder zijn zorg waren, van huis tot huis te bezoeken, te vermanen en te troosten met Gods Woord, en stelde hun voor ogen en waarschuwde hen tegen de gruwelijke lasteringen van de antichrist, waarin zij zolang verzonken waren geweest. Hij leerde het volk, dat de vergeving der zonden, de genade Gods en het eeuwige leven niet door onze werken of verdiensten, maar door een oprecht waar geloof in de levende Zoon van God uit genade, zonder enig toedoen der werken moet verkregen worden.

De pauselijke handlangers te Gent werden nu gewaar, dat hun bedriegerij en poppenspel door deze pastoor ten enenmale werd verdacht gemaakt, en dat hij het juk van de antichrist verwierp, ten gevolge waarvan zij niet verzuimden naar alle middelen te zoeken en listen uit te denken, hoe men deze beklagenswaardige man zou ombrengen.

Het gebeurde dan ook dat zij hun nijd niet langer konden verbergen, hun handen aan hem sloegen, hem gevangen namen in Maart 1568, en hem lieten brengen in de algemene gevangenis, het Castelet genaamd, en wel in een zeer onrein gat. Geruime tijd bad hij daar vrijmoedig zonder ophouden tot God, en dankte Hem, dat hij waardig was bevonden om de getuigenis van het Evangelie en om Zijn heiligen naam te lijden.

Vele goede lieden kwamen hem in de gevangenis bezoeken, die hij troostte en onderwees uit Gods Woord, zodat zij niet dan onder vele tranen van hem scheidten. Op verschillende tijden kreeg hij ook bezoek van priesters en monniken, die hem met hun valse leer aanvielen, en hun best deden om hem afvallig te maken. Doch, welke listen zij ook in het werk stelden, en hoe ijverig zij zich daarin betoonden, alles was tevergeefs. Hij bleef voortdurend volharden, zonder in iets ter rechter of ter linkerzijde af te wijken; zodat velen van het volk, die van zijn aanvechtingen hoorden, zich zeer verwonderden, dat hij zo standvastig en welgemoed bleef in de Heere.

Deze bloeddorstigen hielden niet op hun valse beschuldigingen uit te schreeuwen en rond te bazuinen totdat zij het zover hadden gebracht, dat ook dit schaap van Christus' kudde zou worden verworpd.

Op de 4e April 1568 brachten zij Gillis op het grafelijk kasteel, opdat hij daar zijn doodsvonniss zou horen. Toen hij daar kwam, werd hij wegens vele artikelen beschuldigd en een ketter genoemd, en veroordeelde men hem om te worden verworpd.

De Spaanse soldaten, die in die tijd te Gent waren, lieten hem zeer vreselijk binden, staken een bal in zijn mond, en wilden, dat men hem tot as zou verbranden. Toen men hem tot de plaats leidde, waar hij zijn offer brengen zou, stootten en sloegen de Spanjaarden hem onderweg zo verschrikkelijk, dat men zich over hem moest erbarmen. Ja, zelfs hun kapitein, die zij Maestre del Campo noemden, sloeg deze vromen getuige van Christus Jezus met een gewapende vuist in het gezicht, en wel met zulk een nijd, als enig tiran doen kan.

Bij de overbrenging van het grafelijk kasteel naar de strafplaats deden zij niets als hem mishandelen, en sloegen en stompten hem, alsof zij een dolle hond onder handen hadden, en wel alleen, omdat hij zo ijverig en vrijmoedig was. Op de strafplaats gekomen, waar Gillis zijn offerande brengen zou, plaatsten zij hem met de grootste nijd in de hut op de brandstapel. En, terwijl hij temidden der vlammen stond, riep hij nog met luider stem, zodat men het verstaan kon: *"Vader, in uw handen beveel ik mijn geest!"*

Aldus is deze vrome martelaar te Gent, onder grote volständigkeit, met zijn medebroeders in de Heere ontslapen, op de 4e April in het jaar onzes Heeren en Zaligmakers Christus 1568.

Jan Laute

In het Gents Martyrologium nr 166

JAAR 1569.]

Jan Laute, woonachtig te Gent, was een zeer ijverig en Godvruchtig man, die zich zeer naarstig betoonde in zijn dienst, welke hem door de gemeente was opgedragen, namelijk het ambt van diaken. Hij behartigde dit met zulk een vlijt, dat al zijn medehelpers zich over hem verheugden. Hij spaarde zich ook niet, noch ontzag enig gevaar, en word ook zijn arbeid niet moe, ofschoon hij vele jaren Christus in Zijn gemeente had gediend; maar hij bleef voortdurend ijverig, zolang tot de verborgen raad, die God over hem had besloten, geopenbaard werd. Vele broeders hadden hem op verschillende tijden gewaarschuid en gebeden, om toch plaats te maken voor de vijanden van God, en uit hun handen te ontvluchten, met te zeggen: "Broeder, gijlieden raakt te zeer bekend, wij vrezen, dat gij in gevaar komen zult."

Doch, aangezien de goede man in het bezit was van de verborgenheid van het geloof,

en een zeker doelwit, waarnaar hij schoot, was het steeds zijn antwoord: "Lieve broeders, zijn de haren van ons hoofd niet alle geteld? Heeft God niet in Zijn eeuwige raad besloten, wat u geschieden zal? Als het Hem heeft behaagd mij te beschikken tot een getuige van Zijn Evangelie, waar ik dan ook ben, zal de Heere mij vinden, en het zal geschieden, en ik zal Zijn hand niet kunnen ontlopen." En, daar hij zich op zulk een vaste grond had bevestigd, kwam ten laatste over hem, wat God over hem had besloten, namelijk het lijden om Zijns Naams wil.

Toen dan Jan Laute met alle vrijmoedigheid zijn huis verliet, wegens zijn zaken op de Vrijdagsmarkt, kwamen de vijanden der waarheid op raad van de priesters en monniken tot hem en grepen hem op de markt, op de 9e september 1567. Vandaar werd hij overgebracht naar de algemene gevangenis, het *Chastelet* genaamd, en bij dieven en rovers in een gat gezet., waar hij goed bewaard werd.

Na drie dagen te hebben gevangen gezeten, werd hij door de schout, de voornaamste beambte en andere beambten ondervraagd, namelijk, of hij ook niet te Brussel geweest was met zijn geestverwanten, om vrijheid te verzoeken, en wie deze waren.

Daarna werd Jan nog eens ondervraagd, korte tijd na het Kerstfeest, des avonds omstreeks vijf uren, door twee commissarissen in het hof, die hem vroegen, aan wie hij zich hield aan Menno Simons, of aan Calvijn of aan Martinus.

Hij antwoordde daarop zeer vrijmoedig: "Ik ken hen geen van drieën. Ik houd mij alleen aan de zuivere leer van het Evangelie en aan Jezus Christus, mijn Heere."

Toen de commissarissen dit hoorden, vroegen zij hem in die ogenblikken niets meer. Daarna kwamen zij weer tot hem, en vroegen hoelang het geleden was, dat hij het sacrament niet had bijgewoond en niet had gebiecht.

Jan zei, dat hij dit vergeten was. "Zo," zeiden de commissarissen, "weet gij niet, hoelang dat geleden is, een jaar of twee jaren, of leefde gij, die een bejaard man bent, als een dier."

Jan zei: "Mijn heren ik leef zo, dat ik hoop God te behagen."

Na langdurige gevangenschap in de ene kerker, brachten zij, op de 3de april 1568, Jan naar een andere gevangenis, het kasteel van de graaf genaamd, zette hem in een zeer diep en akelig gat, met zware ijzeren boeien aan de benen, waar zij hem zeer streng lieten bewaren, zodat in geruime tijd niemand hem kon spreken. Doch eindelijk werd aan zijn lieve vrouw, die zeer Godvruchtig was, toegang tot hem verleend, en deze ging als een vrome christin dagelijks haar man bezoeken, bracht hem spijs en drank mee, bemoedigde hem in het hart, troostte hem dagelijks met Gods Woord, en vermaande hem tot volharding, zodat zij door haar vrijmoedigheid zelf niet buiten gevaar was.

En, ofschoon Jan zeer dikwijls werd ondervraagd en gedreigd, en dan weer met schone beloften werd gevlod, om hem daardoor afvallig te maken van zijn geloof, zo was toch alles tevergeefs, en konden zij niets op hem winnen. Herhaalde malen werd hem ook voorgehouden, en zelfs met een eed verzekerd, dat, indien hij de bediening van het sacrament wilde bijwonen of biechten, zij hem het leven zouden schenken, en ontslaan uit de gevangenis. Doch Jan luisterde niet naar al hun bedreigingen, en schone beloften, en gaf niet om langdurige gevangenschap noch om zware smarten, die hij dagelijks in de kerker leed, noch had zijn eigen leven lief, en verkoos liever met de vrome Eleazar op heerlijke wijze voor de geboden te sterven, dan de jeugd een kwaad voorbeeld te geven.

Toen nu de commissarissen en raadsheren van de koning zagen, dat hij even standvastig bleef, en dat alles tevergeefs was, wat men hem aandeed, lieten zij hem vier dagen tevoren weten, dat hij sterven moest. Zijn vrouw bracht hem eerst deze

boodschap en vervolgens een ander, die tot hem zei: Jan, het doet mij leed, dat ik u zulk een boodschap moet brengen."

Jan antwoordde: "Welk een betere boodschap zoudt gij mij kunnen brengen, dan dat ik spoedig gaan zal tot mijn hemelse Vader, naar Wie mijn enig verlangen is."

Als nu de dag van zijn sterven genaderd was en het uur begon te genaken, waarnaar hij al dikwerf gevraagd had, nam hij van al de gevangenen vriendelijk afscheid, en begon zich te ontkleden, daar hij de scherprechter verwachtte, die hem als een lam naar de slachtbank zou leiden.

Toen hij op de plaats gekomen was, waar hij zijn offerande brengen zou, deed hij zijn gebed tot de Heere, en terwijl Hij stil opstond zag hij de monniken voor hem staan. Hij draaide hun de rug toe, en zei tot het volk: "och, lieve mannen, gelooft toch niet in de afgodische roomse kerk. Och mannen, gelooft hun toch niet, die zeggen: Christus is hier of daar, want zij zijn valse profeten en zullen er nog velen verleiden."

Toen hij dus sprak, werd hij met geweld door de scherprechter naar de paal getrokken en eraan vastgemaakt, die hem terstond, nadat hij geroepen had: "*O hemelse Vader, in Uw handen beveel ik mijn geest,*" verworgde en verbrandde.

Aldus werd deze vrome getuige als een martelaar van Christus Jezus, wegens de beleden waarheid, op de 25e januari, in het jaar onzes Heeren Jezus Christus 1569, op de Veerleplaats te Gent opgeofferd.

Maarten van Schorenback

In het Gents Martyrologium nr 200

JAAR 1570

Maarten van Schorenback werd, wegens de belijdenis der waarheid, te Gent, in Juli van het jaar onzes Heeren en Zaligmakers 1570, gevangen genomen, en door de onderschout in de algemene gevangenis bij de rovers en andere kwaaddoeners gezet.

Terwijl hij daar omtrent zeven maanden gevangen zat, bezochten hem de dienaren van de antichrist, om hem wegens zijn geloof te ondervragen; doch hij gedroeg zich jegens hen dapper en mannelijk en beleed zijn geloof vrijmoedig volgens de waarheid. En, ofschoon hij ook menigmaal door de tirannen met vele martelingen werd gepijnigd, om hem daardoor van de waarheid afvallig te maken, liet hij zich nochtans daardoor niet bewegen, maar gaf zijn lichaam vrijwillig over, ontstoken als hij was door de liefde van God en van onze Heere Jezus Christus, door de krachtige werking des Heilige Geestes, Die hem onder al het lijden derwijze sterkte, dat hij alle martelingen verdroeg, en de pauselijke leer voor een duivelse leer verklaarde tot het einde.

En, aangezien de onrechtvaardigen de rechtvaardigen niet kunnen verdragen, daar hun geloof en leven met dat van de goddeloze niet overeenkomt, zoals in het boek der Wijsheid geschreven staat, sloten de gerechtsdienaren de mond van dit lam van Christus, en brachten hem daarna in de vierschaar, waar Maarten het doodsvonnis kreeg, en wel om te worden verbrand volgens het besluit van de koning, omdat hij een man was, die zich te zeer verzette tegen de moeder, de roomse kerk.

Daarna werd hij naar de markt geleid, waar een hut met een paal daarin gereed stond om hem te verbranden.

Toen hij op de plaats gekomen was, waar hij zijn offerande zou volbrengen, boog hij, aangezien hij gebonden en de mond gesloten was, zeer blijmoedig het lichaam, en groette vriendelijk de broeders, die daarbij stonden.

Daarna werd hij aan de paal gebonden, levend verbrand, en ontsliep alzo in de Heere, de 27ste Maart, in het jaar onzes Heeren Jezus Christus 1571.

Michiel van Ro

In het Gents Martyrologium nr 201

[JAAR 1571.]

Michiel van Ro, te Ursele geboren, was een vroom man en een beminnaar der waarheid. Op de 2e December 1570 werd hij door de opperschout te Belle gevangen genomen, naar Gent gebracht, en in een welverzekerde gevangenis gesloten. Hij zat daar langer dan twee maanden gevangen, voor hij wegens zijn geloof werd ondervraagd. Intussen, terwijl hij dacht aan de vergankelijkheid van zijn lichaam en het geweld, dat de vijanden daaraan plegen zouden, nam hij dikwerf de toevlucht tot God door het gebed, en bad Hem het arme aarden vat met Zijn Geest inwendig te versterken, teneinde dit, ter ere van Zijn Zoon Jezus Christus, te mogen opofferen. Daartoe vermaande hij ook zijn broeders onder t'iet kruis, toen hij het volgende aan hen schreef:

"Lieve broeders, ik schrijf u naar mijn krank vermogen, zoals ik slechts een zwak en krank mens ben, en intussen in mijn gevangenschap nu en dan zeer bezwaard mij gevoel, doch ik word weer getroost, waarvoor ik God nooit genoeg kan danken. Vrede zij den broeders en zusters, en liefde met geloof van God de Vader en de Heere Christus. Ik bid u, broeders om Christus, wil, de Heere voor mij te bidden, zoals ik voor ulieden doe, opdat de waarheid des Heeren in leven en in sterven worde groot gemaakt."

Terwijl hij gevangen zat, werd hij dikwijls door onderscheiden personen met twistgesprekken aangevallen, die hij echter met de Schrift de mond stopte. Doch een zeer wereldsgezind man vanwege de bisschop, een loze vos en afvallige wederdoper, nadat hij lang van de roomse kerk en haar macht gesproken had, vroeg hem: "Michiel, zoudt gij alles niet willen schikken? Ik ken een goed heer die hedenavond nog bij u zal komen, en genade voor u zal verkrijgen; want de genade is vanavond of morgen verloren, en morgen zoudt gij niet meer kunnen geholpen worden."

Toen hij hem kwelde om slechts een woord van hem te horen, zei Michiel: "Doe uw voordeel met uw genade; ik hoop genade te vinden bij de Heere, waarover ik gerust ben."

Hij hernam: "Als gij uw koning niet onderdanig bent, zult gij moeten steven; doe wat gij kunt."

Michiel antwoordde: "Dat hoop ik ook te doen." Na nog lang gesproken te hebben gingen zij heen.

De 15de Februari, des morgens ten zeven uren, kwam een van de commissarissen, die hem vroeg, hoe hij heette. Hij zei: "Michiel van Ro."

De comm. "Waar bent gij geboren?"

Michiel. Te Ursele"

De comm. Hebt gij daar altijd gewoond?

Michiel Ja, mijnheer."

De comm. "Gij was daar toch niet, toen gij gevangen genomen werd?"

Michiel "Nee, maar te Belle"

De comm. Hebt gij volgens 's lands gebruik de sacramenten bijgewoond?"

Michiel "Nee toch niet, mijnheer."

De commissaris werd daarover zeer toornig, en zei: "Wie heeft u dat geleerd? Gij moet hem aanwijzen."

Michiel "Dat is mij niet geleerd."

De comm. "Door wie bent gij dan onderwezen? Door een boze geest?"

Michiel "Dat is God de Vader bekend, en dat is mij genoeg."

De commissaris ging heen, en zei, dat hij niet langer met hem kon spreken.

Later op dezelfde dag kwam er nog een priester met een officier bij zich tot hem, om hem te ondervragen naar zijn geloof, die hem dan ook vroegen, of hij niet geloofde aan de zeven sacramenten. Michiel antwoordde, dat hij er slechts twee in de Schrift las, en wel die van de doop en het avondmaal. De priester vroeg hem andermaal, of hij niet geloofde, dat Christus met vlees en bloed in het avondmaal tegenwoordig was.

Hij antwoordde: "Ik geloof, wat de vier Evangelisten daarvan hebben meegedeeld." De priester las de plaats "Neemt, eet, dit is mijn lichaam," en vroeg hem, of hij dit niet geloofde.

"Ja zeker," antwoordde Michiel, "maar uw uitlegging geloof ik niet, want daaruit zou volgen dat Christus twee lichamen zou hebben, een broodachtig lichaam en een vleeselijk: een broodachtig, dat hij zelf brak en Zijn discipelen gaf, en een vleeselijk, dat Hij zelf was, en de volgende dag voor hen aan het kruis overgaf. En, als dit van het brood verstaan moet worden, dan moet het ook voor ons gekruist zijn; want er is geen ander lichaam dan dat voor ons gekruisigd is en gegeven tot vergeving van zonden. En, aangezien gij dit nu vleeselijk verstaat en niet geestelijk, en de tekenen voor de betekende dingen opvat, kan ik het met u niet eens zijn?"

De priester vroeg: "Waarom niet?" Michiel antwoordde: "Omdat gij zegt, dat Christus aan ieder van de discipelen Zijn gehele lichaam heeft gegeven, die twaalf in getal waren, en Hij die mee aan de tafel zat was de dertiende; en wanneer nu ieder discipel Christus' lichaam vleeselijk gebruikt had, wat werd er dan de andere dag aan het kruis tot vergeving der zonden overgeleverd? Daarom houd ik mij aan Christus, Die zegt: Dat voor u gegeven wordt." En opdat wij dit niet zouden opvatten van het sacrament, dat Hij daar instelde, voegde Hij er bij: "tot vergeving van zonden." Derhalve is er geen ander lichaam in de dood gegeven dan zijn eigen lichaam, en evenmin is het brood, dat slechts een sacrament was, voor ons gekruisigd, maar het lichaam, dat aan de tafel zat, dat voor mijn zonden voldaan heeft."

De priester las Joh. 6 en Kor. 11.

Michiel antwoordde: "Dit moet alles naar de geest verstaan worden, door welke Christus Zichzelf voor ons Gode de Vader onstraffelijk heeft opgeofferd, en ons door de sacramenten wordt aangewezen."

De priester zei: "De moeder de heilige kerk gelooft het anders; en, wanneer gij u daarnaar niet wilt schikken, moet gij de dood sterven."

Michiel zei: "Dit zou niet goed zijn."

De priester. En toch verzeker ik u dit. Doch hoe denkt gij over het vagevuur?

Michiel. "Daarvan heb ik niets gelezen."

De priester. "Zo gij daaraan niet gelooft, bent gij verdoemd."

Michiel "Dat zou kwaad zijn."

De priester. "Michiel, ik verzeker het u waarlijk. Hebben de bisschoppen niet dezelfde macht, die de Apostelen bezaten? En hebben de bisschoppen geen macht over ons en ulieden."

Michiel "Ja, indien gij door de leiding des heiligen Geestes in de voetstappen der Apostelen wandelde, waar het nu ver vandaan is."

De priester. "Zo, gelooft gij dan niet dat de bisschoppen macht bezitten? Antwoord mij."

Michiel "Dat is de Heere bekend."

De priester. "Ik zeg u Michiel, als gij u niet bekeert, moet gij de dood sterven en hierna de eeuwige dood."

Michiel "Dat zou kwaad zijn."

De priester vertrok, en vroeg aan Michiel, of hij terug wilde komen.

Michiel antwoordde: "Als u dit behaagt."

In de namiddag van die dag kwam een andere geestelijke bij hem, die hem bijna al dezelfde vragen deed, waarom Michiel tot hem zei: Hij komt gedurig met de macht van de kerk voor de dag, en met het avondmaal, waarvan ik heden gesproken heb, en ik hoop daarbij door Gods genade te blijven."

"Ja, ja," zei de geestelijke, "het is, zoals mij heden een goede heer zei, gij zult moeten sterven en ook de eeuwige dood, tenzij gij u bekeert, en dit is zo zeker, alsof ik het u met een eed bevestig, want gij wilt niet geloven aan Gods Woord."

Michiel: Jawel, alles wat daarmee overeenkomt."

De geestelijke. "Welaan! Er staat in de brief aan de Corinthiërs: "Zo wie op dit fundament bouwt goud, zilver, hooi, stoppelen, een iegelijks werk zat beproefd worden als door vuur; wiens werk verbrandt, hij zal schade lijden; maar hij zal nochtans behouden worden als door het vuur." Dat is: al wordt men ook in het vagevuur gepijnigd, men wordt er echter uitgeholpen, want er staat: "als door het vuur."

Michiel "Ik heb gelezen, dat Johannes zegt: "Die na mij komt, is sterker dan ik, Wiens schoenriem ik niet waardig ben te ontbinden, die, zal u dopen met de Heilige Geest en met vuur." Ik versta onder het vuur de Heilige Geest. Hebt gij dit niet gelezen?"

De geestelijke antwoordde toestemmend, doch beriep zich op het tweede boek van de Maccabeën, waar Judas gebiedt te offeren voor hen, die gesneuveld waren. "Wel, wat zegt gij hiervan?"

Michiel antwoordde, dat dit boek onder de apocriefe boeken was opgenomen, dat dit in de gehele Schrift nergens wordt gevonden, en dat hij zich vasthield aan de woorden zijns Meesters, Die hem gebiedt door de enge poort in te gaan tot het leven, en de brede weg te vermijden, die tot het verderf leidt.

Toen bedreigde hij de beklaagde zeer, en liet hem vertrekken en een ander bij zich komen. Daarna riep hij de martelaar andermaal en vroeg: "Wel Michiel, hebt gij u niet bedacht?"

Michiel antwoordde: "Ja, ik heb mij reeds bedacht: ik blijf hij het vorige."

"Zo," zei hij, "dan zult gij morgen sterven." Hij vroeg hem tevens, als hij sterven moest, of hij dan niet bij hem wilde biechten.

Michiel antwoordde: "Als het zover is, dan weet ik, wat ik doen zal."

Des anderen daags, de 16e Februari, kwam de geestelijke alleen, en vroeg hem, of hij zich bedacht had. De martelaar zei, dat hij zich reeds lang had bedacht.

De geestelijke wilde hem bewijzen, dat Christus en de discipelen een mis hadden gevierd, toen zij het avondmaal hielden.

Michiel antwoordde daarop, dat hij dit in zijn gehele leven niet gelezen had, maar dat Christus eenvoudig het brood had gebroken en rondgedeeld, en geen altaar of misklederen had gebruikt. "Zijn discipelen," zei hij, "beval Hij te prediken en alles te onderhouden, wat Hij hun bevolen had. En in de Handelingen der Apostelen lezen wij, dat zij dit alles onderhouden hebben, en volhardden in de leer en in de breking des broods, en dat men daarvan af noch toedoen mag."

De geestelijke sprak hem zeer bits aan, zoals hij steeds gedaan had, en zei: "Bemoei u met uw ambacht, laat hen de Schrift lezen, die daartoe gesteld zijn."

Hij ondervroeg hem andermaal aangaande het vagevuur, en Michiel antwoordde hem, wat hij daags tevoren gezegd had. De geestelijke zei op spottende wijze: Mij dunkt, dat gij een profeet bent." Hij vroeg Michiel verder, of hij ook een goede hals had, om het zwaard daardoor te laten gaan, of hij de strop kon verdragen, en in het vuur verbrand kon worden, en zei, dat hij het een of ander zeker zou ondervinden en daarna een eeuwige dood; "want," zei hij, "de duivel heeft u bij de keel."

Michiel antwoordde, dat dit zo niet was, maar dat hij God de hoogste eer gaf. Aldus verlieten zij de beklagde, en bedreigden hem met de dood.

Op de 19e Februari kwam de geestelijke andermaal bij hem, en vroeg hem, of hij niet zou willen vasten, en of het kwaad was als men vastte.

Michiel zei: "Neen, als het gepaard gaat met het gebed om daardoor iets te begeren tot eer van Zijn naam."

"Maar," zei de geestelijke, "u bent een arme ketter, want gij gelooft niet, dat Christus vleeselijk in het misbrood is, juist zoals Hij hing aan het kruis."

Michiel antwoordde daarop: "Weet gij wel, dat in de Handelingen der Apostelen geschreven staat, dat God niet woont in tempelen met handen gemaakt, noch door mensen handen wordt gediend als iets behoevende, daar Hij Zelf het leven, de adem en alle dingen geeft. Het is duidelijk, dat gijlieden u daartegen verklaart, en allen doodt, die daaraan vasthouden."

De geestelijke werd boos en zei: "Waar duivel houdt gijlieden uw avondmaal en doopt gij uw kinderen?"

Michiel antwoordde: "In de plaatsen, die wij daartoe geschikt vinden."

De geestelijke zei: "Het bevreemdt mij, dat gij zo op uzelf staat en niet geleerd bent. Reeds, veertig jaren heb ik geleerd en onderzocht, en ik versta de Schrift nog niet. Laat dit onderzoek aan ons over, en bemoei gij u met uw ambacht." De geestelijke vroeg verder, wat hij had geleerd door zijn onderzoek, en of hij het er niet voor hield, dat Christus waarachtig God en mens was.

Michiel antwoordde toestemmend.

Verder vroeg de geestelijke, of hij niet herdoopt was.

Michiel antwoordde, dat hij met de doop tevreden was, die in de naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes aan hem was bediend.

Voorts vroeg de geestelijke, of men de kinderen ook dopen moest.

Michiel antwoordde, dat hij zich daar mee verenigde.

De geestelijke zei: En hebt gij geen vrouw noch kinderen?"

Michiel antwoordde: "Mijn vrouw is in de Heere ontslapen."

De geestelijke vroeg: "Zijn uw kinderen gedoopt?"

Michiel antwoordde toestemmend.

Toen zei de geestelijke: "Wanneer gij dit alles eenvoudig geloofde, dan zou men u kunnen helpen, zodat gij de dood zoudt ontgaan. Dieven en rovers wordt genade geschonken, doch voor u is hier geen genade te verkrijgen, noch hiernamaals." Na nog vele andere woorden te hebben gesproken, ging de geestelijke weg, en gaf aan Michiel de zaak in bedenking.

Des anderen daags kwam de geestelijke terug in gezelschap van een priester, die samen hem als listige slangen overvielen en hem vroegen: "Waar bent gij geboren?"

Michiel. Te Ursele"

De geestelijke: "Ja, ik heb uw ouders goed gekend. Hebben die u niet goed onderwezen?"

Michiel: "Dat heb ik niet gezegd.

De geest. "Hebt u zich daarop nog niet bedacht?"

Michiel "Ik bedenk mij iedere dag wat ik doen moet."

De geestelijke: "Bedenk, bedenk u toch, want eeuwig is zo lang. Hebt gij ook niet gezegd, dat Christus in de roomse kerk niet is?"

Michiel: "Ik heb gezegd, dat er geschreven staat: "Gij bent een tempel des Heiligen Geestes, en God woont niet in tempelen met handen gemaakt." Nog zegt Christus: "Waar twee of drie in Mijn naam vergaderd zijn, daar ben Ik in het midden."

De geestelijke. "Er staat daar niet letterlijk: twee of drie in Mijn naam."

Michiel: "Dat is zo, doch wel naar de geest."

De geestelijke. "Hij is hier nader in persoon dan gij bent." Verder spraken zij tegen elkaar Latijn.

De priester. "Mijn kind, wij zouden u graag helpen, maar dit kan niet; doch bedenk u, en zo gij ons nodig hebt, laat om ons vragen. Of wilt gij niet, dat wij terug komen?"

Michiel: "Zo als het u behaagt."

Aldus was de ondervraging van de beklagde afgelopen tot op de 6e in Maart. Doch, hij werd niet geheel vergeten, want iedere dag werd hij zo door een gevangenvaarder als anderen aangevallen. Later kwam er een tot hem, Pieter de Backer genaamd, een Jakobijner, in gezelschap van zijn geestverwant, om hem op de volgende wijze te ondervragen:

Backer. "Mijne man, hoe heet gij?"

Michiel "Michiel is mijn naam."

Back. "Dit is een schone naam, het is een Engel. Bidt gij de Engel niet aan?"

Michiel: "Ik bid onze Vader aan."

Backer. "Geloofst gij niet, dat wij de Engelen moeten aanbidden?"

Michiel: "Ik heb het nergens gelezen?"

Backer. "Geloofst gij niet, dat wij de Engelen moeten vragen om voor ons te bidden?"

Michiel: "Ik heb in de Schrift niet gevonden, dat wij de Engelen vragen zouden voor ons te bidden, maar wel, dat wij God de Vader alleen door Christus zullen aanbidden."

Backer. "Bidden en aanbidden is twee."

Michiel: "Toon mij uit de Schrift, dat men het doen moet."

Backer. "Geloofst gij het niet?"

Michiel: "Bewijst het mij eerst."

Toen begonnen zij in het Latijn te spreken. Vervolgens viel Backer Michiel op een ander punt aan en vroeg: "Michiel, gelooft gij ook, dat Christus waarlijk in vlees en bloed in het sacrament is?"

Michiel antwoordde, dat men dit geestelijk moest verstaan. De monnik las uit Mattheüs voor: "Dat is Mijn lichaam." Wat zegt gij daarvan?"

Michiel: "Zie wat er op volgt: "dat voor u gegeven wordt tot vergeving van zonden." Bemerkt gij niet, dat Christus Zijn discipelen bij dit sacrament wees op Zijn lichaam, dat de volgende dag aan het kruis werd opgeofferd?"

Backer. "Waarom gelooft gij het niet, daar er toch zo duidelijk staat: "Dat is Mijn lichaam?"

Michiel: "Om de reden, die ik reeds gezegd heb; ten andere omdat Christus tot de Kapernaümiëten zegt: "Het vlees is niet nut: de Geest is het, Die levend maakt." En als het vlees ware, zoals gijlieden zegt, zou men het immers zien!"

Backer. "Het is zo rauw niet als een stuk vlees, dat men van een os snijdt."

De monnik. "Gij gelooft Gods Woord op een andere wijze dan wij."

Michiel: "God zal ons hierover naar waarheid oordelen."

Toen lazen zij, dat Christus vijf duizend mensen gespijzigd had met vijf broden en

weinige vissen. Verder, dat Hij op de zee had gewandeld, dat Hij almachtig is, en ook wel in de mis kon zijn.

Michiel: "Christus wilde met deze werken Zijn goddelijke kracht en goedheid bewijzen, daar Hij het volk, dat bijna van honger omkwam, spijzigde. Wij komen ook niet aan het avondmaal, om met vleeselijke spijs ons lichaam te voeden; maar aangezien onze ziel geestelijk is, wordt die ook met het gekruisigde lichaam en het vergoten bloed verzadigd.

Backer. "Op welke wijze geschiedt dit?"

Michiel: "Wanneer wij wensen ontslagen te worden van onze zonden, waardoor de toorn Gods en de eeuwige dood ons deel is, en alzo hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, dan komt Christus in het avondmaal, en spijzigt ons met alle gelovigen, zeggende "Dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken is tot vergeving van uw zonden; en, indien wij deze beloften met het geloof aannemen, worden wij gespijzigd en gelaafd tot het eeuwige leven."

Backer. Neen, neen, wij moeten het anders verstaan, namelijk, dat wij het vleeselijk ontvangen, want Hij heeft hemel en aarde geschapen. Hij is almachtig."

Michiel: "Christus zegt; "Ik ben het levende brood, dat van de hemel is neergedaald, wie van dit brood eet, zal in eeuwigheid niet hongeren." Verder, Christus bestraft de Kapernaümiëten, die dit eten van Christus' vlees niet verstonden, en zei: "Ergert ulieden dit, dat Ik gezegd heb, tenzij dat gij het vlees van de Zoon des mensen eet, en Zijn bloed drinkt, zo hebt gij geen leven in uzelf. Wat zou het dan zijn, zo gij de Zoon des mensen zaagt opvaren, waar Hij te voren was? De Geest is het, Die levend maakt, het vlees is niet nut."

Backer. Geloofst gij niet, dat de priesters, door Gods macht, macht hebben de zonden te vergeven?"

Michiel: "Niemand kan de zonden vergeven dan God alleen."

Backer. "Heeft de Heere niet gezegd tot Petrus: "Ontvang de Heilige Geest? Aan wie gij de zonde vergeeft, die zullen ze vergeven zijn; die gij ze houdt, die zijn ze gehouden?"

Michiel: "Dit is gezegd tot de lieden voor wie Petrus predikte, dat is de bekeerden. Deze vroegen aan hem: "Wat zullen wij doen? Petrus antwoordde: "Bekeert u, enz., want u komt de belofte toe en uw kinderen. Wie zich bekeerden, die opende hij de hemel, zoals hij de onboetvaardigen uit het volk de verdoemenis verkondigde."

Backer. "Hadden zij toen daartoe de macht niet?"

Michiel: "Christus zegt, dat allen tot Hem komen moeten, die belast en beladen zijn. Hij zegt niet: gaat tot Petrus of tot Paulus. De Apostelen hebben geen macht ontvangen de ongelovigen de hemel open te doen, en de dienaren van Christus hebben het niet gedaan, maar slechts valse profeten, zoals uit vele geschriften blijkt, die door God niet gezonden zijn."

Backer. "Een bisschop heeft macht u gevangen te houden of te ontslaan; heeft hij niet?"

Michiel: "Dat zal gaan, zoals het God behaagt."

De monnik. "Het zwaard is gegeven om de kwaden te straffen en de goede te beschermen."

Michiel: "Dat is waar."

De monnik. "Hoe veel temeer een slecht geloof?"

Michiel Christus zegt, dat men het moet laten opwassen tot de oogst."

Backer. "Wij zeggen dit niet van u, maar van hen, die valse leringen in uw stad zaaien. Tot u komen wij om u te onderwijzen. Wij hebben gehoord, dat er nog een is, die geen genade ontvangen heeft, en gij wilt ook al niet onderwezen worden."

Michiel: "Laat het goede en kwade zaad opwassen tot de oogst, dan zal het gescheiden worden.

Backer. De koning verstaat dat zo niet."

Michiel: "Gij kunt daarom niet bewijzen, dat men iemand wegens zijn geloof doden mag."

De monnik. In de Handelingen der Apostelen leest men, dat Petrus Ananias en Safira doodde."

Michiel: "Dat is waar, maar dat was, omdat zij de Heilige Geest gelogen hadden."

De monnik. Hoe lang is het reeds geleden, dat gij niet gebiecht hebt?"

Michiel: In geen drie jaren."

De monnik. "Zoudt gij het niet willen doen?"

Michiel: "Ik weet wel, wat ik doen zal; maar ik ben tevreden met de biecht, die ik bij mijn God gedaan heb."

Backer. "Hoe denkt gij over de zeven sacramenten?"

Michiel: "Ik ken er geen meer dan twee: de doop en het avondmaal."

Backer. "Wel, hoe denkt gij dan over het huwelijk, is dat dan geen sacrament? Paulus zegt toch, dat dit een verborgenheid is."

Michiel: "Als het een sacrament is, behoort gij het te gebruiken."

De monnik. "Dit zegt gij goed; maar allen mensen komt het niet toe. En Paulus zegt dat ongetuigd te zijn het beste is."

Met deze woorden namen zij afscheid en zeiden tot Hem: "Bidt de Heere."

Op de 13e Maart kwam mr. Jakob Hessels bij hem en vroeg: "Wel, Michiel, wat zegt gij? Ik heb vier onderscheiden personen tot u gezonden, die allen hetzelfde getuigen, namelijk, dat gij niet wilt aannemen, dat Christus met vlees en bloed in het sacrament is, en dat de paus macht heeft de zonden te vergeven. Wat zegt gij hiervan?"

Michiel antwoordde: "Zoals ik vroeger gezegd heb."

Hessels werd daarover zeer vertoorn, schreeuwde en dreigde, en ging vervolgens tot drie andere gevangenen, waar hij Michiel riep, schreef alles op en vertrok naar Brussel.

Intussen schreef Michiel een brief aan zijn broeders, waarin hij zijn toestand meedeelde met de volgende woorden:

"Och, lieve broeders en zusters in de Heere, ik geef u mijn toestand te kennen, namelijk, dat de strijd voorhanden is, die ik te strijden heb. Ach, ware hij reeds gestreden, en de overwinning behaald! Er is toch een grote prijs te winnen, die vlees en bloed zal kosten. Door de kracht van boven en de hulp des Heiligen Geestes hoop ik de overwinning te verkrijgen, ofschoon dit alles het vlees moeilijk valt. De genade van onze Heere Jezus Christus zij met u allen. Amen."

De 3e Mei verscheen bij hem vanwege de bisschop een priester en drie beambten, Joost de Naes, Roeland van Imbiese en Pieter Brouwer, als getuigen bij de ondervraging.

De priester. Geloofst gij niet, dat Christus lichamenlijk in het avondmaal tegenwoordig is? Deze heren zijn nu bij mij en wel voor de laatste maal, en zullen niet terugkomen. Antwoord nu ja of neen.

Michiel: "Ik verhaal, wat gij reeds vroeger van mij gehoord hebt, en daarbij blijf ik, dat Christus het levende brood is en niet het sacrament."

De priester. "Wanneer men het sacrament gebruikt, wordt men dan niet Christus' lichaam vleselijk deelachtig?"

Michiel: Als dit waar was, zou Christus niet gezegd hebben: "Als gij de Zoon des

mensen zaagt opvaren, waar Hij tevoren was. De Geest is het, Die levend maakt; het vlees is niet nut."

Joost de Naes. "Geloofst gij dat niet?"

Michiel: ik geloof alles, wat met het Woord van God overeenkomt."

De priester. "Wij hebben het u bewezen met de woorden: Dat is Mijn lichaam."

Michiel: "Ik ben het met de Apostelen eens. Toen aan deze gevraagd werd, of zij ook niet wilden heengaan, zei Petrus: "Heere, tot wie zouden wij heengaan, want Gij hebt de woorden des eeuwigen levens." Ik vestig mijn grond er op, dat, zo wie dit leven, dat is Christus, verlaat, niets dan de dood vindt."

De beambten. "Zo, dan zult gij de vuurdood moeten ondergaan."

Michiel: "De naam des Heeren zij geprezen."

De priester. Zeer bits: "Gij zult de tijdelijke dood moeten sterven en hierna de eeuwige dood."

Michiel Het oordeel komt de Heere toe."

De priester. "Turken en ongelovigen mag men toch oordelen?"

Michiel: "Kunt gij dan bewijzen dat ik een Turk ben?"

De priester. Ja, want gij gaat buiten Gods Woord."

Michiel: "Ik beweer niets buiten Gods Woord."

De Priester. "Waarom gelooft gij dan ons niet?"

Michiel: "Ik geloof alles, wat met het Woord Gods overeenkomt."

De priester. Bidt gij dikwerf tot God?

Michiel: Ja, naar mijn krank vermogen."

De priester. Vraagt gij Maria dan niet om voor ons te bidden?

Michiel: "Ik bid alleen tot God door de Middelaar Jezus Christus."

De priester. "Dat is waar; maar bidden en aanbidden is twee. Verder zou ik nog vele zaken in u kunnen aanwijzen, die strijden tegen onze moeder de heilige kerk."

Roeland van Imbiese. "Als wij tot de koning willen gaan, hebben wij een voorspraak nodig."

Michiel: "Dat is ook waar; daarom heb ik ook gezegd, dat ik tot God door Christus ga, en dat Hij onze Middelaar is en onze spijs; doch gijlieden wilt dit alles naar de letter verstaan. Christus zegt: "Ik ben de deur, door Mij moet gij uit en ingaan, en Christus is toch geen deur.

De priester. Dat is waar, maar Hij wijst ons op de weg.

Michiel: "Derhalve blijkt, dat men niet alles naar de letter moet opvatten."

De priester. "Ik zie het wel; het heeft niets met u te beduiden. Reeds zo velen zijn er bij u geweest, zowel geestelijke als wereldlijke personen, en dit is reeds mijn vierde maal; gij zult dan moeten sterven."

De beambten. Ja, ja, dat is zo.

Michiel: Tot God en tot mijn zaligheid moet het geschieden. Doch gijlieden zoudt het slecht kunnen bewijzen, dat men iemand wegens zijn geloof mag doden. Draagt gijlieden intussen zorg, een rechtvaardig vonnis te vellen."

Onder deze vrijmoedige belijdenis des geloofs van deze martelaar vertrokken zij. Van deze belijdenis getuigen ook de brieven met zijn eigen hand geschreven. Als een barende vrouw bleef hij in barensnood zitten, en verwachtte de ontbinding van zijn lichaam, die nabij was. De 8te der genoemde maand kwam hij voor de rechters, waar hij het doodsvonniss ontving. Hij werd als een ketter veroordeeld om aan een paal levend te worden verbrand; welk vonnis hij geduldig verdroeg, terwijl hij God bad hun dit te willen vergeven.

Toen zij hem wegleidden schroefden zij zijn tong tussen twee ijzers, en bestreken de

punt van de tong met een gloeiend ijzer, teneinde hij die niet zou uitsteken, en sloten hem de mond opdat hij niet spreken zou. Aldus werd hij als een lam naar de slachtbank geleid, om zijn offerande te brengen. Michiel zag het volk verheugd aan, boog het lichaam, nam aldus afscheid van al zijn broeders en trad de hut bij de paal binnen, waaraan hij gebonden werd en verbrand.

Aldus eindigde deze vrome martelaar zijn leven, gaf zijn geest in de handen des Heeren, en ontsliep met zijn broeders op de 8e Mei, in het jaar onzes Heeren en enige Zaligmakers Jezus Christus 1571.

Mauris van Dalen

In het Gents Martyrologium nr 223

JAAR 1573

Mauris van Dalen werd, om de getuigenis van het heilige Evangelie, gevangen genomen te Somergem, in Vlaanderen, waar hij een ouderling der gemeente van Jezus Christus was, en wel in April van het jaar onzes Heeren en enige Verlossers 1573. Daarna werd hij door de gerechtsdienaren ongenadig gebonden, 's nachts naar Gent gebracht, en op bevel van de opperschout in de algemene gevangenis gezet. Toen de dienaren van de antichrist, die dag en nacht peinzen om het rijk van Christus geheel uit te roeien, dit vernamen, kwamen zij met de opperschout in de gevangenis om hem aangaande zijn geloof te ondervragen, waarvan Mauris zelf getuigenis gegeven heeft in een brief aan een broeder geschreven, die aldus luidt:

"Mijn vriendelijke groet aan u, mijn lieve vriend en broeder in de Heere! Ik meld u, dat ik voor u niet kan verzwijgen, wat mij in de gevangenis door de opperschout, priester, enz. gevraagd is. Vooreerst vroeg de schout mij, of ik een vrouw had.

Ik antwoordde ontkennend.

"Hoe lang is het geleden, dat zij gestorven is?"

"Een jaar."

"Wie heeft haar begraven?"

"Ik zelf."

"Hoe, hebt gij haar doen begraven als een dier?"

"Neen, maar zoals dit behoort."

Daarna vroegen de priesters, of ik herdoopt was?

Ik antwoordde ontkennend, en verklaarde niet tot de wederdopers te behoren, zoals zij dachten.

Toen zei de opperschout: "Gij bent de bisschop van de wederdopers."

Ik zei, dat dit bij onderzoek als onwaar zou bevonden worden, ofschoon dit in mijn afwezigheid van mij gezegd was door de bijslaapster van de priesters, Maye van Belle geheten. En deze valse getuigenis tegen mij wordt door ulieden aangenomen.

Toen vroegen de priesters mij, hoe ik dacht over de doop.

Ik antwoordde, dat het een begraving was van de oude mens der zonden, die vroeger gedood is in het bloed van onze Heere Jezus Christus, zoals Paulus leert.

Toen zeiden zij allen tegelijk: "Dat is juist de leer van Calvijn."

Verder vroegen zij mij, of ik niet geloofde, dat het gezegende brood des altaars, zoals zij dat noemen, waarachtig het vlees en bloed van Christus was.

Daarop antwoordde ik hun: "Hoe zou ik dat kunnen geloven, aangezien dit in strijd is met de gehele heilige Schrift en mijn geweten."

Daarna spraken zij nog zeer uitvoerig over alles, wat echter de moeite niet waardig is

mee te delen, en gingen vervolgens heen.

Dit is het voornaamste, lieve broeder, wat zij met mij bespraken. Bid toch de Heere voor mij, om mij in deze mijn moeilijke gevangenschap te troosten met Zijn Heiligen Geest, zoals Hij in mij begonnen heeft. Hem zij alleen lof en prijs van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen.

Door mij, Mauris van Dalen, een gevangene in de Heere."

Nadat nu deze vrome getuige van Christus omstreeks vijf weken gevangen gezeten, en veel verduurd had van de afgodendienaren, werd hij daarna door de opperschout als een ketter veroordeeld, om buiten de stad met het koord aan een paal verworgd en daarna verbrand te worden. Met vrijmoedigheid nam hij dit vonnis aan, verzekerd als hij was, dat, als dit zijn aardse huis zou verbroken zijn, hij dan een nieuw gebouw van de Heere zou ontvangen, eeuwig in de hemelen.

Toen hij door de gerechtsdienaren op de wagen gebonden werd, om naar de strafplaats te worden gebracht, zei hij zeer vrijmoedig tot het volk: "Vreest toch niet, lieve vrienden, voor hen, die het lichaam doden, maar vreest Hem, die beide ziel en lichaam in de eeuwige verdoemenis kan werpen."

Op de gerechtsplaats aangekomen, werd hij terstond door de scherpreechter aan de paal gebonden; en, daaraan staande, hief hij de ogen naar de hemel en zei: "*O Vader, in Uw handen beveel ik mijn geest.*"

Daarna werd hij door de beul geworgd en verbrand, en gaf zijn leven, om Christus' wil, over, de 31^e Mei in het jaar onzes Heeren 1573.

Lieven van de Meern

JAAR 1573

Lieven van de Meern een zeer deugdzaam en godsdienstig man, was geboren te Gent, waar hij was aangesteld tot *ouderling der gemeente van Jezus Christus* bij hen, die daar onder het kruis en de verdrukking van hun vijanden woonden. Naar de gaven, die hij van de Heere ontvangen had, was hij in deze gemeente met alle ijver in zijn betrekking werkzaam. En, aangezien God, de almachtige Heere, hem niet alleen tot deze werkzaamheid geroepen, maar ook in zijn heilige raad besloten had, dat Hij een hunner zou zijn, die met hun bloed de waarheid en de getuigenis van Zijn Zoon Jezus Christus zouden bevestigen, geschiedde het, dat Lieven op zekere tijd reisde van Gent naar Honscoten en Vuren voor enige, zaken, die hij daar te verrichten had.

Onderweg ontmoetten hem enige vijanden der waarheid, die in last hadden, vanwege de hertog van Alva en zijn bloedraad, om de gelovige christenen overal te vervolgen en te vermoorden. Door deze werd Lieven aangezien voor een ketter, en zij namen hem daarom gevangen, en lieten hem te Vuren in een welverzekerde gevangenis opsluiten, waar hij zeer karig werd voorzien van spijs en drank, zoals hij in zijn eigen brieven heeft getuigd. Niettegenstaande dit alles, loofde en dankte hij de almachtige God, dat Hij hem uit de duisternis der afgoderij had verlost, en door Zijn genade waardig gemaakt, om een getuige te zijn der waarheid, zoals blijkt uit enige brieven, die hij uit de gevangenis aan zijn lieve vrouw en kinderen als tot een testament geschreven heeft, waaruit wij tot stichting van de christelijke lezer de voornaamste zaken ontleend hebben, zoals hier volgt:

"Zalig zijn zij die lijden om der gerechtigheid wil, want hunner is het

koninkrijk der hemelen.”

Genade en vrede zij u van God, de Vader, door onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus, met de vertroosting des Heiligen Geestes, Die ulieden en mij, mijn beminde vrouw en lieve kinderen, vertrooste in al de druk, die wij lijden om de heilige Naam en de getuigenis van onze Heere.

Nu dan, mijn beminde, acht het toch voor een grote blijdschap, als ons de goede God bezoekt met kruis en lijden, en dat om Zijns heiligen Naams wil, want dit is een zeker bewijs, dat wij tot Zijn lieve kinderen en uitverkorenen behoren; want, die Hij liefheeft, kastijdt Hij tot hun zaligheid, zoals een goed vader zijn kinderen doet. Wat is toch de kastijding des Heeren, als Hij ons bezoekt met armoede, vervolging, gevangenschap, pijnigingen, doden en dergelijke anders dan een teken Zijner bijzondere liefde tot ons? Want wij zijn toch het uitvaagsel en het aangaapsel bij deze goddeloze wereld, en aan de dood overgegeven als slachtlammeren de gehele dag.

Doch, mijn allerliefste vrouw en kindertjes, laat ons daarom niet verflauwen, noch hen vrezen, die het lichaam doden, en niet anders kunnen. Laat ons Hem vrezen, Die machtig is beide lichaam en ziel in de eeuwige verdoemenis te werpen; daar er toch geen haar van ons hoofd valt zonder Zijn heilige wil, want Hij bewaart ons Zijn kinderen als de appel Zijner ogen; en, al wat ons overkomt, geschiedt tot ons best en tot onze zaligheid. *Want leven wij, wij leven Hem; sterven wij, wij sterven Hem, want wij zijn des Heeren. Wat zal ons toch van die liefde van Christus scheiden: verdrukking, benauwdheid, vervolging, honger, naaktheid, gevaar of zwaard? Niets; want in Hem overwinnen wij alles.*

Daarom, mijn lieve vrouw en kindertjes, bid ik u, uit de grond des harten, gij toch niet te zeer te bedroeven over mijn dood, en over de vervolging van ulieden, die gij ondergaan moet om der gerechtigheid wil, omdat dit nu de wil Gods over ons is, want Hij zal ons, die hier een korte tijd verdrukt worden, de eeuwige blijdschap deelachtig maken, volgens Zijn heilige beloften, welke geen oog gezien, geen oor gehoord heeft, noch in het menschen is opgekomen, wat God bereid heeft dengenen, die Hem liefhebben.

Verder bericht ik u, beminde vrouw, dat ik gehoord heb, hoe genadig de Heere u bewaard heeft. Mijn hart verblijdde zich, toen ik dat hoorde, en wel, omdat de heren van Gent, toen zij mij kwamen ondervragen, zeiden, dat zij niet al de geheimen van de gemeente bekend waren; en toonden mij ook het boek met de namen der gemeente, het zegel en andere brieven, en berichtten mij, dat er nog enige andere geestverwanten van mij gevangen genomen waren, zodat ik wel bemerkte, dat het niet al te goed was toegegaan. Daarna lieten zij mij zeer pijnigen, en vroegen mij naar vele dingen, waarvan ik niets wist. Ik heb ook, de Heere zij lof, niemand bezwaard, ofschoon zij mij naar vele personen vroegen en uit het gemeenteboek voorlazen. Zij vroegen mij, of ik een ouderling, was, waarop ik toestemmend antwoordde. Ook vroegen zij mij, of wij het avondmaal hadden uitgedeeld. Ik antwoordde toestemmend.

Na meer dergelijke onnodige vragen gingen zij weg. Hiermee beveel ik ulieden de almachtige Heere en het woord Zijner genade aan, en bid ulieden, mij te gedenken, in uw gebeden, gelijk ik doe, zolang ik in deze aardse tent wonen zal. Wees altijd goed getroost in de Heere, en groet alle kindertjes van mij met een heilige kus, en ik groet u allen evenzeer in de Heere.

Door mij uw lieve man en vader Lieven van de Meern, gevangene om de getuigenis van Jezus Christus.

Geschreven 17 September 1573."

Nadat nu deze vrome getuige, van Christus velerlei aanvechtingen had verduurd,

schreef hij vele troostrijke vermaningen aan zijn lieve vrouw en vooral aan zijn kinderen, waarin hij aandrong, dat zij dagelijks in de vrees Gods zouden toenemen, en zich wachten voor de schadelijke sekte der wederdopers, die altijd de eenvoudigen zoeken te verleiden en Christus in Zijn heilige menswording verloochenen, Die naar de beloften onze Emmanuël en broeder is, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde. Desgelijks vermaande hij hen ook in allen ootmoed te wandelen, de brede weg van deze wereld te verlaten en de begeerlijkheden der jeugd te schuwen, en hen niet te volgen, die hen tot boosheid en zonden verleidden; maar dat zij elkaar zouden lief hebben, vooral hun moeder eren, en al de dagen huns levens gehoorzaam zijn in de Heere, zo ook hun meesters en vrouwen.

Daarna werd Lieven voor de overheid gebracht, voor wie hij zijn geloof zeer vrijmoedig beleeed; en, aangezien hij daarin volhardde, werd het doodsvonnis over hem uitgesproken, om te worden verbrand, voor welk vonnis hij de almachtige God dankte. Toen hij naar de gevangenis geleid werd, riep hij de Heere aan met de psalm: *"Als een hert gejaegd, o Heere.*

Dat verse waeter begheert;

Also dorst mijn siel oock seere

Naer U mijn Godt, hoogh gheerd. "

Vervolgens werd hij naar de gerechtsplaats gebracht, waar hij onder volharding de Heere zijn lichaam in het vuur opofferde, en zijn ziel in Diens hoede overgaf, de 15e oktober 1573.

Terwijl Lieven daar gevangen zat, werd **Johannes Gijs**, die te Sandwich, in Engeland, woonde, en nu gereed stond om zijn vaderland onder het kruis met de prediking van het heilige Evangelie te dienen, ook daar gevankelijk binnen geleid, terwijl hij naar Werveke reisde, om zijn moeder te bezoeken. Als een spion werd hij gevangen genomen, doch daarvan vrijgesproken door zijn broeder Willem Gijs, procureur van het hof van Vlaanderen.

En, ofschoon men spoedig naar zijn woonplaats en zijn werk onderzocht, en vernam, dat hij in Engeland woonde, daar gehuwd was, en men daar op raad van het hof verzocht, of een jonkman, die in een ketters land woonde, volgens de gewoonte van een ander land mocht trouwen, en het hof dit toestond, werd hij na enige weken gevangenschap, zonder dat het minste onderzoek naar zijn geloof plaats had, uit de kerker ontslagen, en vervolgde hij zijn reis.

Deze had vroeger tot zijn versterking de belofte van God ontvangen, *dat hij niet moest vrezzen, aangezien hij hier niet zou sterven, maar het rijk van de paus nog zou helpen verzwakken.* Omdat Lieven naast zijn kooi gevangen zat, werd deze door hem met vele troostrijke redenen uit Gods Woord tot zijn doodsdag versterkt.

Antonius uit den Hove

JAAR 1573

Wegens de belijdenis van de Hervormde godsdienst heeft de hertog van Alva, in het jaar 1573, een edelman uit Gent, Antonius uit de Hove genaamd, levend geroosterd, en hem tot tijdkorting der Spanjaarden, aan een lang keten laten klinken, in een kring van vuur rondom een paal doen lopen, totdat dit de dienaars, die over deze gevoelige en langzame dood zelf jammerden, begon te hinderen, en deze, tegen de zin van de hertog, met hun zwaarden hem het leven benamen.

Maria van Provins

JAAR 1629

Deze vrouw was de dochter van Jonker Livintis van Provins, in zijn leven heer van Straten, Rovenhuizen, enz. raadsheer van de koning van Spanje, hoogbeambte van het land van Waes, enz. Zij was gehuwd met een zeker edelman, Nicolaas van Pietsen genaamd, heer van Pietsen, enz.

Deze vrouw was vroeger Rooms, doch werd later, door Gods genade, verlicht met de ware zaligmakende kennis. Na het sluiten van het twaalfjarig bestand, vertoefde zij nog enige tijd op haar heerlijkheid ter Straten, om daar, uit kracht van het genoemde bestand, haar bezittingen te regelen, ten gevolge waarvan zij ook nog langdurige moeilijke rechtsgedingen had voor het hof van Mechelen. Zij onthield zich echter van alle roomse afgoderijen, kwam niet in de Roomse kerk, ging niet biechten, woonde het sacrament niet bij enz., maar oefende zich integendeel zeer ijverig in het lezen van de heilige Schrift en andere zalige handelingen.

Daar de pausgezinde geestelijkheid dit niet kon verdragen, schreef de bisschop van Mechelen, van 1 Februari 1628 tot 1629 bij herhaling en drong er op alle wijzen op aan, de genoemde vrouw Maria van Provins, als zijnde een afvallige ketterse vrouw, gevankelijk naar Gent te zenden, om haar daar te straffen, volgens het goedvinden van de paus van Rome en de bevelschriften van de koning van Spanje. Niettegenstaande de beampte van het geestelijke hof daarop aan de bisschop antwoordde, dat hij had vernomen, dat genoemde vrouw van Provins toestemming had van haar hoogheid de Regentes, om ongemoeid op de genoemde heerlijkheid ter Straten te mogen wonen, en dat ook deze vrouw daar nog was wegens de regeling van haar bezittingen, die haar, uit kracht van het besluit Trefve, toekwamen, en zij een stokoude vrouw was van in de tachtig jaren, schreven evenwel de bisschoppen van Gent en Mechelen aan de bedoelden beampte, en bevalen opzettelijk deze vrouw gevankelijk naar het geestelijke hof te Gent te brengen.

Ten gevolge daarvan werd vrouwe van Provins door de aanklager en vele gerechtsdienaren gevankelijk van de heerlijkheid ter Straten naar Gent gevoerd, en daar in een goed verzekerde gevangenis gezet, waar zij haar bij herhaling scherp kwamen ondervragen over vele en onderscheiden zaken, zoals: van welke gezindheid zij was, en wie van haar familie in Holland ook naar de kerk gingen; of zij nooit op haar huis ter Straten enige ketteren had ontvangen, en of zij met hen ook had gegeten en gedronke; of zij nooit met de mond of binnensmonds gesproken of gedacht had enige lasterlijke woorden tegen de Rooms katholieke kerk, de paus van Rome, de priesters, pastoors, kloosters, kloosterlingen of enige van hun plechtigheden; of zij geen predikanten in haar huis had laten komen, hoe zij haar ketterse boeken had verkregen; of zij haar dienstdoden ook de mis liet bijwonen; of zij geen Geuzenpsalmen en andere liederen in haar huis zong, of zij geen vlees op Vrijdag en andere vastendagen at; hoe zij dacht over de aflaatbrieven, en het vagevuur, de beelden, de mis, de overblijfselen van heilige personen of zaken, enz. Aangaande deze en vele andere dergelijke zaken werd zij zeer scherp ondervraagd, hetwelk wij niet alles kunnen opnoemen, aangezien wij haar antwoorden daarop niet hebben kunnen verkrijgen.

Behalve de ondervraging van deze vrouw van Provins zelf, liet ook de

bisschop van Gent zeer ijverig naar haar onderzoeken ter plaatse, waar zij gewoond had. Op haar heerlijkheid ter Straten had ook een scherpe huiszoeking plaats, waarbij alle koffers, kisten en sloten werden opengemaakt. En, ofschoon deze vrouw zeer streng, zonder iemand te mogen spreken, bewaakt werd, strenger dan haar adellijk bloed en hoge onderdom wel verdragen kon, verried zij echter niemand, en verklaarde bij haar geloof te willen blijven, al zou men daarom haar ook levend willen verbranden.

Eindelijk na vele kwellingen en martelingen, die zij bij herhaling van de geestelijkheid daar moest verduren, werd het vonnis door het geestelijke hof over haar uitgesproken, wat wij hier ook willen meedelen.

Vonnis van het geestelijke hof te Gent tegen mejuffrouw Maria van Provins.

"Gezien hebbende de stukken van dit rechtsgeding, voornamelijk dat de beklagde het antwoord is schuldig gebleven. Gezien ook haar eigen antwoord en onderzoek in de gevangenis van dit hof, na haar gevangenneming gedaan, waaruit ons is gebleken, dat de beklagde zich zover vergeten heeft, dat zij nooit in al de jaren, die zij op de heerlijkheid ter Straten heeft doorgebracht, op zon- of heilige dagen ter kerk is gegaan, noch jaarlijks met Pasen heeft voldaan aan de geboden van de heilige kerk, betreffende de biecht en het avondmaal; dat ook, toen zij gevangen genomen werd, bij haar vele Geuzenboeken zijn gevonden en onder andere vele Geuzen Nieuwe Testamenten, een van Petrus Dathenus, met de Geuzenpsalmen; eindelijk dat zij in deze stad geboren is van katholieke ouders, op katholieke wijze gedoopt is, zich van haar vierentwintigste jaar af in de samenkomst van andere ketters heeft laten vinden, welke sekte zij zo hardnekkig, aanhangt, dat zij in het openbaar belijdt daarin te willen leven en sterven, en daarom ook weigert enig onderricht te willen ontvangen in het katholiek geloof;

overwegende dat de katholieke kerk, die anders een goede moeder is, gewoon is hen, die in de ketterij verhard zijn, ver van haar kudde te verjagen en die uit te roeien, opdat haar gezonde schapen door die ziekte en dat voorbeeld van zulke lieden niet zouden besmet worden; op alles gelet hebbende,

zo is het, dat wij zeggen en verklaren, dat de beklagde als afvallige om redenen genoemd, gevallen is in al de bannen en straffen, zo door de paus van Rome als door de geschriften van de koning van Spanje jegens de Geuzen en afvalligen vastgesteld, haar daarenboven veroordelen te verschijnen in de vergaderkamer van dit hof, en daar haar Geuzenboeken met eigen handen in het vuur te werpen en te verbranden, wat tot dit einde daar zal worden gereed gemaakt; bannende haar voorts eeuwig uit het bisdom van Gent, haar verbiedende daar meer te komen op straf van eeuwige gevangenschap en een boete van duizend gulden tot opbouw van de toren van St. Bavo, daarenboven veroordeelden wij haar tot een boete van vijftig ponden groten, tot voordeel van de arme gevangenen, ter beschikking van zijn eerwaardige, de bisschop van Gent en voorts in de kosten van dit rechtsgeding, volgens onze opgave.

Uitgesproken in Gent, den 19e Juni 1529

Ondertekend, Leemput.

Volgens dit vonnis sleepten zij de genoemde Vrouw voor duizend mensen in de vergaderkamer van het, geestelijk hof van de bisschop van Gent, bonden het psalmboek en andere Hervormde boeken in haar voorschoot, en brachten haar bij een groot vuur, dat daartoe was gereed gemaakt, schopten vervolgens die boeken uit haar schoot, daar zij die er niet wilde uitnemen, wierpen die in het vuur, en verbrandden die. De oude mevrouw zei daarop: "Wat zal de koning David wel zeggen dat men zijn

boeken in Vlaanderen zo verbrandt? Wat een groot vuur zouden deze heren in Holland wel maken, als zij daar eens meester waren, daar men hier zulk een groot vuur stookt voor zo weinig boeken."

Toen de genoemde bisschoppen de aanmerkingen hoorden van het volk over deze mishandeling, te weten, dat deze vrouw voorrechten had van haar hoogheid, en ook krachtens het besluit van het Twaalfjarig Bestand recht had op haar bezittingen, lieten zij brieven komen, om zogenaamd te tonen, dat dit het bedrijf van de koning van Spanje was, en vanwege de koning in zijn raad te Brussel, op de 27sten November 1629, waarbij de koning opzettelijk beval aan de procureur-generaal van Vlaanderen, om de vrouw van Provins uit de gevangenis van het geestelijke hof te halen, haar in de gevangenis op het kasteel te brengen, en haar daar te straffen overeenkomstig de besluiten van de paus en van zijn koninklijke majesteit.

Nadat zij daar enige tijd in grote ellende was gevangen gehouden, en vele onaangenaamheden en snoodheden had verduurd, ontving zij op de 7de December, op aandringen van de bisschoppen van Gent en Mechelen, nog een ander vonnis, uitgesproken in de raad van Vlaanderen, waarbij zij levenslang gebannen werd uit alle landen van de koning van Spanje, en bevolen voor zonsondergang de stad Gent te verlaten, het land Vlaanderen binnen drie dagen en al de landen van de koning van Spanje binnen acht dagen, enz.

Door andere brieven echter, in de raad van zijn majesteit te Brussel, werd bevolen, dat, niettegenstaande het genoemde vonnis, de bedoelde gevangene zou blijven zitten tot haar dood. Volgens dit bevel werd deze vrouw zoveel maanden streng gevangen gehouden, totdat zij eindelijk door de vele kwellingen, die zwaar waren, op haar sterfbed verklaarde wel duizend doden in de gevangenis te zijn gestorven, en tot de grootste ellende verviel, zodat de gevangenvaarder berichtte, dat het haar niet mogelijk was langer te leven.

De raad, die beducht was voor het volk, en voor erger vreesde, liet toen de oude zieke vrouw op een stoel naar een boerenwagen overbrengen, in tegenwoordigheid van duizenden mensen, en naar IJzendijke voeren, met opzettelijk verbod op lijfstraf van ooit terug te komen in de landen van de koning van Spanje, vanwaar zij later te Amsterdam aankwam en spoedig daar stierf.